

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
Politikos mokslų katedra

LIVETA ALEKSAITĖ
ŽINIASKLAIDOS NAUDOJIMO ĮPROČIAI IR GEOPOLITINĖS NUOSTATOS:
ŠAUKTINIŲ TYRIMAS

Bakalauro baigiamasis darbas
Studijų programa: Tarptautiniai santykiai
Studijų kryptis: Politikos mokslai

Darbo vadovė
prof. dr. Irmina Matonytė

Vilnius, 2019

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
Politikos mokslų katedra

LIVETA ALEKSAITĖ
ŽINIASKLAIDOS NAUDOJIMO ĮPROČIAI IR GEOPOLITINĖS NUOSTATOS:
ŠAUKTINIŲ TYRIMAS

Studijų programa: Tarptautiniai santykiai
Studijų kryptis: Politikos mokslai

Recenzentas

2019-01-

Vadovė

prof. dr. Irminda Matonytė

2019-01-

Darbą parengė

153 būrio kariūnė

Liveta Aleksaitė

2019-01-

Darbas skaitmenine forma priimtas

2019-01

Vilnius, 2019

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
Politikos mokslų katedra

Liveta Aleksaitė

(Studijuojančiojo vardas ir pavardė)

Tarptautiniai santykiai

(Studijų programa)

BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO)
SAŽININGUMO IR ATITIKTIES DEKLARACIJA

2019-01-07

(Data)

Patvirtinu, kad parengtas baigiamasis darbas (projektas) tema „Žiniasklaidos naudojimo įpročiai ir geopolitinės nuostatos: šauktinių tyrimas“, patvirtinta 20__ metų ____d. Akademijos viršininko įsakymu Nr._____, yra parengtas savarankiškai ir niekada nebuvo pateiktas atsiskaityti LKA arba kitoje mokslo ar mokymo institucijoje.

Šiame darbe (projekte) pateikta medžiaga nėra plagijuota. Visi šiame darbe panaudoti informacijos šaltiniai yra cituojami ir įtraukti į literatūros sąrašą.

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą (projektą) nėra. Jokių piniginių sumų už šį darbą niekam nesu sumokėjusi.

Renkant ir įvertinant medžiagą ir rengiant baigiamąjį darbą (projektą) mane konsultavo mokslininkai ir specialistai: doc. dr. Nerijus Maliukevičius ir doc. dr. Vida Česnuitytė.

Darbo autorius _____
(parašas) (vardas ir pavardė, įrašyti ranka)

Darbo (projekto) vadovė _____ prof. dr. Irmina Matonytė
(parašas)

- ☐ Darbas atitinka keliamus kvalifikacinius reikalavimus ir gali būti ginamas
- ☐ Darbas negali būti ginamas. Priežastys:

Aleksaitė, L. (2019). Žiniasklaidos naudojimo įpročiai ir geopolitinės nuostatos: šauktinių tyrimas/ Politikos mokslų bakalauro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. I. Matonytė. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Politikos mokslų katedra.

SANTRAUKA

Lietuvos valstybės tapatybė formuojama civilizacinėje Rytų ir Vakarų priešpriešoje. Nors Lietuvos vakarietiškas geopolitinis apsisprendimas įtvirtintas 1992 m. konstituciniu aktu, jis išlieka problemiškas tarptautiniu santykių ir komunikacijos atžvilgiu. Lietuva sustiprino nacionalinę gynybą, kai po Rusijos įvykdytos agresijos prieš Ukrainą 2014 m. buvo aneksuotas Krymas. Lietuvoje buvo grąžinta nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba, todėl pravartu žinoti, kaip informaciniai šaltiniai gali būti paveikę jaunosios kartos (šauktinių) geopolitinės nuostatos, kurios padėtų įvertinti jų galimą požiūrį į šalies gynybą.

Tyrimo dizainas paremtas Lietuvos geopolitinės padėties nagrinėjimu, šiuolaikinių saugumo studijų sugrėsminimo teorijos taikymu bei komunikacijos teorijų: darbotvarkės nustatymo, įrėminimo ir kultivavimo kontekstu.

Šiuo darbu siekiama nustatyti, ar šauktinių geopolitinės nuostatos yra susijusios su jų žiniasklaidos naudojimo įpročiais. Tikslui įgyvendinti pasitelkiami uždaviniai: teorinės analizės, leidžiančios identifikuoti geopolitinių nuostatų kriterijus atlikimas, LKA Mokslo centro Saugumo ir socialinių tyrimų skyriaus šauktinių (N = 2271) sociologinės apklausos, vykdytos 2018 m. gegužės–birželio mėn., rezultatų analizės atlikimas, vakarietiško ir prorusiško geopolitinių nuostatų pagal simbolių, užsienio politikos lyderių, Rusijos grėsmės vertinimo rezultatus išanalizavimas, šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročių tendencijų apžvalga bei šauktinių geopolitinių nuostatų ir informacinės terpės sąsajos interpretacija.

Darbo tikslui pasiekti pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas: naudojant SPSS paketą, atliktas procentinių pasiskirstymų, vidurkių skaičiavimas bei koreliacinė analizė. Gauti duomenys lyginami su kitų autorių anksčiau atliktų studijų rezultatais (juos lyginant su šauktinių apklausos rezultatais).

Darbe iškeltos keturios hipotezės. Pirmoji teigia, kad šauktiniai yra aktyvūs medijų naudotojai, kurių geopolitinės pažiūras veikia žiniasklaidos naudojimas. Antroji teigia, kad naujienu gavimas rusų kalba prisideda prie pozityvesnių prorusiško geopolitinių nuostatų. Trečioji, kad vakarietiškomis kalbomis gaunama informacija stiprina vakarietiškas geopolitines nuostatas. Šios specifinės grupės tyrimas galimai atspindi bendras Lietuvos jaunuolių geopolitinių nuostatų tendencijas. Kita hipotezė atkreipia dėmesį į galimybę, kad Rusijos sugrėsminimas Lietuvos

žiniasklaidoje gali neigiami koreliuoti su Rusijos grėsmės Lietuvai vertinimu. Iškeltos hipotezės, išskyrus trečiąją, nebuvo atmestos.

Darbe formuluojamos išvados ir rekomendacijos kelti Lietuvos žiniasklaidos autoritetą bei pilietinę atsakomybę, tačiau pripažįstama, kad tai apriboja vakarietiškos vertybės: skirtingų šaltinių pasirinkimo ir žodžio laisvės principai. Taip pat reikėtų skatinti jaunuolių vakarietiškos žiniasklaidos naudojimą. Tyrime nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp šauktinių geopolitinių nuostatų ir žiniasklaidos naudojimo įpročių, tačiau koreliacija yra silpna.

Ateities tyrimuose būtina nagrinėti rusiškos produkcijos turinio poveikį bei neapsiriboti tik medijomis, kadangi informacinė įtaka gali sklisti ir per plačiau apibrėžiamus kultūros reiškinius ar renginius. Atsižvelgiant į tai, kad šios socio-profesinės grupės tyrimo rezultatai galimai atspindi bendrąsias Lietuvos jaunosios kartos tendencijas, kiekybinio tyrimo metodas sukuria sąlygas pakartoti tyrimą bei pažvelgti į kintančias tendencijas laike. Taigi, ateityje išliks svarbu tirti, su kokiomis geopolitinėmis nuostatomis po NPPKT jaunuoliai įsilieja į visuomenę, turint omenyje, kad Lietuvos kariuomenė strateginės komunikacijos priemonėmis propaguoja ir skatina pilietinį ugdymą, kuris grindžiamas vakarietiškais vertybėmis.

Reikšminiai žodžiai: geopolitinės nuostatos, komunikacijos kodas – kalba, politiniai lyderiai, prorusiškos nuostatos, Rusijos sugrėsminimas, simboliai, šauktiniai, vakarietiškos nuostatos, žiniasklaidos naudojimas.

Aleksaitė, L. (2019). Media use and geopolitical attitudes: the research of the Lithuanian conscripts/ Final bachelor's thesis in Political Science. Supervisor assoc. prof. dr. I. Matonytė. Vilnius: Department of Political Science, The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania.

SUMMARY

The identity of the Lithuanian state is shaped by the civilization of the East and the West. Although the western geopolitical decision of Lithuania was fixed in 1992 with constitutional act, it remains problematic in international relations and communication. Lithuania has strengthened its national defense after Russia's aggression against Ukraine in 2014, when Crimea was annexed. In Lithuania was returned conscription. Because of this it is important to know, how information sources affect the geopolitical attitudes of the young generation (conscripts). It would help to assess their possible approach to the defense of the country.

The design of the research is based on the analysis of the geopolitical situation of Lithuania, the application of the security studies in the context of communication theories: agenda setting, framing and cultivation.

The purpose of this work is to determine, whether the geopolitical attitudes of conscripts are related to their media use. In order to reach this aim the following tasks are distinguished: theoretical analysis, which allows to identify the criteria of geopolitical attitudes, quantitative analysis of the results of the social survey of conscripts (N = 2271, 2018, May-June) carried out by the Security and Social Research Department of the Lithuanian Military Academy analysis of western and pro-Russian geopolitical attitudes by symbols, foreign policy leaders, Russian threat assessment results, review of trends in media use and interpretation of the interrelation between geopolitical attitudes of conscripts and their media use.

In order to achieve the goal was chosen the quantitative method of research (calculation of percentages, means and correlation analysis by using SPSS package). The received data are compared with the results of previous studies of other authors (representative national level data are compared with the results of the conscript survey).

Four hypotheses are raised in this work. The first states that conscripts are active media users whose geopolitical views are influenced by the media. The second argues that receiving news in Russian language contributes to a more positive assessment of pro-Russian geopolitical attitudes. The third anticipates that receiving information in Western-languages strengthens Western geopolitical attitudes. The study of this specific group is likely to reflect the general trends in Lithuanian attitudes of youth. Another hypothesis draws attention to the possibility that Russia's repression in the

Lithuanian media may be negatively correlated with the assessment of Russia's threat to Lithuania. All hypotheses, except the third one, have been confirmed.

In this work are formulated conclusions and recommendations. First of all, it is necessary to raise the authority of the Lithuanian media and its civic responsibility, but it is recognized that this is limited by Western values: the principles of choice of different sources and freedom of speech. Second, the use of Western media by young people should also be promoted. The study identified a statistically significant relationship between geopolitical attitudes of conscripts and their media use.

Future research needs to examine the impact of Russian production content. It is important not to limit research to the media studies, cultural events (theater, pop-music, etc.) and other socio-cultural phenomena (such as various commemorations and historical celebrations) should be taken into consideration. Due to the fact that the results of this socio-professional group study may reflect the general tendencies of the young generation of Lithuania, the quantitative method allows the research focused on changing trends in time. So, in the future, it would be important to investigate with what geopolitical attitudes young people after the conscription enter into society, keeping in mind that the Lithuanian Armed Forces employs strategic communication, aiming at promoting civic education based on Western values.

Keywords: geopolitical attitudes, conscripts, media use, political leaders, pro-Russian attitudes, securitization of Russia, symbols, speech as the code of communication, western attitudes.

SAVOKŲ ŽODYNĖLIS

Ambivalencija – dvilypumas (darbe naudojama, siekiant apibūdinti Lietuvos geopolitinę gravitaciją tarp Rytų ir Vakarų).

Desaugumizavimas (priešingas saugumizavimui) –, tai saugumo klausimo išstūmimas iš viešosios diskusijos, pašalinant jį iš grėsmės-gynybos logikos sekos.

Geoistorija – disciplina, skirta suformuoti geopolitinį vertinimą, atsižvelgiant į bendrąsias globaliosios istorinės, kultūrinės ir civilizacinės raidos tendencijas.

Geopolitika – tai akademinė disciplina, suprantama kaip socialinis ir politinis reiškiny, nagrinėjantis galios transformacija erdvėje. Ji analizuoja kaip tautos ir valstybės bei politinės institucijos išnaudoja savo geografines sąlygas ir teritoriją, ir kaip politiniai subjektai, įgyvendindami savo politinius tikslus pasitelkia kai kuriuos geografinius veiksnius, derindami juos su politiniais, socialiniais ir ekonominiais instrumentais.

Geopolitinė gravitacija – politiniai, ekonominiai, socialiniai, kultūriniai, teisiniai ir istoriniai veiksniai sukuriantys natūralų (nevalingą) polinkį tam tikros valstybės, regiono ar aljanso link.

Geopolitinis kodas – strateginių prielaidų visuma, kurią priima politinė valdžia, formuodama savo užsienio ir tarptautinę politiką; jis apima nacionalinių interesų apibrėžimą, tarptautinių grėsmių identifikavimą, jų prevenciją ir neutralizavimą.

Geopolitinės nuostatos – su tam tikros teritorinės erdvės politika susijęs nusistatymas, esant tam tikroms aplinkybėms elgtis ir mąstyti vienodai ar panašiai, atitinkant tam tikros teritorijos politinės tapatybės mąstymo bruožus. Šiame darbe išskiriamos prorusiškos ir vakarietiškos geopolitinės nuostatos.

Geopolitinė orientacija – subjektyvi politinė valia linkti prie kažkurios valstybės, regiono ar aljanso.

Heartlandas – remiantis Makinder'o (1904 m.) geopolitine koncepcija tai centrinės Eurazijos žemyninėje dalyje esanti geopolitinė pasaulio šerdis (heartlando teritorija), kuri driekiasi nuo Rytų Sibiro vakarinių pakraščių rytuose iki europinės Rusijos dalies vakaruose ir nuo Arkties vandenyno šiaurėje iki Indijos bei Kinijos pietinių ribų (ji apima dalį Irano, Pakistano, Afganistano) pietuose. Heartlandas apima jūrinėms valstybėms praktiškai nepasiekiamą Eurazijos dalį.

Masinės komunikacijos priemonės – visuomenės informavimo priemonės (radijas, spauda, televizija, internetas); kitaip – žiniasklaida.

Medija – komunikacijos priemonė arba kanalas – informacijos siuntėjo ir gavėjo tarpininkas, turintis savo informacijos kodavimo ir sklaidos sistemą. Medijos gali būti masinės (radijas, spauda, televizija) ir tarpasmeninės (telefonas, socialiniai tinklai).

Politikos lyderis – tai politiniai veikėjai, kurių pozicija, pažiūros, veiksmai ir kalbos atstovauja valstybės politikai bei gali daryti įtaką nacionaliniu, regioniniu ar globaliniu mastu.

Prorusiškos geopolitinės nuostatos – tai simpatizavimas ir individo politinių nuostatų atitikimas Rytų civilizacijos ar slaviškos kultūros vertybės ar bruožus. Šiame darbe konkrečiai tai siejama su šiuolaikinės Rusijos valstybės vykdomos užsienio politikos, politinio lyderio bei simbolių teigiamu vertinimu.

Saugumizavimas – tai politinės problemos perkėlimas į saugumo politikos darbotvarkę bei jos pateikimas egzistencine grėsme, kuriai spręsti reikia ypatingų priemonių, peržengiančių įprastų (normalių) politinių procedūrų rėmus. Tai inter-subjektyvus procesas, kurio metu konstruojamas bendras grėsmės suvokimas pasitelkiant kalbos aktą.

Sugrėsminimas – tai politinės problemos, galimai keliančios pavojų valstybės saugumui prioritizavimas viešajame diskurse.

Simbolis – tai ženklas, kuris vaizdingai ir apibendrintai perteikia kokią nors reikšmę ar idėją.

Vakarietiškos geopolitinės nuostatos – tai simpatizavimas ir individo politinių nuostatų atitikimas Vakarų civilizacijos vertybės (demokratija, žodžio laisvė ir pan.) ar bruožus. Šiame darbe konkrečiai tai siejama su Europos Sąjungos, JAV vykdomos užsienio politikos, politinių lyderių bei simbolių teigiamu vertinimu bei iš dalies Lietuvos vykdomos užsienio politikos palaikymu.

SANTRUMPŲ ŽODYNĖLIS

ES – Europos Sąjunga

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

NPPKT – Nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba

LDK – Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

LK – Lietuvos kariuomenė

GV – Geležinis Vilkas

MP – Mechanizuoti pėstininkai

PBK – Pervij Baltijskij Kanal

PAVEIKSLĖLIŲ SĄRAŠAS

1 pav. Gyventojai pagal užsienio kalbų mokėjimą ir amžiaus grupes (proc.). Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas, Lietuvos gyventojų ir būstų surašymas 2011 m., p. 15

2 pav. Skirtingų simbolių vertinimas pagal keliamus jausmus: pozityvius arba negatyvius (proc.), p. 31.

3 pav. Užsienio politikos lyderių vertinimas pagal patikimą: pozityviai ir negatyviai (proc.). p. 33.

4 pav. Rusijos politikos tiesioginio pavojaus Lietuvai vertinimas (proc.), p. 34.

5 pav. Žiniasklaidos priemonių naudojimas (respondentų sk.), p. 37.

6 pav. Informacijos šaltiniai pagal naudojimo dažnumą (respondentų sk.). p. 37.

7 pav. Televizijos žiūrėjimas užsienio kalbomis (rusų k. ir anglų, vokiečių, prancūzų) (proc.), p. 38.

8 pav. Interneto naujienų puslapių skaitymas užsienio kalbomis (rusų k. ir anglų, vokiečių, prancūzų) (proc.), p. 38.

9 pav. Rusiškų televizijos kanalų žiūrėjimas (proc.), p. 40.

10 pav. Nuomonė „Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos“ (proc.), p. 41.

TURINYS

IVADAS.....	13
1. LIETUVOS GEOPOLITINĖ SITUACIJA IR MASINIŲ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ VAIDMUO	21
1. 1. Lietuvos geopolitinė situacija	21
1.1.1. Lietuvos vieta geopolitinėje schemoje.....	21
1.1.2. Lietuvos priklausymas dviem geopolitiniais kodams.....	22
1.2. Geopolitinės orientacijos palaikymas: sugrėsminimo teorijos įžvalgos.....	24
1.3. Masinių komunikacijų priemonių vaidmuo visuomenės geopolitinėms nuostatoms.....	26
2. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA.....	29
3. ŠAUKTINIŲ ŽINIASKLAIDOS NAUDOJIMO ĮPROČIAI IR GEOPOLITINĖS NUOSTATOS. 33	33
3.1. Šauktinių geopolitinių nuostatų identifikavimas.....	33
3.1.1. Geopolitinės nuostatos pagal simbolius	33
3.1.2. Geopolitinės nuostatos pagal užsienio politikos lyderius.....	35
3.1.3. Nuostatų identifikacija pagal Rusijos grėsmės vertinimą	36
3.2. Šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročių tendencijos	38
3.2.1. Masinių medijų naudojimas	38
3.2.2. Informacinių šaltinių naudojimas užsienio kalbomis.....	40
3.2.3. Požiūris į paniką dėl Rusijos kėlimą Lietuvos žiniasklaidoje	44
3.3. Žiniasklaidos naudojimo įpročių ir geopolitinių nuostatų sąsajos	45
3.3.1. Žiniasklaidos naudojimo įpročių ir geopolitinių nuostatų ryšio nustatymo galimybės	46
3.3.2. Komunikacijos kodo – kalbos ir geopolitinių nuostatų ryšys.....	47
3.3.3. Rusijos sugrėsminimo žiniasklaidoje ir geopolitinių nuostatų ryšys.....	50
IŠVADOS	52
REKOMENDACIJOS	53
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	57
PRIEDAI	61

IVADAS

Darbo kontekstas. Šiandien geopolitikos disciplinos ribas papildo ir praplečia informacinė-technologinė pažanga. Dėl didesnės pažangos fizinio pasaulio pažinime atkreipiamas dėmesys į socialinį visuomenės pasaulį, prie kurio konstravimo ypač pradėjo prisidėti naujos masinės komunikacijos priemonės, atsiradusios sparčiai besivystant informacinėms technologijoms (Maliukevičius, 2007, p. 118). XXI a. iškilus globalizacijos reiškiniui, informacinės erdvės tampa nauju geopolitinės galios demonstravimo lauku, kuris skiriasi nuo iki tol geopolitikoje suprantamo klasikinio topografinio pasaulio vaizdo. (Maliukevičius, 2007, p. 112) Visgi, svarbu suvokti, kad dabartinė pasaulio sistema yra grindžiama dinamiška geopolitine aplinka, o ne globalizacija. Globalizacija nesukuria geopolitikos pabaigos, priešingai, ji padaro geopolitinę sistemą kompleksiškesnę dėl įvairesnių galios reikšimosi formų. (Cohen, 2015, p. 11) Būtent dėl to, nacionalinės valstybės, siekdamos išsaugoti savo suverenumą, savo politiką turi balansuoti tiek tarp vidinių, tiek tarp išorinių geopolitinių veikėjų spaudimo. O šiandien masinės komunikacijos priemonės gali tapti pagrindiniais įrankiais, padedančiais išreikšti geopolitinę galią per visuomenės nuomonės valdymą. Taigi, komunikaciniai ištekliai (televizija, internetas, socialiniai tinklai) tampa tokie pat reikšmingi kaip ir gamtiniai ištekliai (nafta, dujos). Šią tendenciją atspindi ir didėjanti ekonominė-politinė konkurencija dėl telekomunikacijų rinkos kontrolės, kuri sukuria sąlygas agresyviai valstybės informacinei ekspansijai į kitos valstybės informacinę erdvę. Dominavimas kitos valstybės informacinėje kontrolėje leidžia vystyti jos visuomenės pažeidžiamumą. Tampa nenuostabu, kad tarp valstybių išryškėja informacinių karų, kurie įvardijami naujojo hibridinio karo sudedamąja dalimi, svarba. Tai apibendrina Rusijos Krašto apsaugos ministro Sergei Šoigu 2015 m. pasakyta frazė: „Atėjo diena, kai mes pripažįstame, kad žodžiai, vaizdo kameros, fotografijos, internetas ir informacija tapo dar viena ginkluotųjų pajėgų rūšimi“ (Vaišnys ir kt., 2017, p. 68).

Šiame informacinės erdvės kontekste Lietuvos užsienio politikoje pasireiškia Vakarų ir Rytų geopolitinių erdvių supriešinimas, „Baltijos valstybės kūrė priklausymo Vakarams naratyvą, kuriame Rytams teko grėsmingų „kitų“ vaidmuo“ (Miniotaitė, 2003, p. 214), todėl prorusiškos informacinės erdvės tampa sugrėsmintos. Civilizacijų teoretikas Huntington'as Baltijos valstybes priskiria Vakarų civilizacijai, vadovaudamasis religiniais ir kultūriniais kriterijais, nes Rusijos civilizacinės ribos maždaug sutampa su stačiatikybės išplitimu, todėl Baltijos valstybės patenka į euroatlantinės civilizacijos ribas (Huntington, 1993, p. 5). Visgi, reikia paminėti, kad SSRS įvykdyta Baltijos šalių aneksija ir okupacija tik dar labiau padidino kultūrinės civilizacinės gravitacijos ambivalenciją dėl privalomo rusų kalbos mokymo, komunikacijos priemonių: spaudos ir televizijos bei migrantų, šitaip kuriant rusiškos asimiliacijos sąlygas (Statkus ir kt., 2005). Dėl įvardintų priežasčių gyvenančios

rusakalbių mažumos ir sovietinis kultūrinis paveldas palaiko Baltijos šalių ryšius su slaviška kultūra. Nepaisant Huntington'o teorinės prielaidos, suaktyvėjus Lietuvos gynybos politikai ir iškilus informacinės manipuliacijos visuomene aktualumui, medijų naudojimo galimą įtaką visuomenės nuomonei padėtų atspindėti šauktinių geopolitinių nuostatų tendencijos, turint omenyje, kad jie tiek nepriklausomos jaunosios kartos Lietuvos atstovai, tiek potencialūs šalies gynėjai agresijos atveju.

Temos aktualumas. Nepaisant to, kad nuo 2004 m. Lietuva priklauso vakarietiškomis vertybėmis besivadovaujančioms organizacijoms NATO ir ES, Lietuva išlieka pusiau periferijos valstybe tarptautiniu komunikacijos atžvilgiu. Lietuva nepasižymėjo stipria savo informacinės erdvės kontrole ir telekomunikacijos infrastruktūros plėtojimu, kas sąlygoja silpnesnį visuomenės saugumo elementą – informacinę kultūrą, nuo kurios priklauso ir vakarietiškos geopolitinė visuomenės savimonės palaikymas. (Maliukevičius, 2008, p. 137) Ilgą laiką Lietuvoje reiškėsi priešingas efektas – susidarydavo palankios sąlygos prorusiškos informacinės kultūros ekspansijai, kuri turi išlikusios komunikacijos kodo – rusų kalbos prieigą. Svarbus aspektas, kad nuo XIII a. Lietuvos valstybės susikūrimo jos tapatybė buvo formuojama civilizacinėje Rytų ir Vakarų priešpriešoje. Nepaisant to, kad vienareikšmis geopolitinis apsisprendimas įtvirtintas 1992 m. konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ (piliečiai, 1992), šitaip nubrėždamas vakarietišką Lietuvos trajektoriją. Vis dėlto, pasak daugelio tyrėjų ir mokslininkų, Lietuvos piliečiai jaučia sovietinę nostalgiją bei neturi aiškios pozicijos dėl Rusijos vykdomos politikos. (Ramonaitė ir kt., 2018, p. 133)

Tad, Lietuvai sustiprinus nacionalinę gynybą po 2014 m. Krymo aneksijos ir grąžinus šauktinius pravartu žinoti, kaip informaciniai šaltiniai gali būti paveikę jaunąją kartą. Taip pat tampa svarbu identifikuoti jaunuolių geopolitinės nuostatos, siekiant įvertinti jų galimą požiūrį į šalies gynybą. Juk jie nepriklausomos Lietuvos karta, kuri nuolatinės privalomos pradinės karo tarnybos (toliau – NPPKT) metu ruošiamą ginkluoto užpuolimo atveju ginti valstybę. Taigi, tikslinga apžvelgti naudojamą informacinę erdvę, kurioje gyvena šalies kariai. Kyla klausimas, kokią sąsają – NPPKT atveju - turi naudojamos žiniasklaidos įpročiai ir geopolitinės nuostatos. Įvertinus tai bus galima sužinoti, ar/kaip šauktinius veikia Lietuvai oponuojančios geopolitinės orientacijos priemonės.

Temos naujumas. Nuo XXI a. pradžios sustiprėjo nekinetinių karinių operacijų svarba, ypač informacinių karų, kurie tampa reikšmingi tuo, kad egzistuoja anonimiškumas, greita ir plati informacijos sklaida, žymiai mažesni kaštai, spartesnis didžiosios dalies visuomenės įsitikinimų pažeidžiamumas bei sunki šio karo pradžios identifikacija. Svarbiausia tai, kad šiandien, pasitelkiant sklaidos technologijų amžiaus informacinį lauką, tebevyksta karas tarp ideologinių įtakų, kurio svarbiausiais dalyviais tampa ne kariuomenė, o informacijos naudotojos – visuomenės – nuomonė, o ją veikusios tradicinės institucijos (bažnyčia, švietimo įstaigos, savivaldybės ir pan.) praranda savo

svarbą, išskyla žiniasklaidos įtaka. (Macnamara, 2005, p. 6) Šiuolaikinės komunikacijų teorijos išskiria tris medijų poveikio neapibrėžtumą lemiančius rodiklius: įvairios žiniasklaidos agentūros, nekontroliuojama informacinė sklaida internete bei pateikiamų naujienų daugiareikšmiškumas (skirtinga naudotojų interpretacija) (Macnamara, 2005, p. 6).

Pastebima, kad šiandien vis daugiau atliekama studijų, nagrinėjančių Rusijos minkštosios galios, propagandos ir vykdomo informacinio karo temas, kurios tapo dominuojančiomis socialinių mokslų tyrimuose. Lietuvos mastu išryškėjo tendencijos ištirti visuomenės saugumo suvokimą bei visuomenės pilietinio pasipriešinimo pajėgumus, kurios paliečia žiniasklaidos įtakos Rusijos grėsmės suvokimui temą. Naujausios studijos, papildančios atlikto tyrimo A. Ramonaitės, N. Maliukevičiaus ir M. Degučio (2007) „Tarp Rytų ir Vakarų: Lietuvos visuomenės geokultūrinės nuostatos“ rezultatus, yra D. Janušauskienės, E. Vileikienės, L. Nevinskaitės ir I. Gečienės-Janulionės (2017) „Ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs? Subjektyvus saugumas kintančiame geopolitiniame kontekste“ bei A. Ramonaitės, I. Petronytės-Urbonavičienės, P. Skirkevičiaus, E. Vosylius (2018) „Kas eitų ginti Lietuvos? Pilietinio pasipriešinimo prielaidos ir galimybės.“, tačiau verta pastebėti, kad studijose atlikti tyrimai nekonkretizuojami į atskiras profesines grupes. Taigi, naujų grėsmių suvokimo kontekste (turint omenyje, kad visuomenė yra aktyvi medijos naudotoja) tampa nauja ir aktualu nacionaliniu mastu ištirti atskirų visuomenės grupių, šiuo atveju šauktinių, geopolitines pažiūras, kurios ateities perspektyvoje gali padaryti įtaką šalies gynybos suvokimui ir vykdymui.

Mokslinė tyrimo problema. Dėl kintančios geopolitinės saugumo aplinkos Lietuvoje aktualu tirti šalies gyventojų geopolitinių nuostatų ir naudojamos žiniasklaidos ryšį, ypač tirti atskirą socialinę-profesinę grupę kaip šauktinius, t. y. jaunuosius šalies gynėjus.

Tyrimo klausimas. Ar yra ryšys tarp šauktinių geopolitinių nuostatų ir naudojamos žiniasklaidos?

Tyrimo objektas: Ryšys tarp šauktinių geopolitinių nuostatų ir naudojamos žiniasklaidos

Tyrimo tikslas. Nustatyti, ar šauktinių geopolitinės nuostatos yra susijusios su žiniasklaidos naudojimo įpročiais.

Darbo tikslui pasiekti iškelti uždaviniai:

1. Atlikti teorinę analizę, leidžiančią identifikuoti geopolitinių nuostatų kriterijus bei išskirti dominuojančių žiniasklaidos priemonių – interneto ir televizijos – efektyvumą.
2. Atlikti LKA Mokslo centro Saugumo politikos ir socialinių tyrimų skyriaus mokslininkų parengtos šauktinių karių sociologinės apklausos, vykdytos 2018 m. gegužės-birželio mėn., rezultatų analizę.
3. Išanalizuoti vakarietiškas ir prorusiškas geopolitines pažiūras pagal simbolių, užsienio politikos lyderių, Rusijos grėsmės vertinimo rezultatus.

4. Apžvelgti šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročių tendencijas.
5. Išanalizuoti ir interpretuoti, kaip šauktinių geopolitinės nuostatos priklauso nuo jų informacinės terpės.

Hipotezės:

- Hipotezė nr. 1: Šauktiniai, kurie retai arba išvis nesinaudoja masinėmis komunikacijos priemonėmis, neturės aiškiai išreikštų arba turės silpnai išreikštas geopolitines nuostatas.
- Hipotezė nr. 2: Šauktiniai, kurie dažniau naudoja informacijos šaltinius rusų kalba yra labiau linkę turėti prorusiškas geopolitines nuostatas.
- Hipotezė nr. 3: Šauktiniai, kurie dažniau naudoja anglų, prancūzų, vokiečių kalba šaltinius yra labiau linkę turėti vakarietiškas geopolitines nuostatas.
- Hipotezė nr. 4: Šauktiniai, kurie mano, kad Lietuvos žiniasklaida kelia paniką dėl Rusijos grėsmės, yra mažiau linkę laikyti Rusiją grėsme Lietuvai.

Tyrimo metodai. Darbo uždaviniams įgyvendinti ir tikslui pasiekti naudojamas kiekybinio tyrimo metodas. Darbo empirinė medžiaga paremta Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento užsakyta ir Lietuvos karo akademijos Mokslo centro Saugumo politikos ir socialinių tyrimų skyriaus mokslininkų parengta ir vykdyta 2018 m. gegužės-birželio mėn. visos Lietuvos mastu sociologine apklausa NPPKT kariams (N = 2271), kuria buvo siekiama surinkti duomenis ir įvertinti šautinių požiūrį į privalomąją karo tarnybą bei sužinoti jų nuomonę apie šalies gynybą ir naudojamus informacinius šaltinius. Darbe taip pat naudojama antrinių šaltinių analizė siekiant palyginti jau atlikto Lietuvos visuomenės mastu tyrimo (Ramonaitė ir kt., 2007) bei neseniai išleistų reprezentatyvių apklausos studijų (Janušauskienė ir kt., 2017) (Ramonaitė ir kt., 2018) rezultatus su šauktinių geopolitinių nuostatų ir medijų naudojimo ryšio tendencijomis.

Tyrimo dalyviai: NPPKT kariai (šauktiniai).

Darbo praktinis pritaikomumas. Apžvelgus vyraujančias šauktinių geopolitinių nuostatų tendencijas ir jų medijų naudojimo įpročius bei nustačius, ar tarp šių dviejų kintamųjų yra ryšys, bus galima gautais tyrimo rezultatais papildyti Lietuvos strateginės komunikacijos gaires, ugdant būsimų jaunųjų šalies gynėjų pilietinį pasipriešinimą ir atsparumą.

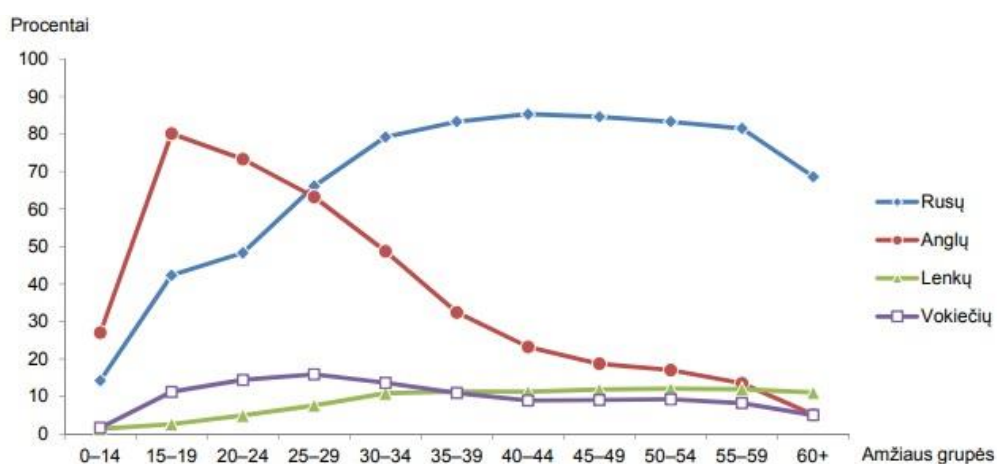
Literatūros apžvalga. Analizuojant literatūros šaltinius, pastebėtina, kad Lietuvoje egzistuoja mokslinių tyrimų bei mokslinių straipsnių trūkumas, kurie pateiktų išvadas apie jaunosios kartos nuostatas šalies gynybos klausimais ir jų sąsajas su naudojama žiniasklaida. Nepaisant to, darbo tyrimo analizės pagrindas bus prieš tai atliktos Lietuvos mokslininkų studijos, tiriančios Lietuvos piliečių geokultūrinės nuostatos bei jų atsparumą kitų šalių informacinėms įtakoms. Viena pirmųjų atliktų ir publikuotų studijų šia tematika buvo 2007 m. mokslininkų Ainės Ramonaitės,

Nerijaus Maliukevičiaus bei Mindaugo Degučio „Tarp Rytų ir Vakarų: Lietuvos visuomenės geokultūrinės nuostatos“, kurioje buvo padarytas specialus tyrimas, pateikiantis išsamų Lietuvos visuomenės nuostatų ir informacijos naudojimo įpročių paveikslą. (Ramonaitė ir kt., 2007) Šioje studijoje pastebėtina tai, kad egzistuoja sovietinių laikų nostalgija, tačiau paradoksaliai Lietuvos visuomenės geokultūrinės preferencijos siejasi su teigiamu Vakarų Europos ir JAV politinės ir socialinės santvarkos vertinimu, o Rusijos ir Baltarusijos politinė sistema laikoma netinkama Lietuvai. Visgi, nors studija išryškina tai, kad Lietuva neigiamai vertina Rusijos kišimąsi į Lietuvos reikalus, tačiau pastebima itin didelė Rusijos informacinė skvarba Lietuvos informacinėje erdvėje dėl palankios rusų kalbinės terpės. Šioje studijoje mokslininkai akcentuoja tautinių mažumų atskirtį ir jų buvimą Rusijos informacinėje zonoje.

Gilinantį į Lietuvos piliečių geokultūrinės nuostatas, išryškėjo tendencija ištirti visuomenės saugumo suvokimą, kurį iliustruoja viena iš naujausių socialinių mokslų darbuotojų Dianos Janušauskienės, Eglės Vileikienės, Laimos Nevinskaitės bei Ingridos Gečienės-Janulionės studijų, publikuotų 2017 m., „Ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs: Subjektyvus saugumas kintančiame geopolitiniame kontekste“. Šioje studijoje ne tik tiriama, kaip žmonės suvokia savo individualų ir valstybės saugumą bei kokias grėsmes įžvelgia, tačiau taip pat siekiama pateikti koreliaciją su piliečių naudojama žiniasklaida. Remiantis regresinės analizės rezultatais nustatyta, kad požiūrį į Rusiją lemia tautybė bei taip pat sovietmečio vertinimas, kaip ir buvo pastebėta prieš tai minėtoje studijoje. O pagal koreliacinę analizę teigiama, kad Rusijos grėsmės vertinimas glaudžiai susijęs su naujienų per žiniasklaidos kanalus lietuvių ir rusų kalbomis naudojimu (Janušauskienė ir kt., 2017). Šiame tyrime manoma, kad prie saugumo jausmo formavimo ypač prisideda individo netiesioginė patirtis, į kurią įeina ir medių vaidmuo. Jausmo formavimui didelę reikšmę sudaro individo netiesioginė patirtis, kurią apima medių formuojamas saugumo jausmas. Bene naujausia 2018 m. A. Ramonaitės, I. Petronytės-Urbonavičienės, P. Skirkevičiaus ir E. Vosylius monografija „Kas eitų ginti Lietuvos?: Pilietinio pasipriešinimo prielaidos ir galimybės.“ nagrinėja Lietuvos visuomenės pilietinio pasipriešinimo pajėgumus, paliesdama ir atsparumo Rusijos propagandai diskusiją, kurioje kaip ir prieš tai minėtose dviejose studijose akcentuojama, kad sovietmečio vertinimas yra geresnis atsparumo Rusijos propagandai vertinimo rodiklis nei Rusijos TV kanalų žiūrėjimas. Sovietmečio ilgesys, o ne tiesioginis Rusijos žiniasklaidos ir rusiškos produkcijos naudojimas, yra silpnoji Lietuvos vieta, kurią puikiai išnaudoja Rusija (Ramonaitė ir kt., 2018, Matonytė ir kt., 2018, p. 425).

Nepaisant to, šiame darbo tyrime atmetamas piliečių sovietmečio vertinimas kaip rodiklis, nusakantis Lietuvos piliečių grėsmių suvokimą dėl to, kad bus analizuojami šauktinių, kaip jaunosios

kartos atstovų duomenys. Kitaip tariant, yra neracionalu sovietmečio vertinimą naudoti kaip pagrindą, padedantį įvertinti jaunųjų piliečių nuostatas dėl dviejų priežasčių: pirma, šauktinių amžiaus riba siekia 18-25 m., t. y. jie yra gimę nepriklausomoje Lietuvoje (žr. 1 priedą), todėl turėtų būti logiška, kad atsakymai, susiję su sovietmečio vertinimu būtų nekorektiški bei antra, remiantis Lietuvos Statistikos departamento 2011 m. Lietuvos Respublikos visuotinio gyventojų ir būsto surašymo duomenimis 25-29 m. (dabar 32-36 m.), piliečiai yra ties rusų kalbos ir anglų kalbos mokėjimo lūžio riba (žr. 1 pav.) (departamentas, 2013). Taigi, šie šauktiniai (18-25 m.) jau patenka į didesnę anglų kalbos naudotojų grupę, kas sąlygoja jų neturėjimą palankios kalbinės terpės rusiškai informacijai suprasti. Be to, reikia atsižvelgti į tai, kad tiek kultūroje, tiek švietimo sistemoje yra propaguojamos ir diegiamos vakarietiškos vertybės, o mokymo įstaigose šiuo metu vyrauja Europos kalbų, ypač anglų, vokiečių, prancūzų, mokymosi tendencija. Tai nulėmė Lietuvos užsienio ir saugumo politikos integracinių tikslų (valstybės suvereniteto taikoje su Vakariais išlaikymas ir apsisaugojimas nuo išorinių grėsmių – neprognozuojamų Rytų (Miniotaitė ir Jakniūnaitė, 2001, p. 47)) įgyvendinimas – narytė NATO ir ES. Taigi, prieš tai minėtose trijose studijose pabrėžiamas pagrindinis klausimas – „Ar sovietiniais laikais Lietuvoje buvo gyventi geriau nei dabar“ tiriant šauktinius iš esmės laikomas neaktuali rodikliu, kadangi tik respondentų 188 iš 2271 (žr. 2 priedą) pasisakė teigiamai ir tai tikėtina dėl asmeninės patirties – artimos aplinkos poveikio, o ne asmeninio patyrimo, kuris nulėmtų racionalų vertinimą, todėl buvo pasirinkti kiti vertinimo kriterijai, susiję su aktualijų ir emociniu vertinimu.

1 pav. Gyventojai pagal užsienio kalbų mokėjimą ir amžiaus grupes (proc).

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas, Lietuvos gyventojų ir būstų surašymas 2011 m.

Šiandien viena aktualiausių monografijų, tirianti Rusijos propagandos ir dezinformacijos veikimo logiką, yra 2017 m. išleista VŠĮ „Rytų Europos studijų centro“ A. Vaišnio bei kitų mokslininkų „Rytų Europos Studijų centro Rusijos propaganda: analizė, įvertinimas ir

rekomendacijos“ (Vaišnys ir kt., 2017). Monografijoje propaganda analizuojama kaip Rusijos politikos įrankis, atliekantis netiesioginius karo veiksmus bei keliantis grėsmę Lietuvai. Joje pastebėtina, kad palankumo Rusijai įvertinimo matu tampa pasitenkinimas demokratija, nepaisant to, kokių nuostatų piliečiai laikosi dėl sovietmečio. Šio palankumo požiūriu taip pat egzistuoja sąsaja su rusiškos informacinės erdvės naudojimu: dažnas rusiškų kanalų žiūrėjimas susijęs su didesniu palankumu Rusijai, tačiau negalima visapusiškai teigti, kad tai nulemia prorusiškas pažiūras bei taip pat negalima tvirtinti, kad rusų kalba gali tapti atskiru pagrindiniu rodikliu, nustatančiu piliečio pažiūras, todėl būtina įvertinti veiksnių visumą. Todėl šiame darbe bus nagrinėjama prorusiškų ir vakarietiško simbolių, politinių lyderių, Rusijos grėsmės vertinimo sąsaja su tiriamų jaunuolių naudojama žiniasklaida.

Kadangi tyrime siekiama identifikuoti šauktinių geopolitinės nuostatos, todėl darbo teorinis pagrindas tampa geopolitikos disciplina, nagrinėjančios analitinės lietuvių mokslininkų knygos N. Statkaus, E. Motiekos ir Č. Laurinavičiaus „Geopolitiniai kodai“ (2003) ir „Baltijos valstybių geopolitikos bruožai“ (2005). Pirmojoje siekiama suformuoti valstybės geopolitinių kodų koncepciją ir jų tyrimo metodologiją, kurie padėtų vykdyti geopolitinius tyrimus. O antrojoje monografijoje sujungiant klasikines geopolitikos teorijas, tiriamos Baltijos valstybių geopolitinių kodų istorinės formavimosi aplinkybės, atsižvelgiant į geopolitinio statuso kaitą XIX a.pab. – XX a., tačiau svarbiausia, kad išskiriama Lietuvos geopolitinio statuso gravitacija bei jos stabilumą veikiantys išoriniai geopolitiniai veiksniai. Analizuojant geopolitinę discipliną, nemažiau svarbus tampa šiuolaikinės geopolitikos disciplinos tyrėjo Cohen'o veikalas „Geopolitics The Geography of International Relations“ (Cohen, 2015), kuris nubrėžia geopolitinės schemos kaitos trajektoriją po Šaltojo karo, akcentuodamas dabartinius pokyčius: ideologinius, ekonominius, sociokultūrinius, demografinius. Jis pabrėžia žmogaus galią tarptautinėje arenoje, išryškina informacinės kultūros svarbą, atsižvelgdamas į geopolitikos teorijų geografinius aspektus.

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą tyrimo modelio kontekstui pasirinktas G. Šumsko ir I. Matonytės straipsnis „Žiniasklaidos poveikis karinių grėsmių vertinimui“ (2018), kuriame atliktas Lietuvos visuomenės reprezentatyvios apklausos tyrimas pateikia karinių grėsmių suvokimą, įtakančius žiniasklaidos naudojimo įpročius bei socio-demografinius rodiklius. Tyrimas remiasi komunikacijos teorijomis: darbotvarkės formavimo ir kultivavimo, kurios taip pat tapo aktualijos analizuojant šauktinių apklausos duomenis. Šios teorijos plačiau aptariamos vadovėlyje „Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos“ (Nevinskaitė, 2011) bei užsienio komunikacijos mokslininkų straipsnyje „Framing, Agenda Setting and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models“ (2007) (Scheufelel ir kt., 2007), kuriame pateikiamas atnaujintas tradicinių komunikacijos teorijų: darbotvarkės formavimo ir jos išvesties (antrojo lygmens) įrėminimo,

samprata. Gilesniam Lietuvos informacinės kultūros veiksnių suvokimui pasitelktos N. Maliukevičiaus „Rusijos informacijos geopolitinis potencialas ir sklaida Lietuvoje“ (2008) disertacijos įžvalgos, kuriomis remiantis šauktinių tyrimo analizėje išskiriamas saugumo elementas. Apjungiant Lietuvos vietą geopolitikoje, informacinę kultūrą įtakančius veiksnius pagal komunikacijos teorijas bei aktualius tyrimus Lietuvos gyventojų saugumo suvokimui tikrinti išlieka aktuali tarptautinių saugumo politikos, Kopenhagos mokyklos penkių saugumo sektorių ir sugrėsminimo teorijos, pateiktos knygoje „People, States and Fear“ (Buzan, 2008).

1. LIETUVOS GEOPOLITINĖ SITUACIJA IR MASINIŲ KOMUNIKACIJOS PRIEMONIŲ VAIDMUO

1. 1. LIETUVOS GEOPOLITINĖ SITUACIJA

Pagal realizmo prielaidas, valstybės vieta Žemės rutulio paviršiuje turi reikšmės jos vidaus ir užsienio politikai. Geopolitika – tai valstybių teritorinė politika, kuria siekiama nustatyti jų vietą pasaulio politiniame lauke bei vidinės politinės strategijos teritorinio diferencijavimo kryptis. (Kavaliauskas, 2010, p. 30) Geopolitikos mokslas nagrinėja, kaip valstybės ar tautos, siekiančios politinių tikslų atsižvelgia į geografinius faktorius. Geopolitika be istorinės refleksijos negalima, kadangi egzistuojančių geografinių sąlygų politinė interpretacija ir geopolitinių tendencijų kaita galima tik suvokiant istorinį kontekstą (Statkus ir kt., 2005, p. 12). Kitaip tariant, tai geopolitinė gravitacija, kuri apima politinių, socialinių, ekonominių, kultūrinių ir teisinių reiškinių istorinį kompleksą, nulemiantį „natūralią“ orientaciją į tam tikrą valstybę ar regioną. Remiantis šiuo apibrėžimu, civilizaciniu-kultūriniu požiūriu Baltijos valstybės patenka į Rytų ir Vakarų civilizacijų ribos tarpą (Statkus ir kt., 2005).

1.1.1. Lietuvos vieta geopolitinėje schemoje

Norint suprasti Lietuvos geopolitinėje schemoje padėties nustatymo keblumą, reikia atsižvelgti į istorinį naratyvą, kur galima aptikti tiek Vakarų lotyniškosios, tiek Rytų stačiatikių civilizacijos pėdsakus. Dar XIII a. Lietuvos didžiai kunigaikštystei (toliau – LDK) priimant krikštą bei vėliau tampant bendra politine unija su Lenkija buvo nulemta visuomenės orientacija į vakarietiškas Europoje puoselėjamas vertybes. O iki XVIII a. pabaigos LDK buvo tarsi užkarda, atremianti maskvėnų vertybių ekspansiją, tačiau po ATR padalijimo susidarė sąlygos skleisti rytietiškam geopolitiniam naratyvui, o XX a. SSRS aneksija tik pagilino šių dviejų kultūrinės civilizacinės gravitacijos ambivalenciją (Statkus ir kt., 2005, p. 26).

Atsižvelgiant į dabartinę geopolitinę gravitaciją, Lietuvos geopolitinė padėtis dvilypė: dalis Lietuvos visuomenės išlieka orientuota į kultūrinės ir politinės Rytų civilizacijos, t. y., Rusijos, vertybes, tačiau vertinant dabartinius valstybės politinius, kultūrinius, socialinius ir ekonominius kriterijus, gravitacija labiau slenka vėl į Vakarų pusę. Visgi, nagrinėjant Lietuvos padėtį geopolitinėje schemoje, reikia, pirma, atkreipti dėmesį į tai, kad tarptautinė geopolitinė sistema yra daugiacentrinė, besiremianti didžiųjų ir regioninių valstybių galių hierarchija (Cohen, 2015, p. 6). Egzistuoja didžiosios tarptautinės geopolitinės įtakos veikėjos: JAV, Europos Sąjunga, Rusija, Kinija, Japonija, nes jos turi tiek imperialistinių siekių plėsti savo įtaką už regiono ribų, tiek pajėgumų tam įgyvendinti

(Cohen, 2015, p. 6). Taigi, kitos valstybės tampa nuo jų politikos priklausomos. Remiantis geopolitinės sistemos suvokimu, išskiriama trijų lygmenų hierarchinė struktūra (Cohen, 2015, p. 7): Lietuva patenka į trečiąją lygmenį, kuriame esančios valstybės, norėdamos išlikti, privalo laviruoti tarp dviejų didžiųjų geopolitinių veikėjų.

Pagal geopolitikos klasiką Makinder'į, Lietuva yra žemyninės – Heartlando – zonos paribyje (Statkus ir kt., 2005, p. 33). Cohen'as, pateikdamas savo geopolitinį suvokimą, Lietuvą taip pat priskiria heartlando rytinei periferijai, įvardindamas ją Rytų Europos regiono dalimi (Cohen, 2015, p. 55). Nepaisant to, jai suteikiamas tarpininkės vaidmuo, kadangi kartu su Baltijos šalimis jos geografinis išsidėstymas yra tarp dviejų geopolitinių zonų: kontinentinės galios ir jūrinės. Eurazijos kontinentinę zoną sudaro heartlando ir Rytų Azijos (be Japonijos) regionai, o jūrinei zonai priklauso penki geopolitiniai regionai, tarp kurių yra angliakalbė Amerika ir jūrinė Europa (Statkus ir kt., p. 40). Riba tarp šių zonų priklauso nuo galios santykio tarp Vakarų ir Rusijos. Tai reiškia, kad stabilios ribos egzistuos tol, kol Vakarai nesistengs ir negalės nustumti šių ribų toliau į rytus arba tol, kol Rusija gebės atlaikyti Vakarų spaudimą. Tai suponuoja, kad nors Rytų Europai priskiriama Lietuva atlieka geopolitinio tilto vaidmenį, tačiau ateityje ji gali tapti skeveldrų regiono dalimi, kokia buvo tapusi Antrojo pasaulinio karo metu.

1. 1. 2. Lietuvos priklausymas dviem geopolitiniais kodams

Heartlando stipriausia valstybe laikoma Lietuvos kaimynė – Rusija, kuri yra pajėgi daryti įtaką Baltijos šalims tiek dėl geografinės padėties, tiek dėl istorinių aplinkybių. Baltijos šalys, geostrategiškai svarbios, nes gali atlikti tiek natūralaus barjero (buferio), saugančio nuo jūrų valstybių galios, tiek placdarmo, plečiantis į Vidurio Europą, funkcijas. Analogiškai tokią pačią geopolitinę reikšmę Baltijos valstybės turi ir jūrų valstybių konfrontacijai prieš Rusiją. Rytų Pabaltijys taip pat gali tapti Rusijai naudingą hinterlandu, kuris suteiktų platesnį išėjimą į Baltijos jūrą, todėl Rusija lig šiol negali atsisakyti požiūrio, pagal kurį Baltijos valstybės priklauso jos geopolitinės įtakos zonai (Statkus ir kt., 2005, p. 24). Dažnai įvardijama, kad Rytų Pabaltijys yra Rusijos „Achilo kulnas“, o jo integracija į euroatlantines struktūras laikomas Rusijos galią silpninančiu veiksmu (Statkus ir kt., 2005, p. 25). Kaip reikšmingai geopolitinei veikėjai, Rusijai svarbu susigrąžinti Baltijos valstybes, kadangi tai taptų jos geopolitinės galios renesansu. Lietuva atsiduria tarp dviejų didžiųjų geopolitinių galių pusių: JAV (liberalių – demokratinių idėjų skleidėjos), Europos Sąjungos (šių vertybių palaikytojos bei regioninės galios) bei ir Rusijos (kaip didžiosios kaimynės).

Visgi, nagrinėjant Lietuvą geopolitiniame kontekste, reikėtų skirti jos geopolitinę gravitaciją nuo geopolitinės orientacijos, kuri skirtingai nei gravitacija yra subjektyviai pasirenkama ir

konstruojama, atsižvelgiant į valstybės politinius interesus (Statkus ir kt., 2003, p. 17). Po SSRS žlugimo Lietuva, kartu su Baltijos valstybėmis atkurdamą nepriklausomybę, strategiškai prioritetine geopolitine orientacija pasirinko vakarietiškąją (pro-amerikietiškąją), nes geopolitiškai tik JAV yra pajėgi atsverti Rusijos įtaką Rytų Pabaltijyje, o nesirenkant šios orientacijos, natūraliai sustiprėtų gravitacija link Rusijos zonos (dėl nesenos istorinės praeities). Čia svarbu akcentuoti Lietuvos geopolitinį kodą, kuris apima politinės valdžios užsienio politikos formavimo strategines prielaidas. Geopolitinis kodas aprėpia nacionalinius interesus ir tarptautinių grėsmių identifikavimą bei prevenciją (Statkus ir kt., 2003, p. 13). Svarbu tampa, kaip valstybė realiai save įvertina geopolitinės aplinkos schemeje bei kaip tai leidžia įgyvendinti savo geopolitinę viziją, keičiant geopolitinę situaciją. Būtent dėl nepriklausomai Lietuvai strategiškai būtinos orientacijos nukreipimo į Vakarus, besiformuojantis naujas Lietuvos politinis elitas pradėjo keisti valstybės geopolitinį kodą, jį įtvirtindamas Konstitucijoje (Žalimas, 2015).

Remiantis geoistorija, Lietuvą apima dviejų civilizacijų bruožus: vakarų ir rytų (Rusijos), tačiau įgyvendinant valstybės saugumo interesus, teko griežtai apsispręsti dėl vienašališko geopolitinio kodo formavimo. Neatsitiktinai buvo pasirinktas vakarietiškais principais grįsta geopolitinė orientacija. Kitaip tariant, prioritetinėmis valstybės vertybėmis tapo demokratija, individualizmas, pagarba žmogaus laisvėms, liberalizmas, rinkos ekonomika. Vakarai asocijuojasi su modernybe, vis dažniau atmetanti konservatyvumą, religines ir etnines tradicijas, išaukštinanti laisvę, toleranciją, materialinius dalykus (Statkus ir kt., 2008, p. 42). Remiantis socializmo sąvokos, kitaip dar galima ją įvardinti buržuazine civilizacija. O rytų civilizacija, šiuo atveju didžiosios kaimynės Rusija, asocijuojasi su kolektyvizmu, griežtu konservatyvumu, imperializmu, ideologijos išaukštinimu, pagal kurį yra valdoma valstybė ir jos visuomenė. Čia aktuali tampa atsiradusi nauja neoeurazizmo sąvoka, apibūdinanti Rusijos geopolitiko Aleksandr'o Dugin'o geopolitinę koncepciją, pagal kurią yra atmetamos Vakarų vertybės, akcentuojant priešpriešą atlantizmui bei pabrėžiant Rusijos išskirtinumą, formuojant Eurazijos kontinentinį bloką prieš svarbiausius Heartlando priešes – jūrines valstybes. Šiai koncepcijai įgyvendinti tampa reikšminga visuomenei akcentuoti poimperines traumas bei slavofilijos ideologija, kuri teigia, kad Rusijos imperija privalo būti plečiama ir vystoma, remiantis nuo seno susiformavusiomis tradicijomis bei institucijų veikla, šitaip izoliuojant šiuolaikinę Rusiją nuo galimos Vakarų Europos demokratinių vertybių įtakos (Vaišnys ir kt., 2017, p. 51). Tad, priešingai, nei vakarų geopolitiniame bloke, svarbią reikšmę užima religija, kuri įgyja socialinio lygmens konstravimo pobūdį bei žiniasklaidą, kuri neformaliai laikoma penktąją šalies valdžia. Geoekonominiu požiūriu Lietuva vis priskiriama pusiau periferijai (Jankauskas, 2008, p. 137), o visuomenės geopolitinė sąmonė dėl susiklosčiusio istorinio konteksto tik iš dalies priklauso Huntington'o minimai lotyniškai civilizacijai.

1. 2. GEOPOLITINĖS ORIENTACIJOS PALAIKYMAS: SUGRĖŠMINIMO TEORIJOJOS IŽVALGOS

Už geopolitinį kodą tampa atsakingi valstybės politiniai lyderiai, (kitaip dar įvardinami elitu) galintys keisti valstybės geopolitinę orientaciją. Darbo kontekste politiniai lyderiai suprantami kaip įtakinga visuomenės dalis, pasižyminti dominavimu mokslinėse, politinėse ar ekonominėse sferose (Statkus ir kt., 2005, p. 14). Analizuojat įtaką prorusiškos ir vakarietiškos geopolitinės orientacijos palaikymui, galima atsižvelgti į Vladimir'o Putin'o ir Angela'os Merkel pozicijas, užtikrinančias valstybių kaip geopolitinių veikėjų statusą. Tai reiškia, kad Putin'o ir Merkel konstruojamas politinis diskursas gali veikti tarptautinius procesus už savo sienų. Pavyzdžiui, Putin'o įtaka Ukrainos konflikto reguliavimui arba Merkel pozicija dėl pabėgėlių klausimo. Šių politinių lyderių nuomonės galią, įprasmina jų atstovaujamų valstybių priklausymas G8 šalims (šiuo metu Rusijos dalyvavimas suspenduotas). Taigi, svarbu atsižvelgti, kad politiniai veikėjai geopolitinį kodą gali ne tik veikti nacionaliniu lygmeniu, tačiau taip pat jį gali realizuoti globaliu, regioniniu ar lokaliu mastu (Statkus ir kt., 2005, p. 15).

Reikia pabrėžti, kad Lietuva neužima geopolitinės veikėjo statuso, ji priskiriama prie valstybių, atliekančių geopolitinės sąsajos, neretai barjero funkcijas. (Statkus, p. 16) Būtent dėl to, Lietuvos geopolitinis kodas kinta kartu su geopolitine orientacija prisitaikant prie strategiškai palankios tam tikrų geopolitinių veikėjų pozicijos. Tad, po SSRS žlugimo rytų geopolitinė orientacija tapo nepatraukli dėl silpnos Rusijos ekonomikos. Taigi, Lietuvos politiniai lyderiai geopolitinę orientaciją nukreipė į Vakarus, siekdami narystės NATO ir ES dėl dviejų strateginių tikslų, garantuojančių ekonominę ir socialinę gerovę bei saugumą nuo potencialių karinių grėsmių. Geopolitinio kodo pakeitimas arba formavimas buvo įtvirtintas Konstituciniu aktu „Dėl nesijungimo į postsovietinės Rytų sąjungas“, kurį galima laikyti naujos geopolitinės orientacijos pradžia (Žalimas, 2015). Ją papildė Konstitucijoje akcentuojamas transatlantinės integracijos siekis. Nepaisant to, pastebima, kad Vakarai galutinai dar nėra integravę Baltijos valstybių į saugumo ir ekonomines institucijas, o ką jau kalbėti apie visuomenės geopolitinę sąmonę, kuri leidžia Lietuvą vis dar laikyti neapibrėžtoje erdvėje. Geoistorija tampa stipriu faktoriumi, įrodančiu, kad visuomenėje vyrauja dviejų geopolitinių nuostatų (rytų ir vakarų) ambivalencija, kurios balansavimas priklauso nuo valstybės politinių lyderių vykdomos politikos.

Mažos valstybės pagrindinė misija yra susikurti apsauginę egzistencinę sistemą geopolitinėje erdvėje, leidžiančią išlikti. (Statkus ir kt., 2003, p. 9) Geopolitinio kodo suvokimas yra subjektyvus ir glaudžiai susijęs su valstybės saugumo samprata, nes jo pagrindiniai komponentai yra interesai, grėsmės ir strategija. Grėsmių ir interesų identifikavimą, anot konstruktyvistų, lemia socialinis kontekstas bei politinių veikėjų formuojama geopolitinė savimonė, o, anot neorealitų, valstybių

politika remiasi saugumo garantija, todėl geopolitikos suvokimas ir saugumas tarptautinių santykių teorijose tampa neatskiriama ir vienas kitą papildantys veiksniais. Remiantis XX a. pabaigos saugumo studijų Kopenhagos mokyklos sugrėsminimo teorija, kuri vienija tiek konstruktyvistų Waever'o, tiek neorealisto Buzan'o saugumo sampratas, saugumas yra socialiniai konstruojamas (Janušauskienė ir kt., 2017, p. 12). Kitaip tariant, saugumo problema atsiranda tada, kai ją išskiria kalbos veiksmais valdžios atstovai: problemą perkeldami iš politinės į nacionalinio saugumo darbotvarkę. Darbe išskiriamų skirtingų geopolitinių nuostatų atstovai: Putin'as ir Merkel dažnai tampa atsakingi už saugumo problemų išryškinimą ir generavimą globaliniame ar regioniniame lygmenyje, pasitelkiant viešąją komunikaciją. Lietuvos atveju, atsižvelgiant į mažosios valstybės statusą, teko pasirinkti geopolitinę orientaciją, užtikrinančią didesnę valstybės saugumą. Tai iliustruoja po Nepriklausomybės atkūrimo valdžios atstovų pasirinkta politinė kryptis į Vakarų pasaulio ekonomines ir karines sąjungas, kuriuose narystė garantija.

Kadangi valstybės politinių lyderių pasirinkta geopolitinė orientacija remiasi saugumo siekiu, reikia atsižvelgti į problemų sugrėsminimo sampratą. Visgi, šiandien tampa aktualu suprasti, kad saugumas neapima tik politinio ir karinio valstybės sektoriaus. Remiantis sugrėsminimo teorija bei Buzan'o pateikta saugumo koncepcija, išskiriami penki saugumo sektoriai: karinis, aplinkosaugos, ekonominis, politinis ir visuomeninis, kurie tarpusavyje sąveikauja ir yra lygiaverčiai reikšmingi (Stone, 2009, p. 3). Šiandien vis svarbesnė tampa visuomeninio saugumo sektoriaus analizė ir apsauga, nes jis priklausomas nuo vidinių, sunkiai pastebimų faktorių, priešingai nei karinis, kurio grėsmės lengva identifikuoti dėl išorėje kylančių veiksnių. Visuomeniniam saugumo sektoriui paveikti būdinga pasitelkti minkštosios galios įrankius. Kiti tyrėjai, praplėsdami Buzan'o grėsmių tipologiją, išskyrė komunikacijos ir informacijos saugumo sektorių, akcentuodami jų svarbą nesaugumui dėl to, kad juose sąveikauja vidiniai procesai bei minkštoji galia, pasižyminti neapibrėžtumu. Technologijų amžiuje kyla vidiniai valstybės rūpesčiai dėl informacijos apsaugos, kuri neatsiejama nuo socialinės visuomenės sanglaudos, t. y. piliečių ir valstybės tarpusavio pasitikėjimo. Būtent todėl, žiniasklaidos priemonės tampa sugrėsminimo proceso dalyvėmis.

Žiniasklaida yra vienas iš veiksnių visuomenėje formuojančių nesaugumo jausmą. Anot Lippman'o, per žiniasklaidos turinį susijungia „išorinis pasaulinis ir vaizdiniai mūsų galvose“ (Šumskas ir Matonytė, 2018, p. 417). Reikia pabrėžti, kad ji gali veikti nesaugumo jausmą, į kurį patenka galimas poveikis politinėms pažiūroms ir vertybėms. Išskiriant masinės komunikacijos efektus, poveikis gali būti daromas kognityvinis, afektyvus arba emocinis bei elgesio (Nevinskaitė, 2011, p. 72). Pagal neplanuotus ilgalaikius efektus, žiniasklaida apima socializacijos ir reikšmės kūrimo procesus. Ji, pateikdama įvykius, neformaliai prisideda prie vertybių, socialinių normų ir vaidmenų perdavimo bei taip pat nulemia realybės suvokimą, nes kuria simbolinę gyvenimo aplinką.

Ji gali prisidėti prie naudotojo nuomonės, įsitikinimų ar net elgesio sustiprinimo ar pakeitimo (Nevinskaitė, 2011, p. 82). Nepaisant to, remiantis Kopenhagos mokykla, svarbu taip pat nepamiršti ir istorinės šalies bei asmeninės medijų naudotojo patirties subjektyviam saugumo suvokimui. Taigi, saugumo sampratą įtakoja ne tik geopolitinė orientacija, bet ir žiniasklaida, veikianti visuomeninį saugumo sektorių.

Taigi, remiantis saugumizavimo teorijos analize, apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos kaip objekto teisė į išlikimą nekelia abejonių, o jos valdžios lyderiai yra saugumizuojantys veikėjai, galintys nurodyti iškilusią grėsmę objektui (Lietuvai). Šiame kontekste žiniasklaidai tenka funkcinės veikėjos vaidmuo, nuo kurios priklauso politinių veikėjų sugrėsmtos problemos dinamika, t. y. jos pateikimas ir (de)eskalavimas. (Miniutaitė ir Jakniūnaitė, 2001, p. 28)

1.3. MASINIŲ KOMUNIKACIJŲ PRIEMONIŲ VAIDMUO VISUOMENĖS GEOPOLITINĖMS NUOSTATOMS

Dominavimo geopolitinėje pasaulio galios schemoje tradicinis suvokimas buvo pakoreguotas rusų mokslininko Igor'o Panarin'o, kuris pirmasis pateikė informacinės geopolitikos koncepciją. Jis pabrėžė, kad atsirado nauja kova dėl informacijos, o ne dėl teritorijų (Maliukevičius, 2007, p. 120).

Visuomenės geopolitinės sąmonės formavimas negali vykti be komunikacijos proceso, tačiau šiandien komunikacijos poveikis vis dažniau siejamas su masine medija, o ne institucine ar tarpasmenine. Nuo televizijos atsiradimo XX a. pab. išryškėjo žiniasklaidos įtaka, nustūmusi į šalį tradicinę institucijų, bažnyčios, šeimos ir darbo aplinkos vaidmenį. (Macnamara, 2005) Remiantis komunikacijos teoretikų Mc Combs'o ir Shaw'o darbotvarkės nustatymo teorija (angl. agenda setting), masinės komunikacijos priemonės ne visada gali įsakyti, kaip galvoti, tačiau gali įsakyti, apie ką galvoti (Scheufele1 and Tewksbury, 2007, p. 13). Žiniasklaidos priemonės daro įtaką skirdamos daugiau dėmesio vieniems klausimams, ignoruojant kitus. Kitaip sakant, medijos dalyvauja sugrėsminimo procese. Remiantis teorijos požymiais, čia svarbu tampa problemos akcentavimo dažnumas: kuo dažniau medijose pabrėžiamas tam tikras klausimas, tuo labiau auditorija tiki, kad tai yra aktualu. Taip pat didelę reikšmę turi naujienų prieinamumas: kuo informacija labiau pasiekama, tuo ilgiau ji išliks naudotojo mintyse bei dominuos viešajame diskurse, tačiau reikia nepamiršti ne tik techninį prieinamumą, bet, šio tyrimo atveju, ir kalbinį. (Molloy, 2015, p. 481) Visgi, analizuojant masinių medijų poveikį visuomenei, reikšmingesnis yra pats naujienos svarbumas, o ne jos pateikimo modelis.

Reikia pažymėti, kad dominuoja ir atvirkščias priežasties mechanizmas: žiniasklaida yra linkusi pranešinėti apie tas problemas, kurios auditorijai yra svarbesnės, šitaip padidindamos

problemos populiarumą (Šumskas ir Matonytė, 2018, p. 418). Išryškėja „viščiuko ir kiaušinio“ dilema, ar medijos sukuria svarbą problemoms, ar svarbios problemos nulemia dominavimą jose. Neatsitiktinai dauguma JAV komunikacijos tyrėjų pritaria mokslininko teiginiui, kad norint geriau suprasti, kaip veikia demokratija, reikia tyrinėti problemų galią, o ne galios problemos (Wu, 2016, p. 139). Dažniausiai į politinę darbotvarkę įtraukiamas vienas prioritetinis klausimas tam tikru metu per medijas atkreipiant visuomenės dėmesį. Pavyzdžiui, šiandien aktualiausia Lietuvos užsienio politikos problema laikoma Rusijos grėsmė, kuri ypač pabrėžiama tiek globalioje, tiek nacionalinėje žiniasklaidoje. Valdžiai yra reikalingi stabilūs informacijos platintojai, t. y. žurnalistai ir televizijos kanalai, kurie užtikrins problemos akcentavimo dažnumą, tęstinumą ir taip pat prieinamumą. Pavyzdžiui, Rusija, platindama savo užsienio politikos viziją, naudoja televizijos kanalą „RT“, tuo tarpu Lietuva nacionalinę Lietuvos televiziją. Remiantis, šia komunikacijos teorija, galima teigti, kad medijų pagalba vyksta valdžios elito sugrėsminimo problemos dienotvarkės pardavimo procesas, o ne nustatymo, šitaip prisidedant prie visuomenės geopolitinės sąmonės formavimo.

Gilinant į masinių medijų komunikaciją, reikia pabrėžti, kad žiniasklaidos turinys auditorijai tampa svarbus, jei ji neturi tiesioginės patirties tam tikrais klausimais. Čia reikšminga tampa darbotvarkės formavimo vadinamo antrojo lygmens – įrėminimo (angl. framing) teorijos analizė. Įrėminimo teorijos pradininkas Goffman'as teigia, kad medija pasako auditorijai ne tik ką galvoti, bet ir kaip. Jis taip pat akcentuoja, kad žmonės, visgi, supranta pateikiamą informaciją pagal savo pirminius vertybinius rėmus, tačiau dažnai žurnalistų sąmoningai pasirinkti pateikiamų įvykių ar temų rėmai gali juos koreguoti (Scheufele and Tewksbury, 2007, p. 11). Priežastis glūdi tame, kad įrėminimas konstruoja socialinę realybę, sukurdamas vertybinę informacijos vertinimą (teigiamą arba neigiamą), kuris dažnai suformuoja naudotojų šališkumą tam tikroms temoms. Tad, analizuojant įrėminimo teoriją, svarbu pažymėti, kad ji taip pat prisideda prie sugrėsminimo problemos aiškinimo. Reikšmingas vaidmuo tenka ne tik problemos rėmams ir turiniui, bet ir tiems, kas kuria rėmus. Kaip ir buvo minėta, tai veikėjai, kurie dalyvauja darbotvarkės pardavimo procese, šitaip patenkindami savo interesus, pavyzdžiui, valstybės geopolitinės orientacijos. Sugrėsminimo veikėjai per medijos priemones naudodami sugrėsminimo rėmus dažniausiai siekia įtikinti visuomenę, kad kažkas gali kelti grėsmę, pavyzdžiui, Lietuvai Rusija, o Rusijai NATO. Taigi, įrėminimo teorija vaidina svarbų vaidmenį auditorijos nuomonės formavime, jei auditorijos išorinis sociokultūrinis kontekstas nėra kritiškas ar šališkas.

Kaip minėta, nagrinėjant masinių medijų poveikį visuomenei, susiduriama su vadinama „viščiuko ir kiaušinio“ dilema, t. y. ar tam tikri informacijos šaltiniai naudojami dėl naudotojo turimų pažiūrų, ar priešingai jos yra formuojamos medijų. Remiantis pirmąją prielaida, įtaka tenka selektyviam individo suvokimui, tačiau stengiantis paaiškinti abi prielaidas, sustiprinimo teorija jas

apjungia, aiškindama, kad tiek žiniasklaidos pasirinkimą gali lemti jau turimos nuostatos, kurias medijos tik sustiprina, tiek pastovus žiniasklaidos naudojimas gali sistemingai veikti nuostatas, priverčiant tikėti socialinės realybės pateikiamu poveikslu (Nevinskaitė, 2011, p. 116). Atliekame tyrimą, kuriame tiriama visuomenės geopolitinė sąmonė, siekiama pažvelgti, kaip specifinės grupės nuostatos yra priklausomos nuo žiniasklaidos naudojimo įpročių, kai žiniasklaida yra vienas pagrindinių valdžios elito įrankių sugrėsminimo procese, kuris būtinas geopolitinei orientacijai patvirtinti.

Apibendrinant, pateiktą geopolitikos, politinių veikėjų, sugrėsminimo, ir masinės medijos priemonių sąsajos modelį, galima teigti, kad, norint suprasti Lietuvos vietą geopolitinėje schemoje, reikia atsižvelgti į Buzan'o į išskirtą visuomeninį saugumo sektorių, nuo kurio priklauso sėkmingas politinių lyderių pasirinktos geopolitinės orientacijos įgyvendinimas. Svarbu pažymėti, kad visuomenės saugumo suvokimą taip pat gali įtakoti susiklosčiusi geoistorinė patirtis, natūralios geopolitinės gravitacijos egzistavimas bei galimas medijų poveikis auditorijos įsitikinimams. Kadangi geopolitinė orientacija yra pasirinkama subjektyviai, t. y. ji nėra savaime susiformavęs reiškinys, todėl aktualu tampa išnagrinėti egzistuojančias dvi skirtingas geopolitines nuostatas, kurias lėmė istorinė valstybės raida. Bei taip pat siekiama pažvelgti, kaip šiandien, išpopuliarėjęs naudojimasis masinėmis medijų priemonėmis prisideda prie šių nuostatų formavimo ar sustiprinimo.

Visa tai sudaro visuomenės geopolitinę sąmonę, kurios identifikavimas tampa svarbus nagrinėjant atsparumą oponuojančiai geopolitinei orientacijai bei galimam informaciniam karui.

2. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA

Darbo uždaviniams įgyvendinti ir tikslui pasiekti, t. y. nustatyti, ar šauktinių geopolitinės nuostatos yra susijusios su naudojamos žiniasklaidos įpročiais, naudojamas kiekybinio tyrimo metodas. Šis tyrimo metodas pasirinktas dėl to, kad siekiama statistiškai pagrįsti šių reiškinių priežastinius ryšius. Kiekybinis tyrimo metodas yra struktūrizuotas bei remiasi iš mokslinės problemos kylančiomis hipotezėmis, kurioms empiriškai ir kritiškai patikrinti taikomi matematinės analizės metodai. Matematinė analizė padeda tiksliai apdoroti tyrimo duomenims, kurie vėliau naudojami nagrinėjamam reiškiniui aprašyti ir interpretuoti. Šis empirinis socialinio tyrimo metodas leidžia giliau ir tiksliau analizuoti dinامينius ir statistinius dėsningumus, kuriuos paverčia sociologinėmis žiniomis ir skatina praktiškai panaudoti socialiniams ir politiniams procesams valdyti ir prognozuoti. Būtent dėl to kiekybinio tyrimo metodas pasižymi objektyvumu, galimybe reiškinius apibendrinti visuminiu lygmeniu bei pakartoti tyrimą, siekiant iširti kintančias tendencijas laike.

Būtent dėl galimybės pakartoti tyrimą ir pažvelgti į dabartines Lietuvos piliečių geopolitinių nuostatų tendencijas ir iširti jų sąsają su naudojama žiniasklaida buvo pasirinkta tai padaryti lokaliu mastu, šiuo atveju, orientuojantis tik į vieną socio-profesinę grupę – NPPKT karius. Ši socio-profesinė tyrimo grupė pasirinkta dėl to, kad svarbu nustatyti jų geopolitinę orientaciją, siekiant įvertinti jų požiūrį į šalies gynybą kintančiame geopolitiniame kontekste bei vis didėjančioje naudojamų medijų informacijos sklaidoje.

Darbo empirinė medžiaga paremta Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamento užsakyta ir Lietuvos karo akademijos Mokslo centro Saugumo politikos ir socialinių tyrimų skyriaus mokslininkų parengta ir 2018 m. gegužės – birželio mėnesiais vykdyta visos Lietuvos mastu sociologine apklausa NPPKT kariams, kurios metu buvo apklausta 2,271 tūkst. respondentų iš 10 skirtingų Lietuvos kariuomenės (toliau – LK) batalionų, : MPB „Žemaitijos“ Lietuvos didžiojo kunigaikščio (toliau-LDK) Butigeidžio dragūnų (502), LK Karinių oro pajėgų Oro gynybos (50), LK Sausumos pajėgų Juozo Vitkaus inžinerijos (151), MPB Geležinio Vilko (toliau – GV) LDK Algirdo mechanizuotasis pėstininkų (toliau -MP) (164) ir LDK Vaidoto MP (320), Kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos (157), MPB GV Karaliaus Mindaugo husarų (305) ,MPB GV Didžiosios Kunigaikštienės Birutės ulonų (111), MPB „Žemaitija“ LDK Kęstučio MPB (404) bei MPB GV Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos (104) batalionų. Šauktinių (vyrų 2120 sk. (95 proc.) ir moterų 112 sk. (5 proc.) amžius svyruoja nuo 18–38 m. vyrai ir moterys Didžiausią respondentų dalį sudaro 19 -24 m. (77,3 proc.) amžiaus jaunuoliai. Dauguma apklaustųjų (42,3 proc.) gyvena didžiųjų Lietuvos miestų apskrityse: Vilniuje (21,6 proc.) ir Kaune (20,7 proc.). Pagal

demografinį tautybės rodiklį beveik absoliuti informantų dauguma yra lietuviai 2073 (94,2 proc.), lenkai 83 (3,8 proc.) ir rusai 34 (1,5 proc.). Vykdyta 2018 m. sociologine apklausa NPPKT kariams buvo siekiama surinkti duomenis ir įvertinti NPPKT karių požiūrį į privalomąją karo tarnybą bei sužinoti jų nuomonę apie šalies gynybą ir naudojamus informacinius šaltinius. Anketavimas buvo vykdomas anonimiškumo principu.

Kiekybinio tyrimo metodas buvo pasirinktas atsižvelgiant į tai, jog darbo tikslo tipas yra aiškinamasis ir prognozuojantis. Pirmuoju atveju kiekybinis tyrimas suteikia galimybę nustatyti reiškinio priežasties ir pasekmės ryšius, t. y. leidžia atsakyti į iškeltą tyrimo klausimą, ar yra ryšys tarp šauktinių naudojamos žiniasklaidos ir jų geopolitinių nuostatų. Antruoju atveju darbo tikslą galima priskirti prie prognozuojančių, nes norima sužinoti, kaip kinta socialinis reiškinys tam tikromis sąlygomis, t. y. interpretuoti galimas ateities žiniasklaidos, naudojamos kaip minkštosios galios įrankio, poveikio ir geopolitinių pažiūrų priklausomumo tendencijas. Numanomos ir interpretuojamos prognozės gali tapti aktualios gynybos politikai, stiprinant ir ugdant pilietinį pasipriešinimą strategine komunikacija per medijas. Darbo tikslui įgyvendinimui buvo iškelti uždaviniai, kuriuos papildė iškeltos hipotezės. Hipotezės padeda nuosekliau ištirti probleminį klausimą bei išlaikyti sistemingą tyrimo kryptį ir analizės logiką.

Pirmoji hipotezė: Šauktiniai, kurie retai arba išvis nesinaudoja masinėmis komunikacijos priemonėmis, neturės aiškiai išreikštų arba turės silpnai išreikštas geopolitines nuostatas.

Šiai hipotezei patikrinti atrinkti šie apklausos klausimai:

- Klausimai, skirti identifikuoti respondentų naudojamus informacinius šaltinius (25.1, 25.3, 25.4, 25.5 retai arba niekada nenaudojantys) (žr. 1 priedą).

Antroji hipotezė: Šauktiniai, kurie dažniau naudoja informacijos šaltinius rusų kalba yra labiau linkę turėti prorusiškas geopolitines nuostatas.

Šiai hipotezei testuoti atrinkti tokie klausimyno klausimai:

- Klausimai, skirti identifikuoti respondentų naudojamus informacinius šaltinius rusų kalba (26.2, 28.2) (žr. 1 priedą).
- Klausimai, skirti identifikuoti prorusiškas geopolitines nuostatas (21.1., 24.11, 38. 8) (žr. 1 priedą).

Trečioji hipotezė: Šauktiniai, kurie dažniau naudoja anglų, prancūzų, vokiečių kalba šaltinius yra linkę labiau turėti vakarietiškas geopolitines nuostatas.

Šiai hipotezei testuoti atrinkti tokie klausimyno klausimai:

- Klausimai, skirti identifikuoti respondentų naudojamus informacinius šaltinius tikrintomis kalbomis (26.4, 28.4) (žr. 1 priedą).

- Klausimai, skirti identifikuoti vakarietiškas geopolitines nuostatas (24.2, 24.16, 24.18, 38.4, 38.8) (žr. 1 priedą).

Ketvirtoji hipotezė: Šauktiniai, kurie mano, kad Lietuvos žiniasklaida kelia paniką dėl Rusijos grėsmės, yra mažiau linkę laikyti Rusiją grėsme Lietuvai.

Šiai hipotezei testuoti atrinkti tokie klausimyno klausimai:

- Klausimas, skirtas identifikuoti respondentų požiūrį į žiniasklaidos objektyvumą (35.3) (žr. 1 priedą).
- Klausimas, skirtas nustatyti Rusijos grėsmės vertinimą (21.1) (žr. 1 priedą).

Pirmajai hipotezei pagrįsti taikoma antrinio šaltinio analizė – Mc Combs'o aprašytas individo politinių nuostatų poreikio modelis. Šis metodas pasirinktas, nes tyrime siekiama nenagrinėti šauktinių, kurie išvis nenaudoja jokių žiniasklaidos priemonių, geopolitinių nuostatų. Tai yra netikslinga, nes tai prieštarautų iškeltam darbo tikslui – naudojamos žiniasklaidos ir geopolitinių nuostatų ryšio nustatymui. Siekiama pateikti duomenis, nurodančius šauktinių skaičių, kurių geopolitinės pažiūros galimai nebus veikiamos medijų.

Kitoms hipotezėms tikrinti pasirinktas ryšio tarp kintamųjų statistinio tyrimo metodas – Pearson'o koreliacija, kuri taikoma atskleisti ryšio tarp dviejų intervalinių kintamųjų stiprumą. Ryšio stiprumo skaitmeninė išraiška gali būti nuo 0 (nėra koreliacijos) iki ± 1 (labai stipri koreliacija). Šis koeficientas atskleidžia dvi kintamųjų ryšio savybes: ryšio stiprumą ir jo kryptį. Stiprumas parodo, kad vienas kintamasis yra priklausomas nuo kito, o kryptis kaip vienas požymio kitimas priklauso nuo kito. Tai reiškia, kad ryšio kryptis gali būti teigiama arba neigiama (nuo -1 iki 0). Teigiama rodo, kad požymiai kinta viena kryptimi, o neigiama, kad vieno požymio reikšmėms didėjant, kito požymio reikšmės mažėja ir atvirkščiai. Žemiau pateikiama koreliacijos koeficiento absoliutinio dydžio reikšmės:

- nuo 0 iki 0,2 – labai silpna koreliacija (ryšio nėra);
- nuo 0,2 iki 0,4 – silpna koreliacija (silpnas ryšys);
- nuo 0,4 iki 0,7 – vidutinė koreliacija (vidutinis ryšys);
- nuo 0,7 iki 0,9 – stipri koreliacija (stiprus ryšys);
- daugiau nei 0,9 – labai stipri koreliacija. (Bekešienė, 2015, p. 144-145)

Taigi, Pearson'o koreliacijos koeficiento pritaikymas padės pasiekti pagrindinį darbo tikslą, t. y. nustatyti, ar yra ryšys tarp šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročių ir jų geopolitinių nuostatų.

Remiantis L. A. Baglione's (Baglione, 2015, p. 139) penkiais empirinio tyrimo duomenų analizės kriterijais, išskiriami šie pastebėjimai:

1. Darbo empirinė medžiaga yra patikima, nes šauktinių apklausos klausimyną sudarė ir vykdė Lietuvos karo akademijos Mokslo centro Saugumo politikos ir socialinių tyrimų skyrius, kurią užsakė Lietuvos kariuomenės Strateginės komunikacijos departamentas.
2. Dėl respondentų duomenų tikslumo galima abejoti, nes anketavimas buvo rengtas organizacijoje, besiremiančioje hierarchine struktūra ir principais, t. y. Lietuvos kariuomenės daliniuose, kuriems priklausymas siejamas su patriotiškumu. Dėl šios priežasties respondentai galėjo sąmoningai nurodyti kai kuriuos atsakymus dėl to, kad tokiu požiūriu yra grindžiama sistema, kurioje jie yra, o ne dėl to, kad taip mano (pavyzdžiui, apie žiniasklaidos naudojimą rusų kalba arba Rusijos sugrėsminimo pripažinimą ir su tuo susijusią šalies gynybą).
3. Nepaisant to, kad klausimyno apimtis didelė (iš viso buvo pateikti 45 klausimai), tačiau dėl išsamaus temos padengimo galima abejoti, nes šio darbo tema ir jos hipotezės buvo formuluojamos gavus anketos duomenis, o ne prieš ją rengiant (atitinkamai, šiame darbe remiamasi ne autorės originalia ir tikslingai suformuluotu klausimynu, o kitų tyrėjų inicijuoto ir atlikto tyrimo klausimais vedinų duomenų interpretacija).
4. Šio tyrimo duomenys yra aktualūs ir vertingi, nes šauktinių apklausa buvo vykdyta š. m. (2018 m.) gegužės-birželio mėn. visos Lietuvos mastu ($N = 2271$).
5. Informacija yra objektyvi ir nešališka, nes anketavimas buvo vykdomas anonimiškumo principu bei hipotezėms patikrinti taikomi matematinės analizės metodai.

3. ŠAUKTINIŲ ŽINIASKLAIDOS NAUDOJIMO ĮPROČIAI IR GEOPOLITINĖS NUOSTATOS

3.1. ŠAUKTINIŲ GEOPOLITINIŲ NUOSTATŲ IDENTIFIKAVIMAS

Lietuvos visuomenės mastu atlikto geokultūrinių nuostatų empirinio tyrimo rezultatai pateikia „vakarietiškos“ geopolitinės orientacijos simbiozę su visai nevakarietiškais masinės kultūros preferencijomis (Ramonaitė ir kt., 2007). Svarbi tampa valstybės visuomenės geopolitinė sąmonė, kuri apibūdinama kaip masinis, inertiškas, paviršutiniškas geopolitinių tendencijų suvokimas (Statkus ir kt., 2005, p. 18). Remiantis šia prielaida, dabartinis Lietuvos jaunimas, turėtų dauguma save sieti su vakarietiškąją geopolitine erdve ir jos bruožais dėl jo augimo naujame nepriklausomos Lietuvos geoistoriniame naratyve. Prielaidai patikrinti, tampa tiriamos geopolitinės nuostatos.

Vykdamas empirinį tyrimą buvo siekiama tradiciškai išskirti tik dvi aktualias posovietinio bloko šalims geopolitines nuostatas: vakarietiškas ir prorusiškas, kurios ypač išryškėjo Šaltojo karo metu, kadangi dauguma posovietinio bloko šalių siekia integruotis ne tik į Europos, puoselėjančios vakarietiškas vertybes, bet ir į transatlantines organizacijas. Ne mažiau svarbu tampa ne tik *de jure*, bet ir *de facto* pilietinės visuomenės savimonės integracija į Vakarų struktūras. Taigi, Lietuvos atžvilgiu yra aktualu įvertinti subjektyvų individo saugumo suvokimą bei nustatyti jo geopolitinę orientaciją. Siekiant ją identifikuoti buvo pasirinkti klausimų apie simbolių, užsienio politikos lyderių bei Rusijos politikos tiesioginės grėsmės vertinimo rezultatai. Empirinio tyrimo analizėje šie klausimai yra priklausomi kintamieji.

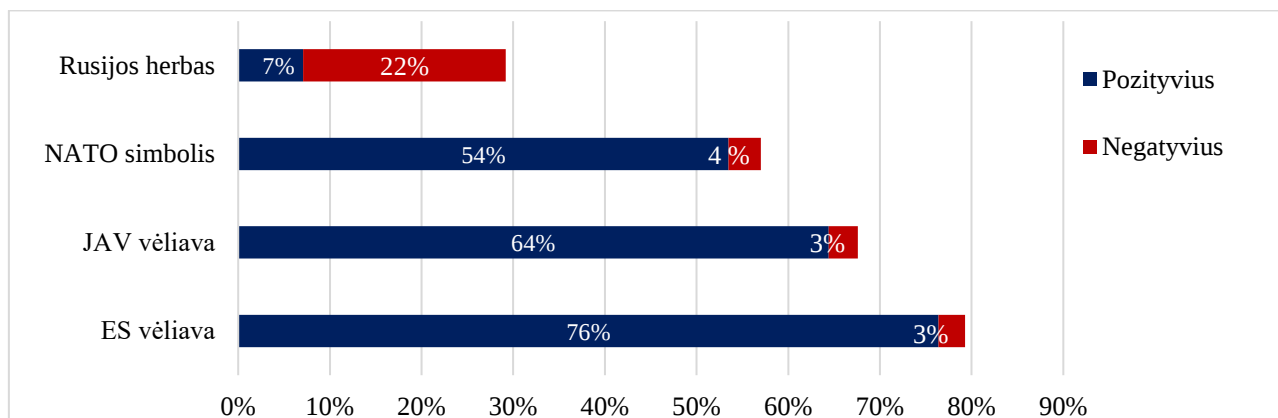
3.1.1. Geopolitinės nuostatos pagal simbolius

Geopolitinių nuostatų identifikavimui vienu iš kriterijų pasirinktas šauktiniams užduoto klausimo apie simbolių keliamas emocijas atsakymai. Pagal kognityvinę psichologiją, kuri teigia, kad informacijos perdirbimas smegenyse susijęs su suvokimu bei emocija, simboliai tampa reikšmingu kintamuoju, nagrinėjant geopolitines nuostatas, kadangi šio klausimo rezultatai turėtų išreikšti pirminę respondentų reakciją per emocinę, o ne protinę prizmę. Tad, remiantis kognityvine psichologija, emocinį simbolių vertinimą turėtų lydėti vidinėje proto būsenoje jau susiformavę įsitikinimai. Dėl šios priežasties simboliai tampa rodikliu, galinčiu išreikšti esamas geopolitines pažiūras. Taigi, išskiriant geopolitinių pažiūrų blokus atitinkamai pasirenkami simbolių, kaip kintamųjų, vertinimai. Simboliai, sudarantys vakarietiškų pažiūrų bloką: Europos Sąjungos (toliau – ES) vėliava, JAV vėliava bei NATO simbolis bei simbolis, priskiriamas prorusiškoms pažiūroms: Rusijos herbas (žr. 2 pav.)

Apžvelgiant sudarytą vakarietišku pažiūrų bloką, iš sudėtinės juostinės diagramos matyti, kad pozityviausiai (76 proc.) ir mažiausiai negatyviai (3 proc.) respondentai vertina ES vėliavą. Tai natūralu, kadangi apklaustieji jaunieji šalies gynėjai, kaip nepriklausomos Lietuvos kartos atstovai, pradėjo augti ir bręsti valstybei orientuojantis į pro – europietišką kultūrą ir vertybes. Dauguma informantų taip pat pozityviai (64 proc.) įvertino JAV vėliavą ir tik mažumai (3 proc.) ji sukėlė neigiamus jausmus. Tai galima būtų bandyti paaiškinti dėl dviejų priežasčių: JAV, kaip vakarietškų vertybių puoselėtojos vaidmens, bei JAV reikšmingos pozicijos transatlantinėje kolektyvinės gynybos organizacijoje – NATO, kuri dažnai įvardijama kaip Lietuvos saugumo garantas. Prie vakarietškų geopolitinių nuostatų taip pat priskiriamas NATO simbolis, kurį daugiau nei pusę apklaustųjų įvertino pozityviai (54 proc.) ir tik (4 proc.) negatyviai.

Prorusiškų geopolitinių nuostatų identifikacijai buvo pasirinktas vienas kintamasis – Rusijos herbo simbolis, kadangi kiti pateikti klausimyne simboliai siejasi su istorija, o ne su dabartimi (žr. 1 priedą). Kaip pateikiama diagramoje, Rusijos herbas sukėlė mažumai, tik 7 proc. šauktinių, pozityvius jausmus, tačiau daugiau nei penktadaliui (22 proc.) negatyvius jausmus. Svarbu pažymėti, kad dauguma respondentų neatpažino šio simbolio, todėl galima daryti prielaidą, kad nedidelė respondentų dalis gali turėti prorusiškas pažiūras.

Toks skirtingų simbolių vertinimas leidžia išskirti dvi plačias geopolitines orientacijas bei teigti, kad vakarietiški simboliai yra labiau atpažįstami bei pozityviau vertinami nei prorusiški simboliai. Šaltojo karo metu išryškėjusios geopolitinės nuostatos Lietuvai išlieka aktualios, kai strateginiame lygmenyje galvojama tiek apie pilietinį pasipriešinimą, tiek apie atsparumą šiandieninėms kylančioms grėsmėms, pasireiškiančioms ypač dažnai per minkštąją galią. Taigi, šių skirtingų geopolitinių preferencijų simbolių palyginimas leidžia teigti, kad daugumai jaunųjų šalies gynėjų vakarietiški simboliai sukelia teigiamus jausmus, o tai suponuoja, kad ši jaunosios kartos atstovų dalis pritaria ir pozityviai žiūri į Lietuvos užsienio politikos vakarietišką orientaciją.

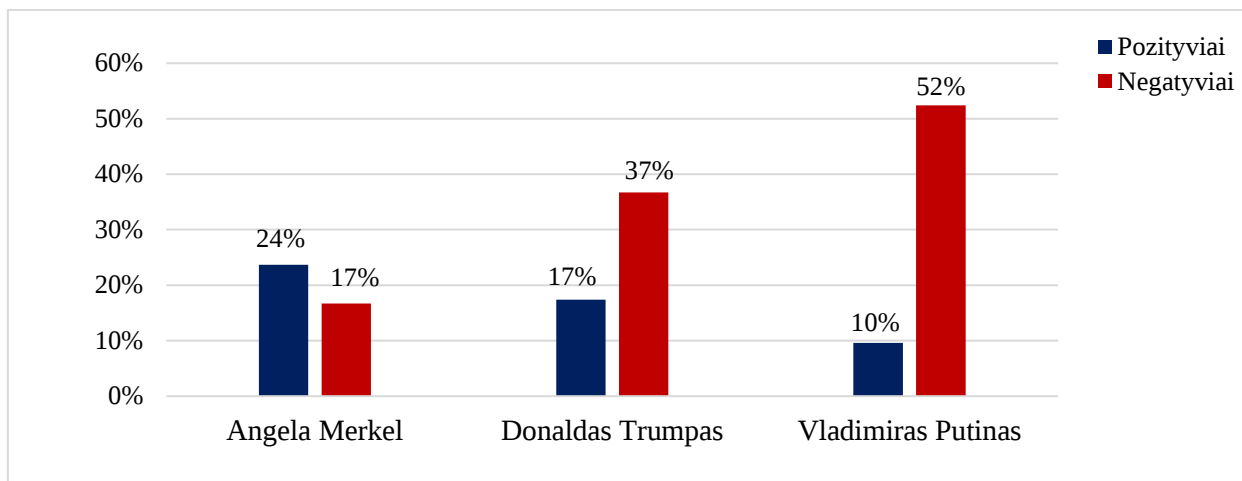
2 pav. Skirtingų simbolių vertinimas pagal keliamus jausmus: pozityvius arba negatyvius (proc.)

3.1.2. Geopolitinės nuostatos pagal užsienio politikos lyderius

Geopolitinėms nuostatomis išskirti taip pat buvo pasitelkti šauktinių atsakymai apie užsienio politikos lyderius (žr. 1 priedą). Šis klausimas pasirinktas, nes, pagal tarptautinių santykių realizmo teoriją, globalioje informacinėje erdvėje būtent politikų vieši pasisakymai atspindi jų valstybės vykdomą politiką. Taigi, nagrinėjamoje apklausoje požiūris į užsienio politikos lyderius buvo matuojamas, prašant respondentų įvertinti juos patikimo skalėje nuo „labai patinka“ iki „visiškai nepatinka“ (žr. 1 priedą). Vakarietiško geopolitinių pažiūrų blokui priskiriami Vokietijos kanclerės Merkel bei JAV prezidento Trump'o vertinimai, o prorusiškajam blokui Rusijos prezidento Putin'o vertinimas.

Analizuojant skirtingas geopolitines orientacijas atitinkančius politinius lyderius, iš rezultatų matoma (žr. 3 pav.), kad pozityviausiai įvertinta pro-europietiškos politikos atstovė Merkel (24 proc.), o daugiau nei pusę visų respondentų (52 proc.) negatyviausiai įvertino Rusijos prezidentą Putin'ą. Įdomu pažymėti JAV prezidento Trump'o rezultatą, nors lyginant su Putin'o vertinimu, jo pozityvus reitingas yra aukštesnis (17 proc.) nei Rusijos prezidento (10 proc.), tačiau didesnė informantų dalis, daugiau nei trečdalis, pasisakė labiau negatyviai (37 proc.) nei pozityviai. Visgi, galima daryti prielaidą, kad Trump'as greičiau vertinamas kaip politinė asmenybė, garsėjanti savo drastiškais pasisakymais žiniasklaidoje, ir yra tiesiogiai nesiejamas su JAV (galima palyginti su JAV vėliavos teigiamu (64 proc.) (žr. 2 pav.) vertinimu. Priešingai nei Putin'as, kuris dažnai viešojoje erdvėje įvardinamas kaip Rusijos „imperatorius“, todėl yra laikomas prorusiškas geopolitinės nuostatos atstovaujantios valstybės atstovu. Atsižvelgiant į šių dviejų politikų vertinimus, būtų tikslinga Trump'o nepriskirti prie identifikacinių geopolitines orientacijas išreiškiančių veiksnių, siekiant objektyviau įvertinti geopolitinių pažiūrų ir žiniasklaidos naudojimo įpročių sąsają.

Taigi, politinių lyderių palyginimas (žr. 3 pav.) leidžia teigti, kad dauguma pasisako negatyviai vertindami Putin'ą, siedami jį su vykdoma Rusijos politika, kas suponuoja antirusiškas pažiūras ir atvirkščiai: tarp pozityviai įvertinusių respondentų išlieka didesnė prorusiškų nuostatų turėjimo tikimybė. Atsižvelgiant į vakarietiško nuostatų atstovės, Merkel vertinimą, galima tvirtinti, kad, nors ši asmenybė neturi didelio apklaustųjų teigiamo vertinimo procento, tačiau negatyvumo skalė išlieka žemesnė bei taip pat rezultatai rodo, jog šauktinių tarpe ši politikė išlieka neutrali. Visgi, šių dviejų politikų vertinimų palyginimas sudaro prielaidą manyti, kad vyrauja polinkis į vakarietišką geopolitinę preferenciją.

3 pav. Užsienio politikos lyderių vertinimas pagal patikimą: pozityviai ir negatyviai (proc.).

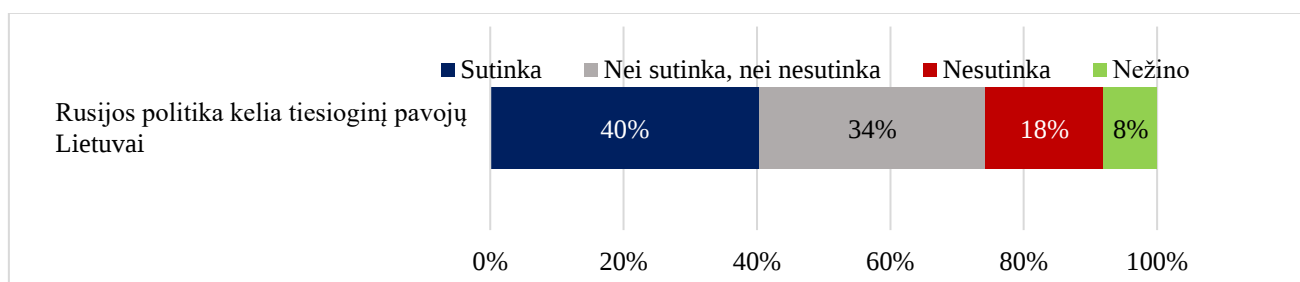
3.1.3. Nuostatų identifikacija pagal Rusijos grėsmės vertinimą

Siekiant nustatyti prorusiškas geopolitines pažiūras kintamuoju buvo pasirinktas anketos klausimas apie Rusijos politiką, kuriame prašoma respondentų išreikšti nuomonę nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“ bei „nežinau“ įvertinant pateiktą teiginį – „Rusijos politika kelia tiesioginį pavojų Lietuvai“ (žr. 1 priedą). Šis klausimas tampa geopolitinių pažiūrų išskyrimo rodikliu, kadangi jis tiesiogiai susijęs su dabartine geopolitine situacija ir jos skirtingu traktavimu oficialioje Rusijos ir Lietuvos politikoje (Ramonaitė, ir kt., p. 141). Klausimo rezultatai labiau turėtų atspindėti vyraujančias vakarietiškas geopolitines perspektyvas, nes Lietuva, vykdydama savo užsienio politiką ir įgyvendindama nacionalinę saugumo strategiją, neatsieja savo pozicijos ir veiklos nuo Vakarų organizacijų, o šauktiniai yra ne tik jaunosios kartos, bet ir Lietuvos kariuomenės atstovai, kurių, tikėtina, dauguma pasisakys teigiamai. Tad, svarbiau tampa šio teiginio neigiamus rezultatus sieti su prorusiškų geopolitinių pažiūrų tendencija.

Nors ankstesniuose tyrimuose Rusijos grėsmės suvokimas pažymėtina buvo labiausiai susijęs su tautybės veiksnium (Janušauskienė ir kt., 2017, p. 53), tačiau šiame darbe tautybė, kaip nepriklausomas kintamasis, neanalizuojama dėl mažo dalyvavusių kitataučių procento (žr. 2 priedą). Būtent todėl siekiama Rusijos grėsmės suvokimą palyginti su naudojama informacine aplinka. Lyginant šauktinių rezultatus su 2018 m. tyrimo atlikta faktorine analize, reikia pažymėti, kad Lietuvos gyventojų Rusijos grėsmės vertinimas (teiginiui pritaria 43 proc., o nepitaria 22 proc.) (Ramonaitė ir kt., 2018, p. 140) beveik atitinka ir tiriamos šios socio-profesinės grupės rezultatus, todėl tyrime galima remtis padaryta išvada, kad, kuo individai yra artimesni prorusiškam geopolitiniam naratyvui, tuo mažiau jie pritaria orientuotai į Vakarus Lietuvos užsienio politikai ir atvirkščiai (Ramonaitė ir kt., 2018, p. 141). Pateikti šauktinių duomenys (žr. 4 pav.) rodo, kad

dauguma apklaustųjų (40 proc.) pritaria, kad Rusijos vykdoma užsienio politika yra grėsmė Lietuvos saugumui, apytiksliai trečdalis respondentų (34 proc.) nei sutinka, nei nesutinka su teiginiu, o beveik penktadalis (18 proc.) mano, kad Rusijos politika nekelia jokio pavojaus Lietuvai ir tik 8 proc. nežino. Taigi, šių šauktinių klausimo atsakymai tampa ypač svarbūs vertinant jų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui suvokimą bei koreliuojant jį su rusiškos žiniasklaidos naudojimo įpročių tendencijomis.

Rusijos grėsmės vertinimas leidžia teigti, kad didžioji dalis jaunuolių atitinka tiek oficialioje Lietuvos žiniasklaidoje pateikiamus valstybės atstovų, tiek Vakarų valstybės atstovų pozicijas, kurios dažnai Rusijos užsienio politiką traktuoja kaip agresyvią, smerktiną bei keliančią pavojų (Politico, 2018). Galima daryti prielaidą, kad dauguma respondentų orientuojasi į vakarietiškas vertybes, kurios yra neatsiejamoms nuo vakarietiško geopolitinio nuostatų. Visgi, rezultatai parodė, kad yra nemaža dalis šauktinių, kurie nelaiko Rusijos tiesiogine grėsme, todėl tyrime svarbu išsiaiškinti, kiek tokia, artima prorusiškam geopolitiniam naratyvui nuomonė, yra susijusi su skirtingų medijų erdvių naudojimu.

4 pav. Rusijos politikos tiesioginio pavojaus Lietuvai vertinimas (proc.)

Taigi, identifikuojant šauktinių geopolitines nuostatas, pažymėtina, kad jaunuoliai, kaip posovietinės Lietuvos kartos atstovai, labiau turi į Vakarus orientuotas geopolitines nuostatas nei į Rytus (prorusiškas pažiūras). Jau 2007 m., Lietuvai neseniai tapus Vakarų organizacijų nare, visos Lietuvos visuomenės mastu buvo ištirta, kad dauguma gyventojų yra neabejotinai vakarietiški (Ramonaitė ir kt., 2007, p. 22), tad šios socio-profesinės tyrimo grupės rezultatai nestebina. Daugiau nei pusei šauktinių teigiamus jausmus sukėlė vakarietiškomis geopolitinėmis pažiūroms atstovaujantys simboliai (žr. 2 pav.), beveik ketvirtadalis pozityviai vertina Vokietijos kanclerę Merkel (žr. 3 pav.), kuri dažnai asocijuojama su Europos Sąjungos politika bei, vadovaujantis dabartine susiklosčiusia tarptautine įtampa tarp Rusijos ir Vakarų organizacijų (NATO, ES) ir JAV dėl Rusijos agresinės politikos smerkimo, du penktadaliai apklaustųjų Rusiją vertina, kaip keliančią tiesioginę grėsmę Lietuvai: tai reiškia, jog jaunieji šalies gynėjai pritaria Vakarų politikos pozicijai bei įvykius Ukrainoje tiesiogiai sieja su galima analogiška grėsme Lietuvai, nepripažįstant Rusijos žiniasklaidos

Krymo įvykių interpretacijos. Visgi, pastarojo klausimo atsakymuose pastebimas ryškiausias apylygis nuomonių pasiskirstymas (žr. 4 pav.), lyginant su kitais dviem rodikliais. Nepaisant to, pasirinktų priklausomų kintamųjų duomenys rodo tendenciją vyrauti ir prorusiškai orientacijai, tačiau minimaliai, kadangi negatyvumo skalės, orientuotos į prorusiškų pažiūrų vertinimą yra aukštesnės nei pozityvumo. Visgi, darbo tikslas nėra nustatyti, kokios geopolitinės nuostatos labiausiai dominuoja šauktinių tarpe, todėl, kad darbe siekiama iširti, kaip (ar) dominuojančios šauktinių geopolitinės pažiūros yra susijusios su naudojamų medijų poveikiu.

3.2. ŠAUKTINIŲ ŽINIASKLAIDOS NAUDOJIMO ĮPROČIŲ TENDENCIJOS

Šiandieniniame globalizacijos pasaulyje valstybių santykiai reiškiasi informacinėje erdvėje, kuriuos jungia telekomunikaciniai ir žiniasklaidos ryšiai, kertantys geografines sienas. O šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos priemonės sudaro sąlygas visuomenei jungtis į virtualias bendruomenes, atmetant geografines ribas (Maliukevičius, 2008, p. 119). Remiantis komunikacijos tyrėjų įžvalgomis, žiniasklaidai tampa neformalia penktąją valdžia, atliekanti visuomenės nuostatų formavimo ar palaikymo vaidmenį.

Siekiant įvertinti šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročius bei atlikti tyrimą, buvo pasirinkti klausimai apie informacijos šaltinius, televizijos žiūrėjimo ir interneto naujienų portalų skaitymą įvairiomis kalbomis bei teiginys apie Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant Lietuvos ir Rusijos santykius: „Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos“ (žr. 1 priedą). Empirinio tyrimo analizėje šie klausimai yra nepriklausomi kintamieji.

3.2.1. Masinių medijų naudojimas

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą, t. y. nustatyti, ar yra ryšys tarp šauktinių geopolitinių nuostatų ir žiniasklaidos naudojimo įpročių, buvo pasirinktas klausimas, kuris įvertina respondentų įvairių medijų naudojimą, nes nuo to priklauso, ar, apskritai, yra tikslinga žiniasklaidos naudojime ieškoti sąsajų su geopolitiniais naratyvais.

Visų pirma, jaunuolių buvo paklausta, kokiais informacijos šaltiniais jie naudojami (žr. 1 priedą) išskiriant juos į penkias kategorijas: televizija, socialiniai tinklai (Facebook, Twitter, Instagram ir kt.), internetiniai naujienų portalai, radijas ir spauda. Remiantis 2007 m. išleista studija Lietuvoje daugiausiai respondentų, net 81,8 proc., teigė, jog naujienas apie pasaulį ir valstybę gauna iš televizijos, o internetui skyrė tik penktąją vietą: vos 21,8 proc. respondentų pasisakė naudojantys internetą naujienoms gauti (Ramonaitė ir kt., 2007, p. 52). Atlikto tyrimo rezultatai šiandien nestebina, kadangi internetas atsirado tik XX a. pradžioje, tuomet dar tik retas šalies gyventojas turėjo

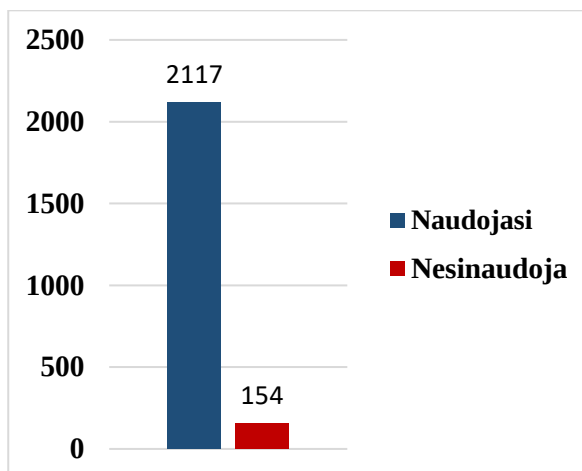
kompiuterį, o išmaniųjų telefonų išvis nebuvo. Šiandien, lyginant su 2007 m. tyrimo rezultatais, medijų priemonių naudojimas ženkliai skiriasi. Kaip matoma diagramoje (žr. 6 pav.) dažniausiai, daugiau nei keturi penktadaliai respondentų, naudojami socialiniais tinklais (nuolat 1063, dažnai 801), internetiniais naujienų portalais (nuolat 604, dažnai 768), taip pat vis dar nemaža dalis jaunosios kartos, modernių technologijų naudotojų, teigia dažnai besinaudojantys televizija (nuolat 311 ir dažnai 573). Tarp nepopuliariausių masinių informavimo priemonių patenka spauda (retai skaito 815, o niekada 494) ir radijas (retai klausosi 682, o niekada 315). Tad, galima teigti, kad beveik absoliuti dauguma (tik 53, t. y. 3 proc. nesinaudoja) yra socialinių tinklų naudotojai, o spauda, augant šiuolaikinių medijų technologijų tendencijoms, tampa neberekšminga.

Nepaisant socialinių tinklų masinio naudojimo, empirinio tyrimo analizei atlikti tampa netikslinga socialinių tinklų naudojimą laikyti nepriklausomu kintamuoju, siekiant įvertinti žiniasklaidos naudojimo įpročių ir geopolitinių nuostatų ryšį, kadangi socialiniai tinklai labiau naudojami tik tarpasmeniniam bendravimui palaikyti, o ne pilietinio ar politinio aktyvumo išraiškai. Nors dažnai ši tarpasmeninio bendravimo funkcija turėtų būti laikoma „antruoju komunikacijos žingsniu“, kuris skatintų tiesioginį bendravimą pilietinėmis temomis, tačiau bent jau Lietuvoje to pasigendama dėl politinių lyderių viešosios politikos priemonių stygiaus. Jei būtų dažniau imamasi šių priemonių socialiniuose tinkluose, būtų dažniau inicijuojamos atviros naudotojų (t. y. piliečių) diskusijos bei būtų galima teigti, kad socialiniai tinklai atlieka ne tik susisiekimą, bet ir politinio aktyvumo funkciją, formuojančią ar stiprinančią tam tikrą politinę orientaciją (Šumskas ir Matonytė, p. 424). Taigi, atliekant empirinio tyrimo analizę, socialiniai tinklai tikslingai nebuvo pasirinkti kintamuoju, kadangi tai kitokio pobūdžio masinė informavimo priemonė.

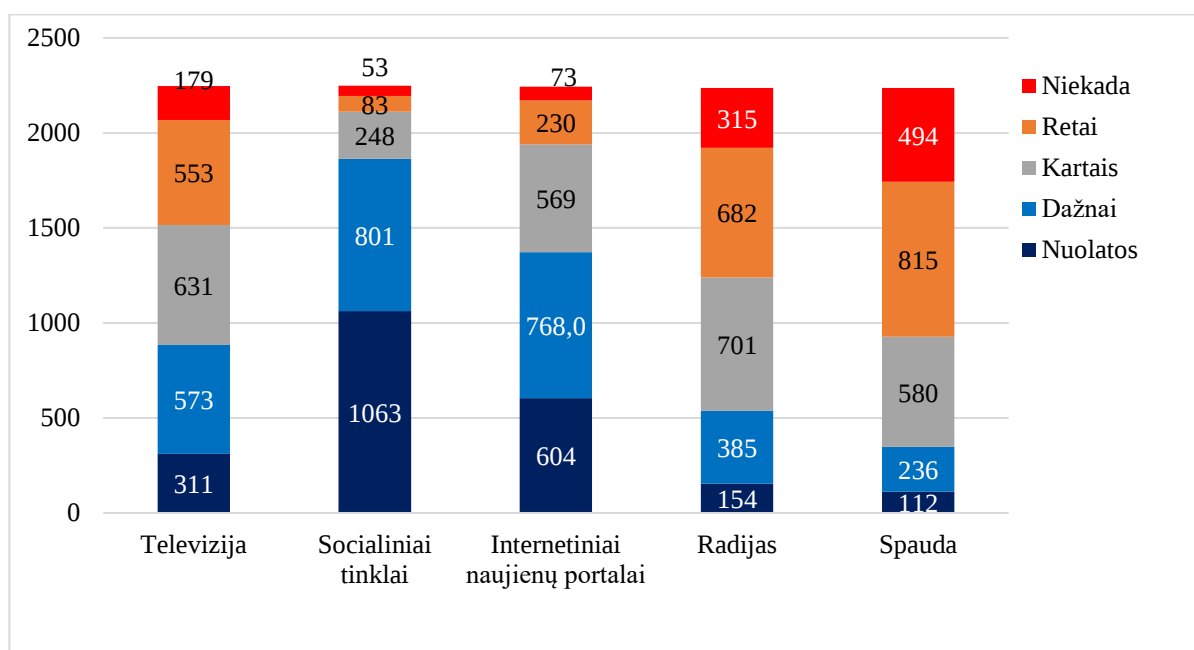
Verta pastebėti, kad 2018 m. atliktame tyrime (Ramonaitė ir kt., 2018, p. 150), Lietuvoje televizija vis dar įvardijama kaip svarbiausias informacijos kanalas, kuris, pagal naudotojų skaičių, pralenkia spaudą, radiją ir net internetą. Taigi, televizija išlieka vienu parankiausiu propagandos įrankiu dėl vykdomos Kremliaus kontrolės Rusijos televizijai (Vaišnys ir kt., p. 68). Būtent dėl to manoma, kad Rusijos televizijos kanalų žiūrėjimas turėtų daryti įtaką žmonių nuostatoms. Taigi, tiriant šauktinių informacijos naudojimą kalbomis (žr. 7 pav. ir 8 pav.) pastebima, kad didesnė šios grupės dalis pasisako dažniau žiūrintys naujienas rusų kalba, nei skaitantys internete, nepaisant to, kad apskritai (žr. 6 pav.) internetinių naujienų portalų naudojimas yra dažnesnis (žr. 6 pav.) nei televizijos. Tad, galima daryti prielaidą, kad televizija, kaip medijos priemonė, yra pagrindinis informacijos šaltinis prorusiškoms nuostatoms formuoti ar palaikyti.

Tyrimui atlikti buvo pasirinkti keturi informavimo šaltiniai: televizija, internetiniai naujienų portalai ir radijas (žr. 6 pav.). Vertinant geopolitines nuostatas, svarbu išskirti, kiek apskritai yra besinaudojančių masinės medijų priemonėmis bei kiek nesinaudojančių. Tikėtina, kad tie, kurie retai

naudojasi arba išvis nesinaudoja sąsajos tarp savo geopolitinių nuostatų ir žiniasklaidos naudojimo įpročių neturi, kadangi tai nepriklausomas kintamasis (kuriuo ir taip nesinaudoja) (žr. 5 pav.).

5 pav. Žiniasklaidos priemonių naudojimas (respondentų sk.)

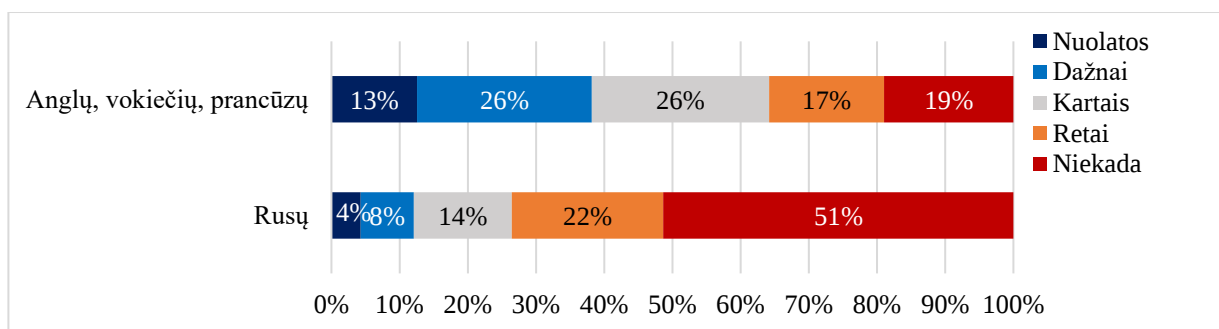
6 pav. Informacijos šaltiniai pagal naudojimo dažnumą (respondentų sk.).

3.2.2. Informacinių šaltinių naudojimas užsienio kalbomis

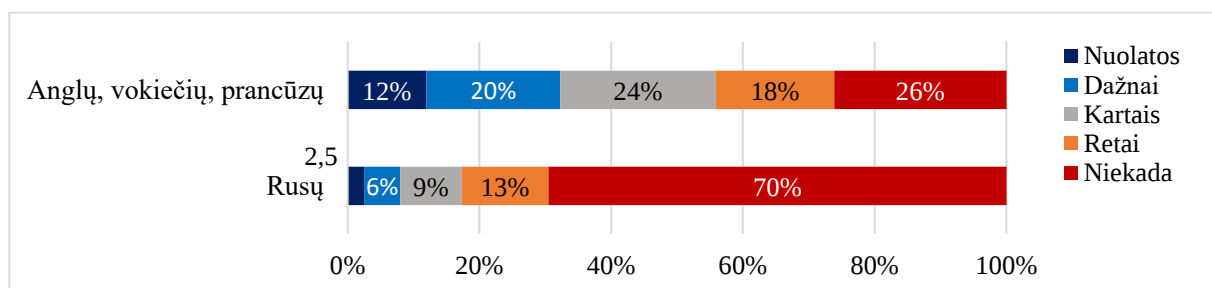
Svarbu suprasti, kad šiandien egzistuoja globalūs informaciniai, telekomunikaciniai ir žiniasklaidos ryšiai, kertantys geografines sienas, o buvimas skirtingose informacinėse erdvėse priklauso nuo techninio ir vertybinio kalbinio gebėjimo, suteikiančio sąlygas dalyvauti globaliuose ir regioniniuose komunikacijos procesuose. Esminiu komunikacijos kodu tampa suprantama kalba, (Ramonaitė ir kt., 2007, p. 45) todėl norint nustatyti tyrime išskirtų geopolitinių nuostatų priežastinį

ryšį su informantų medijų aplinka, vienas pagrindinių vertinimo kriterijų pasirenkamas informacijos supratimas ir naudojimas įvairiomis kalbomis. Taigi, siekiant patikrinti dviejų geopolitinių pažiūrų sąsają su žiniasklaida, neatsitiktinai nepriklausomais kintamaisiais buvo pasirinkti šauktinių atsakymai apie televizijos naujienų laidų žiūrėjimo bei internetinių naujienų portalų skaitymo dažnumą šiomis kalbomis: anglų, vokiečių, prancūzų bei rusų. Nors klausimuose taip pat buvo paklausta apie lietuvių ir lenkų kalba naudojamų informacijos šaltinių dažnumą, tačiau atliekamai tyrimo analizei jie yra neaktualūs, kadangi siekiama ištirti šauktinių geopolitinių nuostatų (prorusiškų ir vakarietiško) sąsają su, tikėtina, jas atitinkančia medija. Prorusiškų pažiūrų bloko tikrinimui pasirinkti atsakymai apie rusų kalbos naudojimą, o vakarietiškajam, žinoma, apie anglų, vokiečių, prancūzų.

2007 m. atliktame tyime, buvo atskleista, kad, nors Lietuvos visuomenė labiau vakarietiška, tačiau vis dar egzistavo aukštas Rusijos informacinės skverbties Lietuvos informacinėje erdvėje lygis, išskirtas tiek dėl rusų kalbos dominavimo, tiek dėl rusiškos žiniasklaidos produkcijos populiarumo visuomenėje (Ramonaitė ir kt., 2007, p. 13). Lyginant su šiandieninėmis tendencijomis šauktinių atžvilgiu, rezultatai rodo (žr. 7 pav. ir 8 pav.), kad šauktiniai, kaip jaunosios posovietinės šalies kartos atstovai, daugiau nei tris kartus dažniau žiūri (nuolat 13 proc., dažnai 26 proc.) ir skaito (nuolat 12 proc., dažnai 20 proc.) anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis nei rusų kalba (žiūri - nuolat 4 proc., dažnai 8 proc., skaito nuolat 3 proc. dažnai 6 proc.), o niekada nenaudoja rusų kalba informacijos šaltinių daugiau nei pusę jaunuolių (nežiūri 51 proc., neskaito 69 proc.).

7 pav. Televizijos žiūrėjimas užsienio kalbomis (rusų k. ir anglų, vokiečių, prancūzų) (proc.)

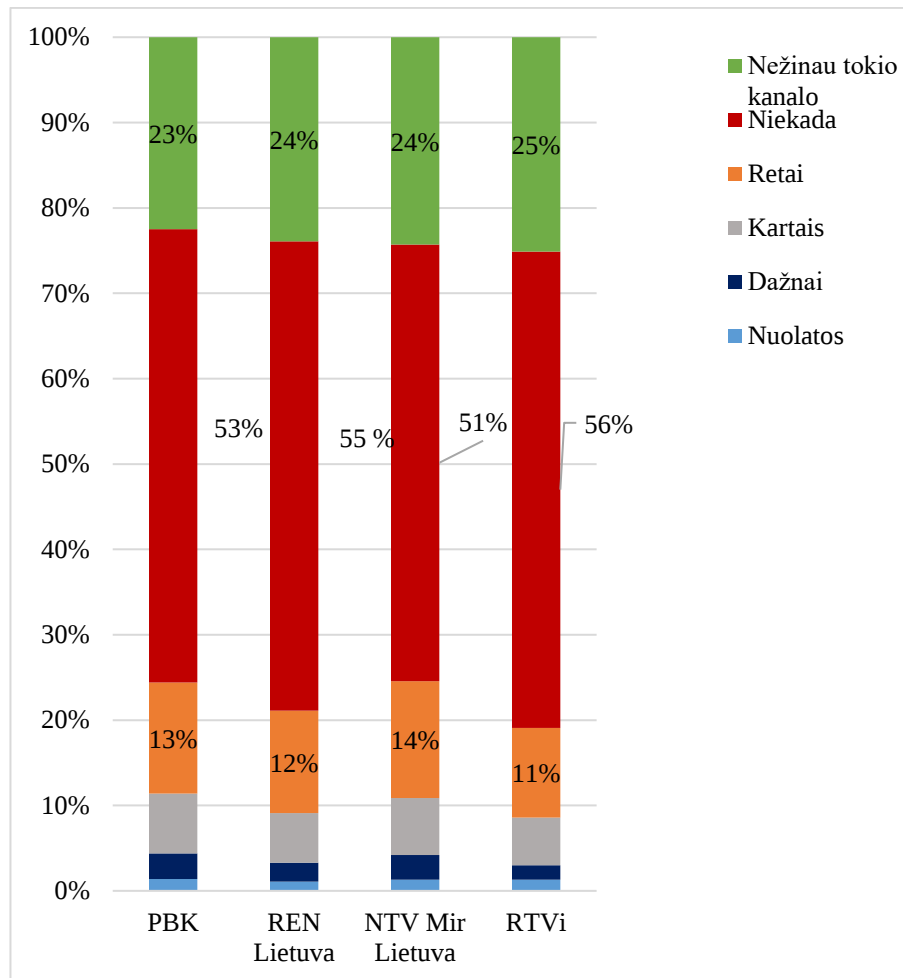

8 pav. Interneto naujienų puslapių skaitymas užsienio kalbomis (rusų k. ir anglų, vokiečių, prancūzų) (proc.)

2006 m. duomenimis televiziją rusų kalba kiekvieną dieną žiūrėjo beveik trečdalis Lietuvos gyventojų, kas atspindi gerą rusų kalbos mokėjimą, tačiau vertinant jaunąją Lietuvos kartą rusų kalbos mokėjimas ženkliai nukritęs (Ramonaitė ir kt., 2007, p. 60) (žr. 1 pav.).

Išskiriant vieną populiariausių medijos priemonių – televiziją ir jos naudojimą kalbomis, pastebėtina, kad daugiau nei trečdalis jaunuolių teigia dažniau žiūrintys naujienas anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis, o daugiau negu pusę apskirtai nesinaudojantys rusiška televizija. Remiantis 2018 m. visos Lietuvos gyventojų tyrimo duomenų išvadomis (Ramonaitė ir kt., 2018, p. 151), Rusijos televizijos kanalų naudojimas santykinai ne toks ir mažas bei jis yra dažnesnis nei rusiškų internetinių naujienų svetainių. Norint atidžiau pažvelgti į populiariausių transliuojamų Lietuvoje rusiškos televizijos kanalų šauktinių žiūrėjimo tendencijas, atliekant tyrimą, jie buvo išskirti ir palyginti su respondentų atsakymais apie rusų kalba televizijos žiūrėjimo dažnumą. Apklausoje jaunuoliams buvo pateiktas televizijos kanalų sąrašas bei rangų skalėje buvo paklausta, per kokius televizijos kanalus ir kaip dažnai žiūrėjo naujienų laidas, tarp jų buvo išvardinti rusiški kanalai: NTV Mir, Pirmasis Baltijos Kanalas (toliau – PBK), REN Lietuva, RTVi., kadangi Lietuvoje, šie, rusakalbiams skirti kanalai, išlieka populiariausi (Ramonaitė ir kt., 2018, p. 151). Šauktinių tyrimo rezultatai (žr. 2 priedą) analogiškai atitinka 2017 m. atlikto tyrimo tendenciją (Janušauskienė ir kt., 2017, p. 55), kuri parodo, kad PBK kanalas yra populiariausias tarp rusiškų kanalų. Lietuvos gyventojų 2017 m. reprezentatyvios apklausos rezultatai rusiškų kanalų žiūrėjimo bent kartą per savaitę vertinimu pasiskirsto taip: PBK (27 proc.), NTV Mir (23 proc.), toliau REN Lietuva (19 proc.) ir RTVi (7 proc.) (Janušauskienė ir kt., 2017, p. 55). Šie duomenys taip pat atitinka vienos tiriamos socio-profesinės grupės rusiškų kanalų populiarumo tendencijas (žr. 2 priedą).

Nors, remiantis atlikta duomenų analizė, yra vidutinė koreliacija (žr. 3 priedą) tarp rusų kalba televizijos naudojimo ir šių kanalų žiūrėjimo, reikia pabrėžti, kad atsižvelgiant į pateiktus duomenimis (žr. 9 pav.) daugiau nei ketvirtadalis (23–25 proc.) apklaustų jaunuolių nežino šių rusiškų kanalų, o niekada nenaudoja daugiau nei pusė respondentų (51–56 proc.). Būtent dėl mažo duomenų išsibarstymo (žr. 9 pav.), ryšių tarp rusiškų televizijos kanalų naudojimo ir geopolitinių nuostatų netikslinga ieškoti.

9 pav. Rusiškų televizijos kanalų žiūrėjimas (proc.)

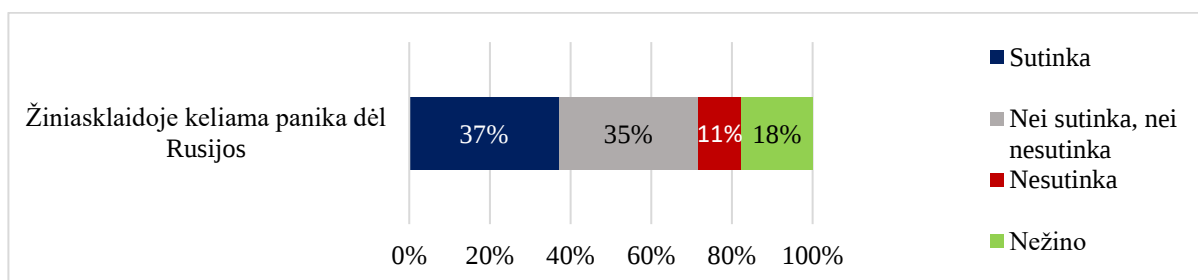
Analizuojant internetinės žiniasklaidos naudojimą įvairiomis kalbomis dažnumą pastebėtina (žr. 7 pav.), kad taip pat tarp jaunuolių išryškėja tendencija dažniau skaityti anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis (nuolat 12 proc. ir dažnai 20 proc.) informaciją medijose nei rusiškai (nuolat 3 proc. ir dažnai 5,5 proc.). Stebina tai, kad ryškaus pokyčio nuo 2006 m. tarp kalbų dominavimo jaunimo informacinėje erdvėje nepastebėta, nes jau tada, dar tik populiarėjant internetui, anglų kalba kiekvieną dieną naršė daugiau nei 30 proc. moksleivių ir studentų, o 66,7 proc. teigė visai nesinaudojantys rusiškais interneto puslapiais (Ramonaitė ir kt., 2007, p. 72). Tad, lyginant duomenis, būtina atkreipti dėmesį ne tik į tai, kad beveik du trečdaliai (70 proc.) šauktinių niekada neskaito rusų kalba naujienų internete, tačiau ir į tai, kad lyginant su televizijos pagal užsienio kalbas naudojimo dažnumu, visgi, rusiškos televizijos naudojimas yra dažnesnis (niekada nenaudoja 51,3 proc., o iš viso atsakė, kad naudoja 49,7 proc.), nepaisant to, kad internetiniai naujienų portalai, kaip informacijos šaltiniai, yra populiariausi (žr. 4 pav.). Vadinas, prorusiškam geopolitiniam naratyvui plisti palankesnė yra televizija nei internetas.

Taigi, populiariausių medijos priemonių: televizijos ir interneto, naudojimo pagal kalbas analizė leidžia teigti, kad šauktiniai, apskirtai, skirtingų užsienio kalbų mediją dažniau žiūri per televiziją nei skaito internete, nors internetas kaip informavimo priemonė yra paklausesnis. Jaunoji Lietuvos karta linkusi beveik tris kartus dažniau gauti informaciją anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis, kurios atstovauja vakarietiškam geopolitiniam naratyvui. Faktiškai tai būtų galima paaiškinti dėl kalbinės terpės trūkumo, tačiau teoriškai galima neatmesti tikėjimo, jog šių kalbų didesnis naudojimas patvirtina kryptingai vykdoma Lietuvos užsienio, švietimo ir kultūros politika, kuri stengiasi atitikti vakarietiškas vertybes, puoselėjamas ES organizacijoje (ES tikslai ir vertybės, 2018). Nepaisant to, jog rusų kalbą dažnai naudoja tik nedidelis procentas apklaustųjų, tačiau ji išlieka reikšmingu rodikliu tikrinant prorusiškų nuostatų ir žiniasklaidos ryšį, kadangi kalba esminis komunikacijos kodas.

3.2.3. Požiūris į paniką dėl Rusijos kėlimą Lietuvos žiniasklaidoje

Šiandien žiniasklaidą galima laikyti atliekančią grėsmės konstravimo vaidmenį, nes tokie klausimai kaip Rusijos užsienio politika naudotojui yra netiesioginio pažinimo objektas, todėl, kad pirminę informaciją apie ją gauna iš naudojamos medijos (Janušauskienė, 2017, p. 53). Taigi, ne mažiau svarbu ieškant sąsajos tarp geopolitinių nuostatų ir žiniasklaidos naudojimo įpročių tampa palyginti ne tik medijų naudojimo dažnumą užsienio kalbomis, tačiau ir jaunuolių požiūrį į Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant politinius įvykius, darant prielaidą, kad požiūrį formuoja buvimas skirtingose informacinėse erdvėse.

Siekiant įvertinti šauktinių nuomonę apie Lietuvos ir Rusijos santykius, jiems buvo pateiktas teiginys – „Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos“, su kuriuo turėjo sutikti arba nesutikti, taip pat buvo galėjo pasirinkti atsakymus „nei sutinku, nei nesutinku“ arba nežinau (žr. 1 priedą). Iš pateiktų duomenų (žr. 10 pav.) matyti, kad daugiau negu trečdalis informantų (37 proc.) pritaria teiginiui, esą Lietuvos žiniasklaidoje sureikšminama Rusijos grėsmė ir tik vos dešimtadalis (11 proc.) nesutinka su tuo. Galima teigti, kad daugiau negu pusė respondentų (nei sutinka, nei nesutinka 35 proc. ir nežino 18 proc.) neturi nuomonės. Šie atsakymai ypač tampa aktualūs, nagrinėjant prorusišką geopolitinį naratyvą.

10 pav. Nuomonė „Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos“ (proc.)

Apibendrinant šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročių tendencijas, galima teigti, jog natūralu, kad jaunuolių tarpe ryškiausiai dominuoja internetas kaip dažniausiai naudojama medijos priemonė, kiek mažiau televizija, o spauda ir radijas pamažu netenka savo vaidmens bei tampa antraeiliais informacijos kanalais. Tai tik patvirtina išmaniųjų technologijų amžiaus poveikio tendencijas. Visgi, šauktinių geopolitinių naratyvų plitimui ir formavimui, labiau paranku pagal kalbas tyrinėti televizijos naudojimą nei internetą (nors skirtumas nedidelis). Vyraujančių užsienio kalbų tendencija leidžia tvirtinti, kad šie jaunieji šalies gynėjai atskleidžia Lietuvos mokymo įstaigų padarytą įtaką, kuri atspindi Lietuvos vakarietišką orientaciją. Egzistuoja rusų kalbai nepalanki terpė, tačiau reikia turėti omenyje, kad prorusiškas geopolitinis naratyvas šiandien gali plisti ir kitomis kalbomis, ypač gimtąja, veikiant propagandos aparatui, bet šiame darbe tai nenagrinėjama - reikėtų atlikti medijų priemonių turinio analizę.

Visgi, pateikiant požiūrį į Lietuvos žiniasklaidą, nemaža dalis jaunuolių kritiškai vertina Lietuvos medijų Rusijos grėsmės eskalavimą, tad, kyla klausimas, ar dėl to, kad Rusijos grėsmė, iš tiesų, jiems atrodo per daug sureikšmintą ir čia jiems įtaką daro žiniasklaida gimtąja kalba, ar jie tiesiog yra kritiškesni medijų naudotojai, apdorojantys daug skirtingų informacijos šaltinių. Taip pat svarbu tampa palyginti, kaip toks Lietuvos žiniasklaidos vertinimas susijęs su jų geopolitinėmis nuostatomis.

3.3. ŽINIASKLAIDOS NAUDOJIMO ĮPROČIŲ IR GEOPOLITINIŲ NUOSTATŲ SĄSAJOS

Šiame skyriuje, siekiama nustatyti, ar yra ryšys tarp žiniasklaidos naudojimo įpročių ir respondentų geopolitinių nuostatų. Tiksliau, siekiama ištirti, ar nuo medijų naudojimo įpročių priklauso šauktinių geopolitinės nuostatos. Analizei atlikti buvo pasirinkti priklausomi kintamieji, aptarti skyriuje „Šauktinių geopolitinių nuostatų nustatymas“: vakarietiškas ir prorusiškas pažiūras atitinkantys simboliai, politinių lyderių, atstovaujančių skirtingas geopolitines orientacijas bei Rusijos grėsmės vertinimas, kuris atitinka sugrėsminimo procesą pasitelkiant žiniasklaidą. O skyriuje „Šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročių tendencijos“ pateikti vertinimo rodikliai apima nepriklausomus kintamuosius: medijų priemonių naudojimo tendencijas, medijų naudojimą pagal kalbas, kurios atitinka nagrinėjamas skirtingas geopolitines erdves bei pasitikėjimą žiniasklaida.

Apibendrinant aprašomosios statistikos duomenis galima teigti, jog ryškiausiai priklausomais kintamaisiais, tiriant vakarietiškų geopolitinių nuostatų sąsaja su medijomis taps vakarietiški simboliai. Taip pat, analizuojant geopolitines preferencijas, svarbus bus politinio lyderio – Putin'o reitingas tiek tiriant prorusiškų nuostatų ir žiniasklaidos ryšį, tiek taikant atvirkštinę

koreliaciją. O Rusijos nelaikymas grėsme, kaip prijautimas prorusiškai geopolitinei pozicijai, išliks reikšmingas, identifikuojant sąsajas su naudojama medija.

Sąsajos tarp medijų naudojimo ir geopolitinių pažiūrų nustatymui pasirinktas statistinių kintamųjų ryšio matavimo metodas – Pearson'o koreliacija, kuri naudojama tiesinei priklausomybei tarp dviejų intervalinių kintamųjų nustatyti. O Pearson'o koreliacijos koeficientas pateikia kintamųjų ryšio savybes: ryšio stiprumą ir ryšio kryptį. Šis metodas bus taikomas iškeltoms tyrimo hipotezėms tikrinti (Bekešienė, 2015, p. 144).

3.3.1. Žiniasklaidos naudojimo įpročių ir geopolitinių nuostatų ryšio nustatymo galimybės

Naujosios geopolitikos koncepcijos tyrėjai pažymi galios transformaciją erdvėje, kurią nulėmė globalizacija, pažangios informacinės technologijos ir jų panaudojimas komunikacijoje bei atsiradusi nauja valstybių kova informacinėje erdvėje, siekiant išlaikyti savo galios balansą geopolitinėje schemeje. Pavyzdžiui, remiantis šiuolaikinės Rusijos geopolitinė vizija išryškėja du prieštaringi neoimperializmą grindžiantys efektai: skatinimas plėstis į Vakarus ir į Pietvakarius arba siūlymas susitaikyti su posovietinės imperijos teritoriniu sumažėjimu, kitaip sakant, išgyventi „susitraukimo ciklą“ bei pasiruošti naujai ekspansijai, remiantis nebe tradicinėmis geopolitinėmis plėtros priemonėmis. Kitaip sakant, pasitelkiant informacines technologijas, vykdyti informacinį karą prieš kitą valstybę - oponentę, manipuliuojant ar darant netiesioginę įtaką visuomenės įsitikinimams.

Taigi, dėl informacinių technologijų pažangos iškilo žiniasklaidos vaidmuo, kuris prisideda prie skirtingų valstybių visuomenių geopolitinės aplinkos vertinimo, todėl, siekiant nustatyti, kokią procentinę jaunųjų šalies gyventojų dalį gali veikti naudojimas medijomis buvo iškelta pirmoji hipotezė:

Pirmoji hipotezė: Šauktiniai, kurie retai arba išvis nesinaudoja masinėmis komunikacijos priemonėmis, neturės aiškiai išreikštų arba turės silpnai išreikštas geopolitines nuostatas.

Anot Mc Combs'o, žmonės, kurie pasyviau naudojami medijomis turi mažesnę poreikį turėti politinę orientaciją, nei tie, kurie aktyviai ar vidutiniškai naudojami medijų priemonėmis (McCombs, 2014, p. 784). Vadinas, pasyvesnių žiniasklaidos naudotojų geopolitinės nuostatos yra mažiau veikiamos, tiksliau, jos nėra formuojamos žiniasklaidos priemonių. Gauti tyrimo rezultatai rodo (žr. 2 priedą), kad retai besinaudojantys arba niekada nesinaudojantys žiniasklaidos priemonėmis (televizija, internetiniais naujienų portalais, spauda ir radiju) sudaro 6,8 proc. (iš viso 154 respondentų) visų apklaustų šauktinių. Tai reiškia, kad 6,8 proc. jaunuolių geopolitines nuostatas netikslinga tirti, kadangi medijos nedarys poveikio.

Toliau remiantis komunikacijos teoretiko įžvalgomis, teigiama, kad aktyviai besinaudojantys medijų priemonėmis yra linkę labiau norėti save priskirti politinei orientacijai ar ją palaikyti, kadangi siekia gauti daugiau informacijos. Pagal šauktinių tyrimo duomenis (žr. 2 priedą), aktyviausi žiniasklaidos priemonių naudotojai (televizijos, interneto, radijo ir spaudos) sudaro 8,6 proc. (iš viso 195) apklaustų jaunuolių. Vadinasi, šių šauktinių geopolitinėms nuostatoms gali būti daroma didžiausia medijose pateikiamos informacijos įtaka. Atliktoje aprašomojoje statistikoje (žr. 3.2.1. Masinių medijų naudojimas) tarp jaunuolių išryškėjo populiariausi informacijos šaltiniai: televizija ir internetiniai naujienų portalai. Remiantis tyrimo rezultatais, aktyviausiai besinaudojantys šiomis medijų priemonėmis sudaro 30 proc. (678) (žr. 2 priedą), tai reiškia, kad yra didelė tikimybė žiniasklaidai tapti pagrindine priemone, prisidedančia prie jų geopolitinių pažiūrų formavimo. Aktualu tampa paminėti JAV mokslininko Waever'o politinės orientacijos poreikio modelį, kuriame atsispindi, kad, tie, kurie turi aukštą potencialą priskirti save politinei orientacijai, dažniausiai naudojami oficialiais informacijos šaltiniais. (McCombs, 2014, p. 787).

Taigi, remiantis tyrimo duomenimis bei komunikacijos mokslininkų teiginiais, galima tvirtinti, kad tik prie labai mažos šauktinių geopolitinių nuostatų dalies neprisidės medijų naudojimo įpročiai, o beveik trečdalis jaunuolių geopolitinės pažiūros gali būti stipriai veikiamos dėl itin aktyvaus jų naudojimosi populiariausiais informacijos šaltiniais: televizija ir internetu.

3.3.2. Komunikacijos kodo – kalbos ir geopolitinių nuostatų ryšys

Remiantis kitų tyrėjų Panarin'o geopolitinės informacinės koncepcijos papildymais, teigiama, kad valstybių informacinės erdvės gali tiek bendradarbiauti, tiek konkuruoti, nes medijų priemonės suteikia lankstumą, kurio dėka valstybės gali „be teritorinių sienų“ efektyviai skverbtis viena į kitos erdvę (Maliukevičius, 2007, p. 120). Dėl informacinių technologijų pažangos šiandien valstybės gali ypač efektyviai išnaudoti žiniasklaidos įrankius bandant valdyti kitos teritorijos visuomenę, kitaip tariant, veikti jų nuomonę komunikuojant per medijas. Visgi, tam įgyvendinti reikia vieno jungiančio komunikacijos kodo tarp valstybių, pavyzdžiui, istorinės patirties, religijos ar kalbos. Šiame tyrime, atsižvelgiant į žiniasklaidos galimą reikšmę geopolitinėms nuostatoms, pateikiamas komunikacijos kodo – kalbos, kaip sudarančios medijose palankias sąlygas geopolitinėms pažiūroms palaikyti ar formuoti tikėtinas poveikis. Informacinės geopolitikos tyrėjai priduria, kad tik pasitelkiant kodą, galima užsitikrinti galimybę dominuoti geopolitinio oponento informacinėje erdvėje.

Kaip minėta, Lietuvos politiniai veikėjai nacionalinio saugumo sumetimais pasirinko valstybei naudingą vakarietišką geopolitinę orientaciją tuo tarpu sugrėsmindami valstybės

prisijungimą prie bet kokių postsovietinių sąjungų (piliečiai, 1992). Taigi, pagal pasirinktą vienakryptę Lietuvos geopolitinę orientaciją, Rusijos politika šiandien laikoma Lietuvos užsienio grėsmės vertinimo rodikliu, todėl nenuostabu, kad tam tikrų piliečių polinkis turėti prorusiškas nuostatas kelia susirūpinimą valstybės lygmeniu, o tai nulemiančias sąlygas siekiama vis dažniau tirti

Analizuojant šauktinių medijų naudojimą pagal kalbos rodiklį ir jų ryšį su identifikuotomis geopolitinėmis nuostatomis, reikia paminėti, kad didelė Lietuvos gyventojų dalis patenka į Rusijos informacinę erdvę dėl rusų kalbos, atliekančios komunikacijos funkciją. Aišku, tai nulėmė ir minimas istorinis kontekstas, tačiau atliekant tyrimą, siekiama neatsižvelgti į šauktinių procentinę dalį (kadangi ji yra maža), naudojančių rusų kalba informacijos šaltinius. Siekiama nustatyti, ar yra koreliacija tarp šio komunikacijos kodo ir prorusiškų geopolitinių pažiūrų, todėl buvo iškelta antroji hipotezė:

Antroji hipotezė: Šauktiniai, kurie dažniau naudoja rusų kalba skirtus informacijos šaltinius yra labiau linkę turėti prorusiškas geopolitines nuostatas.

Nors pritaikius Pearson'o koreliacijos koeficientą, išryškėjo silpnas kintamųjų ryšys ($r = 0,119$ ir $r = 0,148$) nepaisant to, koreliacija yra statistiškai reikšminga (žr. 3 priedą). Taigi, pastebima, kad Rusijos herbo teigiamas vertinimas turi statistiškai reikšmingą koreliaciją su televizijos žiūrėjimo ir naujienų internete skaitymu rusų kalba. Tai reiškia, kad dauguma respondentų, kurie rusų kalba žiūri televiziją ir internete skaito naujienas yra linkę pozityviai vertinti Rusijos herbą ir Rusijos prezidentą Putin'ą. O analizuojant medijų naudojimo rusų kalba ir nuomonę apie Rusijos grėsmės realumą, pastebima atvirkštinė priklausomybė ($r = -0,067$), t. y., šauktiniai, kurie žiūri ar skaito rusų kalba naujienas yra linkę mažiau tikėti, kad Rusijos politika kelia tiesioginį pavojų Lietuvai (žr. 3 priedą). Kaip pažymima 2017 m. Lietuvos gyventojų subjektyvaus saugumo tyrime, kad žiniasklaidos priemonių naudojimas skirtingomis kalbomis yra susijęs su Rusijos grėsmės vertinimu -dažniau naudojantys rusų kalba nėra linkę traktuoti Rusijos politikos pavojumi Lietuvai, tačiau išskirta, kad Lietuvos medijų priemonės neturi itin didelės įtakos (Janušauskienė ir kt., 2017, p. 59). Taigi, galima teigti, kad tie, kurie naudojami rusiškais informacijos šaltiniais turi pozityvesnes prorusiškas geopolitines nuostatas.

Visgi, reikia akcentuoti, kad šiandien jaunoji Lietuvos karta geriau moka anglų kalbą, o rusų kalba tampa nebepopuliari dėl švietimo ugdymo politikos (Kalbos Lietuvos miestuose, 2013). Paradoksalu, tačiau televizijos rinkoje išlieka gerai įsitvirtinę rusiški kanalai tokie kaip PBK, NTV, kurie neturėtų didelei jaunimo daliai daryti įtakos dėl kalbinio kodo nebuvimo, tačiau reikia neatmesti galimybių, kad išryškėja tendencija veikti naudotojų nuomonę transliuojant rusišką produkciją per populiarius kanalus gimtąja kalba, tačiau tam reikėtų išsamesnio tyrimo, analizuojančio žiniasklaidos turinį.

Kaip minėta, tyrimo duomenys parodė, kad nedidelė šauktinių dalis, kurie pasirenka gauti žinias rusų kalba. Tad, siekiant patikrinti vakarietiškos Lietuvos geopolitinės orientacijos įgyvendinimą, atsižvelgiant į tai, kad jaunimo mokymas vakarų šalių kalbų (anglų, vokiečių, prancūzų) yra prioritetas, buvo iškelta trečioji hipotezė, kuri padėjo nustatyti, ar tikrai naujienų skaitymas ar žiūrėjimas šiomis kalbomis prisideda prie šauktinių vakarietiško geopolitinio pažiūros.

Trečioji hipotezė: Šauktiniai, kurie dažniau naudoja anglų, prancūzų, vokiečių kalba šaltinius yra labiau linkę turėti vakarietiškas geopolitines nuostatas.

Nors atsižvelgiant į Lietuvos Statistikos departamento (žr. 1 pav.) bei dabartinę švietimo ugdymo sistemą, sąsaja tarp jaunuolių televizijos bei interneto naujienų portalų naudojimo anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis ir vakarietiško geopolitinio nuostatų turėtų nestebinti, tačiau remiantis Pearson'o koreliacijos koeficiento statistinio reikšmingumo kriterijais, ji yra labai silpna, ir neleidžia teigti, kad esama statistiškai reikšmingo ryšio (žr. 29 psl. ir 3 priedą). Galima būtų išskirti pastebimą ryšį tarp internete naujienų skaitymo šiomis kalbomis bei teigiamo Merkel ($r = 0,104$) ir NATO simbolio vertinimo ($r = 0,130$) (žr. 3 priedą), kuris leidžia daryti prielaidą, kad jaunosios kartos atstovai – šauktiniai dažniau skaito internete šiomis kalbomis nei žiūri televiziją šiomis kalbomis. Taip būtų pagrindžiamos praktikoje pastebėtos dabartinių masinių medijų naudojimo tendencijos jaunimo tarpe. Jos atskleidžia, kad televizijos populiarumą nustumia į šalį internetas ir socialinės medijos. Visgi, trečioji hipotezė lieka nepatvirtinta, ir ateities tyrimuose reikėtų atkreipti dėmesį ne tik į tai, kad per medijas galima plėsti jaunuolių vakarietišką geopolitinę savimonę, bet taip pat ieškoti veiksnių, trukdančių tai daryti. Vienas iš jų gali būti susijęs su jaunuolių išsimokslinimu – gebėjimu valdyti vakarietiškas užsienio kalbas. Lyginant su antrąją hipoteze, nors rusų kalbos mokymas švietimo įstaigose yra sumažėjęs, tačiau galima spėti, kad pastebėtos statistiškai reikšmingos koreliacijos antroje hipotezėje nepriklausomas kintamasis - medijų naudojimas rusų kalba yra veikiau tautinė (socio-demografinė), o ne švietimo ugdymo pasekmė.

Nepaisant to, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvos televizijos industrijoje rusų kalba transliuojami kanalai apima ganėtinai didelę dalį Lietuvos naudotojų (dėl rusų kalbos užsilikusio kodo ir gyvenančių rusakalbių) priešingai nei anglų kalba. Lyginant Lietuvos mastu žiniasklaidos naudotojus ir nustatant priežastis rusiškų kanalų dominavimo, galima daryti prielaidą, kad jiems padeda išsilaikyti ir didesnis vyresnio amžiaus žmonių televizijos naudojimas. Jaunimas dažniau naudoja kitas medijos priemones, pavyzdžiui, telefonus, kompiuterį, kurie suteikia galimybę naršyti dažniau internete ir skaityti naujienas jų mokamą kalba, o ne žiūrėti televiziją apskritai. Galiausiai, siekiant apibendrinti dvi skirtingas geopolitines erdves atstovaujančių kalbų galimą potencialą jaunesiems šalies gyvėnams per medijas daryti įtaką geopolitinėms pažiūroms pagrindžia Lietuvos Statistikos departamento duomenys (žr. 1 pav.)

Visuomenės informacinė kultūra yra filtras skirtingų informacinių erdvių priėmimui. Kaip matyti iš šauktinių kalbinių gebėjimų tyrimo, galima daryti prielaidą, kad dauguma jų neturi ne tik prorusiškų pažiūrų, tačiau joms tampa sunku formuotis dėl silpno komunikacijos kodo. Visgi, reikia pažymėti, kad ateityje atliekant kitus tyrimus būtų naudinga tirti transliuojamos rusiškos produkcijos lietuvių kalba poveikumą. Tai reikėtų daryti dėl vis silpnesnio rusų kalbos kaip komunikacijos kodo dominavimo jaunimo tarpe. Rusiška produkcija gali atlikti prorusiškų geopolitinių nuostatų nišos vaidmenį, balansuojant tarp dviejų geopolitinių erdvių, nors valstybė jau yra pasirinkusi prioritetinę vakarietiškąją.

3.3.3. Rusijos sugrėsminimo žiniasklaidoje ir geopolitinių nuostatų ryšys

Kaip pažymi šiuolaikiniai saugumo specialistai, šiuolaikinėje informacinio karo plotmėje visuomenės nuomonė yra pagrindinis taikiny, o žiniasklaida efektyviausia ir sparčiausia priemonė ją paveikti. Remiantis saugumizavimo teorija, kiekvienas viešas klausimas gali būti saugumizuotas (t. y. pateikiamas egzistencine grėsme), kuriam spręsti reikia ypatingų priemonių, o žiniasklaida tampa funkcinio veikėjo užtikrinančiu sugrėsminimo dinamiką (ją stabdo arba spartina). (Miniotaitė ir Jakniūnaitė, 2001, p. 29) Taigi, medijos yra pagrindinis grėsmės konstravimo įrankis, nes dažniausiai tarptautiniai klausimai laikomi visuomenei netiesioginiu pažinimo objektu (Janušauskienė ir kt., 2017, p. 53) kaip pavyzdžiui, Rusijos užsienio politika. O grėsmės suvokimas yra neatsiejamas nuo geopolitinių nuostatų formavimo, palaikymo ar sustiprinimo. Visgi, medijose pateikiamų grėsmių pripažinimas yra susijęs pasitikėjimu žiniasklaida. Taigi, tiriant galimą ryšį tarp šauktinių geopolitinių nuostatų ir jų žiniasklaidos naudojimo įpročių, tampa svarbu atsižvelgti, kaip vertinamas Lietuvos žiniasklaidos objektyvumas, nes tai gali lemti joje pateikiamų įvykių ir problemų supratimą, kuris prisideda prie priklausymo tam tikrai geopolitinei orientacijai.

Galima teigti, kad Lietuvos žiniasklaida dažnai atspindi valstybės politikų poziciją saugumo klausimais, todėl, tikėtina, kad kuo negatyviau bus vertinamas Lietuvos žiniasklaidos objektyvumas, tuo didesnis kils abejingumas joje pateikiama informacija: naudotojai taps ne tik abejingais, tačiau mažiau pasitikėdami žiniasklaida nukryps nuo valstybės pasirinktos geopolitinės, šiuo atveju vakarietiškos, orientacijos krypties į priešingą – prorusišką. Tad, siekiant patikrinti, ar šauktinių kritiškas Lietuvos žiniasklaidos objektyvumo vertinimas atitinka ir abejingesnę valstybės saugumo politikos suvokimą, turint omenyje, kad šauktiniai kaip potencialūs jaunieji šalies gynėjai taip pat yra ir aktyvūs medijų naudotojai, buvo iškelta hipotezė, orientuota į šiandien aktualų Lietuvos sugrėsminimo diskursą:

Ketvirtoji hipotezė: Šauktiniai, kurie mano, kad Lietuvos žiniasklaida kelia paniką dėl Rusijos grėsmės, yra mažiau linkę laikyti Rusiją grėsme Lietuvai.

Pritaikius Pearson'o koreliacijos koeficientą, pastebimas statistiškai reikšmingas ryšys (koeficientas $r = 0,272$ (žr. 3 priedą)) tarp dviejų kintamųjų: Rusijos grėsmės vertinimo ir manymo, kad Lietuvos medijose keliama panika dėl Rusijos galimų agresyvių veiksmų prieš Lietuvos valstybę. Nors pagal koreliacijos koeficientą tiesinė priklausomybė yra silpna, tačiau, atliekant šį tyrimą, ji buvo didžiausia. Tai reiškia, kad šauktiniai, kurie galvoja, jog Lietuvos žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos (37 proc.) (žr. 10 pav), jie taip yra linkę manyti, kad Rusija nekelia tiesioginės grėsmės Lietuvai (18 proc.) (žr. 4 pav). Lyginant, su neseniai atliktu Lietuvos gyventojų subjektyvaus saugumo tyrimu, taip pat išryškėja tendencija, kad informantai, nemanantys, kad Rusijos politika yra pavojus Lietuvai, galvoja, kad Lietuvos medijose panikuojama dėl Rusijos. Taigi, galima teigti, kad šauktiniai, kritiškiau vertinantys Lietuvos žiniasklaidos objektyvumą dėl Rusijos politiką sugrėsminančių teiginių, taip pat yra mažiau linkę tikėti Rusijos keliama grėsme. Tai leidžia daryti prielaidą, kad taip galvojantys jaunieji šalies gynėjai nutolsta nuo Lietuvos valstybės pasirinktos vakarietiškos geopolitinės orientacijos krypties ir šitaip priartėja prie prorusiškų geopolitinių pažiūrų tendencijų.

Apibendrinant tyrimų, atliktų tiek Lietuvos mastu, tiek atskiros socio-profesinės grupės – šauktinių, duomenis, galima teigti, kad Lietuvos žiniasklaida, respondentų nuomone, per daug sugrėsmina santykius su Rusija, todėl geriau būtų juos desaugumizuoti ir perkelti iš saugumo į normalios politikos darbotvarę (Statkus ir kt., 2008, p. 65). Tai atitiktų B. Buzan'o atstovaujančios Kopenhagos mokyklos polinkį į problemos desaugumizavimą, t.y. jos pašalinimą iš grėsmės-gynybos modelio, remiantis tuo, kad saugumizavimas yra intersubjektyvus procesas (Miniotaitė ir Jakniūnaitė, 2001, p. 29). Tad, vis labiau sugriežtinama pozicija dėl Rusijos politikos gali iššaukti visuomenės abejingumą ir dėl to, gali būti nebepastebimas mažėjantis visuomenės palaikymas Lietuvos vykdomai politikai. Svarbu suprasti, kad valdančių politinių veikėjų naudojama saugumo retorika (problemos sugrėsminimas) per žiniasklaidos priemones parodo nesugebėjimą spręsti problemos įprastomis politikos priemonėmis (Miniotaitė ir Jakniūnaitė, 2001, p. 27). Tad, reikia atsižvelgti į tai, kad nuo nepriklausomybės atgavimo Rusija laikoma potencialia Lietuvos prieše, o jaunajai, posovietinei kartai, neišgyvenusiai buvusios SSRS sistemos represijų, tai gali atrodyti svetima ir hiperbolizuota tema: rusofobija.

IŠVADOS

Apibendrinant atliktą teorijų apžvalgą ir empirinį tyrimą, susijusį su šauktinių žiniasklaidos naudojimo įpročiais ir jų santykio su geopolitinėmis nuostatomis interpretacija, teikiamos šio darbo išvados:

1. Identifikuojant šauktinių geopolitines nuostatas pagal simbolių, politinių lyderių ir Rusijos grėsmės vertinimus, pastebėta, kad daugumos Lietuvos jaunuolių, atliekančių privalomąją pradinę karo tarnybą, geopolitinės nuostatos yra labiau vakarietiškos nei prorusiškos.
2. Apžvelgiant šauktinių medijų naudojimo įpročių tendencijas patvirtinama, kad jų tarpe populiariausias informavimo šaltinis yra internetas ir jaunosios kartos atstovai linkę daug dažniau gauti informaciją vakarietiškais kalbomis nei rusų kalba.
3. Dauguma šauktinių yra aktyvūs medijų naudotojai ir atitinkamai darytina prielaida, kad jų geopolitines nuostatas veikia naudojamos medijos. Tik mažumos šauktinių nesinaudoja žiniasklaida ir jiems iškelta prielaida dėl geopolitinių nuostatų formavimo per žiniasklaidą negalioja.
4. Naujienų gavimas rusų kalba prisideda prie prorusiškų geopolitinių nuostatų. Nors analogiškai, vakarietiškais kalbomis gaunama informacija turėtų stiprinti vakarietiškas geopolitines nuostatas, tačiau šiuo požiūriu tyrime išryškėjo labai silpna sąsaja.
5. Rusijos sugrėsminimas Lietuvos žiniasklaidoje neigiamai koreliuoja su Rusijos grėsmės Lietuvai vertinimu.

REKOMENDACIJOS

Ateities moksliniams tyrimams:

Nors šauktinių tyrime buvo identifikuojamos tik dvi geopolitinės nuostatos: prorusiškos ir vakarietiškos, tačiau apklausoje buvo pateikti judaizmo, islamo, Ukrainos simboliai (žr. 1 priedą), kuriuos pasitelkiant būtų galima nagrinėti kitų geopolitinių pažiūrų sąlygotumą. Taigi, ateities tyrimuose būtų naudinga neapsiriboti tik dviem tradicinėmis geopolitinės orientacijos kryptimis.

Analizuojant skirtingas geopolitines nuostatas atstovaujančių politinių lyderių vertinimus, iškilo klausimas, ar klausimyne pateiktus lyderius respondentai vertina kaip šalies atstovus, ar kaip politines asmenybes. Galima daryti prielaidą, kad Trump'as greičiau vertinamas kaip politinė asmenybė, garsėjanti savo drastiškais pasisakymais žiniasklaidoje bei nėra tiesiogiai siejamas su JAV kaip geopolitinio vieneto raiška tarptautiniuose santykiuose. Tuo tarpu Putin'as, dažnai viešojoje erdvėje vadinamas Rusijos imperatoriumi yra glaudžiai asocijuojamas su valstybe ir jos tarptautine politika. Todėl, ateities tyrimuose būtų tikslinga išskirti ir tirti užsienio politinius lyderius kaip asmenybes ir kaip valstybių atstovus.

Išsamesnei šauktinių geopolitinių nuostatų analizei būtų pravartu anketoje pateiktų lietuviškų simbolių (pvz., Vyčio ir Gediminaičių stulpų) vertinimus naudoti atskirus kintamuosius, atspindinčius, su kokia geopolitine orientacija ir kaip labai yra susijęs šauktinių nacionalizmas (patriotizmas).

Atsižvelgiant į tai, kad medijų naudojimas rusų kalba šauktinių tarpe yra itin mažas, ateities tyrimuose būtų naudinga tirti rusiškos produkcijos lietuvių kalba naudojimą ir poveikį geopolitinėms nuostatoms, turint omenyje, kad šiandien informacinio karo kontekste manipuliacija naudotojų nuomone bei propaganda gali būti sunkiau identifikuojama dėl individų kritiško mąstymo stygiaus. Reikėtų atlikti internetinių tinklapių ir televizijos kanalų turinio analizę.

Šauktinių tyrimas atskleidžia, kad daugelis jaunuolių dėl globalios informacijos prieigos yra linkę naudoti skirtingus informacijos šaltinius, siekdami palyginti informaciją, o tai jiems sukuria sąlygas kurti individualų, kritišką ir subjektyvų aplinkos suvokimą, atmetant vienašališką žiniasklaidos įtaką. Ši tendencija remia atvirkštinę medijų naudojimo prielaidą, jog negalima teigti, kad medijos vienašališkai veikia geopolitines nuostatas: pagal kultivavimo teoriją jos gali jas palaikyti, sustiprinti ar susilpninti, bet ne formuoti. Ypač reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad skirtingomis kalbomis naudojama medija suteikia individualią naujienų interpretavimo galimybę, atmetant vieno kurio žiniasklaidos šaltinio siūlomą interpretaciją. Šioms prielaidoms patikrinti reikėtų atlikti kokybinį tyrimą (interviu), kadangi jaunųjų šalies gyventojų tendencija naudoti skirtingus šaltinius gali kurti sąlygas, leidžiančias balansuoti tarp geopolitinių nuostatų stiprumo.

Ateityje, tiriant geopolitines nuostatas, būtų naudinga įtraukti socio-demografinius klausimus, tokius kaip šeimos pajamos, socialinė padėtis tėvų išsilavinimas, gebėjimas naudoti kalbas ir pan., kadangi tai taptų svarbiais rodikliais, identifikuojančiais galimą šeimos ar artimos aplinkos poveikį nuostatų formavimui bei žiniasklaidos įpročiams. Tokie respondentų rodikliai tikėtų kokybiniam, tiek kiekybiniam tyrimui.

Ateityje, siekiant kokybiškesnių apklauso rezultatų, būtų naudinga atsižvelgti į šiuos praktinius patarimus, formuluojant klausimą:

Šauktinių anketavimas buvo vykdomas jų NPPKT 6-7 mėn. laikotarpiu, o respondentų buvo klausama apie informacijos šaltinių naudojimą iki tarnybos pradžios. Reikėtų numatyti, kad tokia informacija nėra itin aktuali, naudinga ir tikslinga vien dėl praėjusio laikotarpio, per kurį galėjo užsimiršti žiniasklaidos naudojimo įpročiai arba tiesiog natūraliai pasikeisti dėl priklausymo šiai specifinei socio-profesinei organizacijai – Lietuvos kariuomenei, kuri vadovaujasi patriotiškumo principu. Labiau naudinga būtų tirti jaunuolius ką tik pradėjusius NPPKT, kurie atspindėtų vyraujančias Lietuvos jaunuolių informacijos šaltinių naudojimo tendencijas bei tai padėtų numatyti priemones, galinčias pilietiškumo ugdymo procese NPPKT metu ugdyti kritišką mąstymą, atremiant Lietuvos saugumo politikai oponuojančią prorusišką geopolitinę orientaciją.

Taip pat reikia pridurti, kad apklausti 6-7 mėn. NPPKT jaunuoliai galėjo sąmoningai nuslėpti kai kuriuos atsakymus dėl Lietuvos kariuomenės, kaip hierarchinės sistemos suvokimo, kuri prorusiškas tendencijas atitinkančius teiginius dažnai laiko netinkamais ir smerktiniais bei asocijuoja su anti-patriotiškumu. Taigi, dalis jaunuolių atsakymų galėjo būti pasirenkami dėl to, kad to reikalauja priklausymas šiai sistemai.

Formuluojant klausimą, reikėtų atsižvelgti į atliekamus kalbų, švietimo ugdymo sistemos tyrimus, kuriuose atsispindi ženkliai didesnis anglų kalbos mokėjimo populiarumas nei rusų kalbos. Būtent dėl to nėra itin naudinga šauktinių klausti apie rusiškų tinklalapių ar televizijos naudojimą (tai rodo ir respondentų didelis nežinomumas tiek rusiškų kanalų, tiek interneto svetainių. Tikslinga būtų atlikti lietuviškos žiniasklaidos priemonių turinio analizę.

Atsižvelgiant į jaunosios kartos medijų naudojimo tendencijas, naudinga būtų tyrinėti socialines platformas, tačiau šiame tyrime to nepavyko padaryti, nepaisant to, kad buvo pateiktas klausimas apie socialinių portalų naudojimą (šauktinių buvo paklausta, kiek yra svarbūs išvardinti socialiniai tinklai, o ne ar išvis jais naudojasi). Taip pat reikėtų paminėti, kad tik „V kontakte“ ir „Odnoklosniki“ naudojimas galėtų būti nepriklausomais kintamaisiais, leidžiančiais identifikuoti prorusiškas geopolitines nuostatas, nes „Facebook“ yra paplitęs globaliai. Taigi, norint nustatyti

galimą socialinių tinklų įtaką šauktinių geopolitinėms nuostatomis reikėtų išsamesnio socialinių tinklų turinio analizės tyrimo bei kokybinio metodo.

Reikėtų paminėti, kad klausimyne buvo pateiktos „Facebook“ grupės, kurioms priklausymas prisidėtų prie prorusiškos propagandos identifikavimo lietuvių kalba, tačiau atliekant kiekybinį tyrimą šis klausimas yra netikslingas, nes šios grupės neaprepia didelės tikslinės auditorijos nacionaliniu mastu.

Nepaisant to, kad yra svarbu tirti skirtingų informacijos šaltinių naudojimo tendencijas dėl respondentų poreikio palyginti informaciją, tačiau klausimo formulavimas galėjo nepadėti atspindėti realios situacijos, kadangi teiginys buvo pateiktas klausimų bloke, kuriame šauktinių buvo prašoma įvertinti Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant Ukrainos įvykius bei Lietuvos ir Rusijos santykius. Tad, kyla klausimas, kaip respondentai galėjo suvokti teiginio dalį „skirtingus informacijos šaltinius“ ar kaip naudojamus skirtingomis kalbomis, ar kaip žiniasklaidos priemonėmis, ar kaip skirtingų Lietuvos žiniasklaidos tiekėjų.

Reikėtų atsižvelgti į pateikto klausimo formuluotę „Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos“, kadangi ji gali klaidinti tyrimo rezultatus. Žodis „panika“ siejasi su nevaldoma, staigia ir stipria baime netikėtose situacijose. Tai momentinis psichologinis efektas, todėl būtų geriau naudoti kitą sąvoką kaip Rusijos grėsmės sureikšminimas ar sugrėsminimas, tikintis adekvatesnio Lietuvos žiniasklaidos vaidmens vertinimo.

Tikslina ir mūsų tiriamojo klausimo formuluotė, „Rusijos politiką kelia tiesioginį pavojų Lietuvai“. Pavojaus apibūdinimas tiesioginiu logiškai turėtų būti suprantamas, kaip neišvengiamais, greitai įvyksiančiais konkrečiais veiksmais (karine intervencija) grįstas pavojus. Be to, reikia pažymėti, kad Rusijos politika neaprepia tik santykių su Lietuva. Lietuva tėra viena iš nišų, galinčių padėti Rusijai įgyvendinti neo-eurazizmo geopolitikos koncepciją. Taigi, būtų tikslinga nenaudoti epiteto „tiesioginį“ bei kaip ir kituose tyrimuose (apsiriboti pavojaus ar grėsmės plačiu suvokimu, nehiperbolizuojant ir pačiame tyrimo instrumente nekuriant rusofobijos).

Praktinės rekomendacijos Krašto apsaugos sistemai ir Lietuvos strateginei komunikacijai, ugdant jaunuolių vakarietiškumą:

Galima teigti, kad kai kurių Rusijos televizijos kanalų draudimas ir apribojimas Lietuvoje prisideda prie silpnesnių prorusiškų nuostatų tendencijų, nes jaunuolių tarpe pastebimas ne tik mažas žiūrėjimas, bet ir šių kanalų nežinojimas.

Reikėtų atkreipti dėmesį į didžiosios jaunuolių dalies pritarimą, kad Lietuvos žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos. Vadinasi, žiniasklaida netenka savo autoriteto: iš pradžių visuomenei sukeldama baimę, vėliau abejingumą naudodama hiperbolizaciją bei šitaip sustiprindama Lietuvai

klijuojamos „rusofobiškos“ etiketės vertę. Taigi, Lietuvos žiniasklaidai tampa svarbu ir aktualu kelti pilietinę atsakomybę, siekį pateikti argumentus ir vengti nerimą sukeliančių teiginių.

Nepaisant to, kad tyrime buvo tiriama šauktinių informacinė aplinka, siekiant įvertinti jų nuostatas, nereikėtų pamiršti, kad informacinė įtaka (minkštoji galia) sklinda ne tik per medijas, bet ir per kultūrą (muziką, meną, renginius), kurią būtų aktualu tirti ateityje.

Nors tyrime išryškėjo didesnis vakarietiškos žiniasklaidos naudojimas (analogiškai ir vakarietiško geopolitinių nuostatų tendencija), tačiau jis nėra itin aukštas. Taigi, reikėtų jį labiau skatinti, atsižvelgiant į nacionalinėje strategijoje pasirinktą Vakarų geopolitinę orientaciją.

Nors anketos klausimuose, nagrinėjančiuose šauktinių informacinę erdvę, buvo pateiktas lenkų kalbos pasirinkimas, tačiau atliekant tyrimą nebuvo fokusuojamasi ties šia kalba. Nepaisant to, ateityje būtų naudinga skatinti lenkiškos produkcijos arba lenkų kalba medijų naudojimą dėl šių priežasčių: pirma, tai vakarietiškas vertybes propaguojančios kaimynės kalba, antra, Lietuvą ir Lenkiją sieja istorinis naratyvas, trečia Lietuvoje yra didelė lenkų tautinė mažuma. O tautinės mažumų palaikymas Lietuvos vykdomai vidaus ir užsienio politikai yra svarbus faktorius, prisidedantis prie stabilios ir nedalomos Lietuvos visuomenės kartu su valstybės įgyvendinama politika judėjimo viena kryptimi.

Galiausiai, nors buvo tiriama tikslinė socialinė-profesinė grupė, šie specifiniai duomenys galimai atspindi bendrąsias jaunosios Lietuvos kartos tendencijas, todėl išliks svarbu, su kokiais nuostatomis (pakitusiomis ar ne) po NPPKT jaunuoliai įsilies į visuomenę. Siekiant gilintis į Lietuvos strateginės komunikacijos spragas būtų pravartu tirti jaunosios kartos informacinę aplinką, nes šiandien, pavyzdžiui, ypač išpopuliarėjo rusiškų animacinių filmukų žiūrėjimas per „Youtube“ platformas ir jų perteikimas spektakliuose, kine bei atributikos pardavimas prekybos centruose.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Baglione, L. A. (2015). *Writing a Research Paper in Political Science*. Saint Joseph's University.

Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

Buzan, B. (2008). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: <http://press.ecpr.eu/documents/sampleChapters/9780955248818.pdf>.

Cohen, S. B. (2015). *Third Edition. Geopolitics. The Geography of international relations*. [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: <https://dl1.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=279307>

Europos Sąjunga. (2018) *ES tikslai ir vertybės [Interaktyvus]*. [žiūrėta: 2019-01-02]. Prieiga per internetą: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_lt.

Huntington P. S. (1993). *The Clash of Civilization?* [žiūrėta: 2019-01-02]. Prieiga per internetą: https://www.uzh.ch/cmsssl/suz/dam/jcr.../huntington_clash.pdf

Jankauskas, A. (2008). Disertacija apie Rusijos informacijos geopolitiką Lietuvoje. *Politologija*, p. 135-140.

Janušauskienė, D., Vileikienė, E., Nevinskaitė, L., & Gečienė-Janulionė, I. (2017). *Ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs? Subjektyvus saugumas kintančiame geopolitiniame kontekste*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Kalbos Lietuvos miestuose. (2013). *Miestų gyventojų anglų, vokiečių ir prancūzų kalbų mokėjimas*. [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga: <http://www.kalbuzemelapis.flf.vu.lt/lt/zemelapiai/miestu-gyventoju-anglu-vokieciu-ir-prancuzu-kalbu-mokejimas>.

Kavaliauskas, P. (2010). Pasaulio geopolitinės struktūros problema. [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga: www.gamtostyrimai.lt/uploads/.../326_2ace26a2d3f2acf11a79227c454c9088.pdf.

Lietuvos Statistikos departamentas. (2013) *Kiek ir kokių kalbų mokame?* [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=1458513>.

Macnamara, J. (2005). *Media Effects: A Review of 50 Years of Research. Mass media research: The theoretical framework*. Penrith: University of Western Sydney.

Maliukevičius, N. (2007). Geopolitika ir informacinis karas: Rusijos požiūris. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, p. 111-134.

Maliukevičius, N. (2008). *Rusijos informacijos geopolitinis potencialas ir sklaida Lietuvoje. Daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Matonytė, I., & Šumskas, G. (2018). Žiniasklaidos poveikis karinių grėsmių vertinimui. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, p. 415-442.

Maxwell E. McCombs, D. L. (2014). New Directions in Agenda-Setting Theory and. *Mass Communication and Society*, p. 781-802.

Miniotaitė, G. (2003). Convergent Geography and Divergent Identities: A decade of transformation in the Baltic states. *Cambridge Review of International Affairs*, 209-222.

Miniotaitė, G., & Jakniūnaitė, D. (2001). Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų atžvilgiu. *Politologija*, p. 20-52.

Molloy, D. (2015). Framing the IRA: beyond agenda setting and. *Critical Studies on Terrorism*, p. 478-490.

Nevinskaitė, G. (2011). *Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos*. Vilnius: Europos socialinis fondas.

Lietuvių žodynas. *Panika reikšmė*, [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Panika>.

Piliečiai, L. R. (1992 m. spalio 25 d.). *Lietuvos Respublikos Seimas*. Nuskaityta iš Lietuvos Respublikos Konstitucija: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

Politico, D. W. (2018). *Merkel: NATO Must Refocus on Russia Threat*. [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/merkel-nato-must-refocus-on-russia-threat>.

Ramonaitė, A., Maliukevičius, N., & Degutis, M. (2007). *Tarp Rytų ir Vakarų: Lietuvos visuomenės geokultūrinės nuostatos*. Vilnius: leidykla Versus aureus.

Ramonaitė, A., Petronytė-Urbonavičienė, I., Skirkevičius, P., & Vosylis, E. (2018). *Kas eitų ginti Lietuvos? Pilietinio pasipriešinimo prielaidos ir galimybės*. Vilnius: leidykla Aukso žuvis.

Scheufele1, D. A., & Tewksbury, D. (2007). Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. *Journal of Communication*, p. 9-20.

Statkus, N., & Paulauskas, K. (2008). *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?* Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

Statkus, N., Motieka, E., & Laurinavičius, Č. (2003). *Geopolitiniai kodai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Statkus, N., Motieka, E., & Laurinavičius, Č. (2005). *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai XX amžius*. Vilnius: leidykla LII.

Stone, M. (2009). Security According to Buzan: A Comprehensive. *SECURITY DISCUSSION PAPERS SERIES 1*. New York, USA: Columbia University, School of International and Public Affairs.

Vaišnys, A., Kasčiūnas, L., & Jastramskis, M. (2017). *Rusijos propaganda: analizė, įvertinimas, rekomendacijos*. [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: http://www.eesc.lt/uploads/news/id987/RESC%20monografija_propaganda.pdf.

Wu, X. (2016). American Newspapers' Agenda-sending Function. *Media Asia*, p. 138-146.

Žalimas, D. (2015). *Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas*. [žiūrėta 2019-01-02]. Prieiga per internetą: https://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2015/04/zalimas_lt-konstitucijos-diena.pdf.

PRIEDAI

1 priedas. Darbe naudojamų klausimų formuluotės

2 priedas. Aprašomoji statistika

3 priedas. Duomenų analizė pagal Pearson'o koreliacijos koeficientą

Žiniasklaidos naudojimo įpročių indikatoriai:

Medijų naudojimas. Klausimas nr. 25 „Kaip dažnai Jūs naudojotės šiais informacijos šaltiniais iki tarnybos LK?“

25. Kaip dažnai Jūs naudojotės šiais informacijos šaltiniais iki tarnybos LK? (Atsakymus žymėkite visose eilutėse)

	Nuolatos	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
1. Televizija	1	2	3	4	5
2. Socialiniai tinklai (Facebook, Twitter, Instagram, kt.)	1	2	3	4	5
3. Internetiniai naujienų portalai	1	2	3	4	5
4. Radijas	1	2	3	4	5
5. Spauda	1	2	3	4	5

Televizijos naudojimas užsienio kalbomis. Klausimas nr. 26 „Kaip dažnai iki tarnybos Jūs žiūrėjote televiziją: naujienų, kitas laidas ar filmus šiomis kalbomis?“

26. Kaip dažnai iki tarnybos Jūs <u>žiūrėjote televiziją</u> : naujienų, kitas laidas ar filmus <u>šiomis kalbomis</u> ? (Žymėkite <u>kiekvienoje</u> eilutėje)					
	Nuolatos	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
2. Rusų	1	2	3	4	5
4. Anglų, vokiečių, prancūzų	1	2	3	4	5

Rusiškų televizijos kanalų naudojimas. Klausimas nr. 27 „Per kokius televizijos kanalus ir kaip dažnai Jūs žiūrėjote naujienų laidas iki tarnybos kariuomenėje?“

27. Per kokius televizijos kanalus ir kaip dažnai Jūs žiūrėjote naujienų laidas iki tarnybos kariuomenėje?
(Žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Nuolatos	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada	Nežinau tokio kanalo
7. NTV Mir Lietuva	1	2	3	4	5	9
8. PBK (Pirmasis Baltijos Kanalas)	1	2	3	4	5	9
9. REN Lietuva	1	2	3	4	5	9
10. RTVi	1	2	3	4	5	9

Interneto naujienų puslapių skaitymas užsienio kalbomis. Klausimas nr. 28 „Kaip dažnai Jūs skaitėte interneto naujienų puslapius, norėdami sužinoti naujienas, komentarus apie Lietuvos arba užsienio įvykius šiomis kalbomis?“

28. Kaip dažnai Jūs skaitėte interneto naujienų puslapius, norėdami sužinoti naujienas, komentarus apie Lietuvos arba užsienio įvykius šiomis kalbomis? (Žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Nuolatos	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
2. Rusų	1	2	3	4	5
4. Anglų, vokiečių, prancūzų	1	2	3	4	5

Nuomonė apie Rusijos sugrėsminimą Lietuvos žiniasklaidoje. Klausimas nr. 35. Žemiau pateikti teiginiai apie Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant Ukrainos įvykius bei Lietuvos ir Rusijos santykius. Kiek Jūs sutinkate su kiekvienu iš jų? (35.3. Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos.)

35. Žemiau pateikti teiginiai apie Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant Ukrainos įvykius bei Lietuvos ir Rusijos santykius. Kiek Jūs sutinkate su kiekvienu iš jų? (Žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku	Nežinau
3. Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos	1	2	3	4	5	9

Skirtingų naujienų šaltinių naudojimas. Klausimas nr. 35. Klausimas nr. 35. Žemiau pateikti teiginiai apie Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant Ukrainos įvykius bei Lietuvos ir Rusijos santykius. Kiek Jūs sutinkate su kiekvienu iš jų? (35.4. Aš stengiuosi naudoti skirtingus naujienų šaltinius, kad galėčiau palyginti informaciją.)

35. Žemiau pateikti teiginiai apie Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant Ukrainos įvykius bei Lietuvos ir Rusijos santykius. Kiek Jūs sutinkate su kiekvienu iš jų? (Žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku	Nežinau
4. Aš stengiuosi naudoti skirtingus naujienų šaltinius, kad galėčiau palyginti informaciją.	1	2	3	4	5	9

Geopolitinių nuostatų indikatoriai:

Prorusiškų geopolitinių nuostatų identifikacija pagal Rusijos grėsmės suvokimą. Klausimas nr. 21. „Ar Jūs sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais?“ (21.1. Rusijos politika kelia tiesioginį pavojų Lietuvai)

21. Ar Jūs sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais? (Žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku	Nežinau
1. Rusijos politika kelia tiesioginį pavojų Lietuvai	1	2	3	4	5	9

Vakarietišku ir prorusiškų geopolitinių nuostatų identifikacija pagal simbolių keliamus jausmus. Klausimas nr. 24. „Kokius jausmus Jums sukelia šie simboliai?“

- Vakarietiškos pažiūros: 24.2, 24. 16, 24.18.
- Prorusiškos pažiūros: 24.11.
- Kitos galimos geopolitinės pažiūros: 24.6, 24.
- Sovietinės (istorinės prorusiškos) pažiūros: 24.7, 24.12, 24. 13.

24. Kokius jausmus Jums sukelia šie simboliai? Žymėkite kiekvienoje eilutėje						
	Labai teigiamus	Teigiamus	Neutralius	Neigiamus	Visiškai neigiamus	Nežinau tokio simbolio
2. 	1	2	3	4	5	9
6. 	1	2	3	4	5	9
7. 	1	2	3	4	5	9
11. 	1	2	3	4	5	9
12. 	1	2	3	4	5	9
13. 	1	2	3	4	5	9
15. 	1	2	3	4	5	9
16. 	1	2	3	4	5	9
18. 	1	2	3	4	5	9

Vakarietišku ir prorusiškų geopolitinių nuostatų identifikacija pagal politinių lyderių vertinimą. Klausimas nr. 38 „Ar Jums patinka žemiau išvardinti lyderiai?“

- Vakarietiškos pažiūros: 38.4, 38.8.
- Prorusiškos pažiūros: 38.6.

38. Ar Jums patinka žemiau išvardinti lyderiai? (Žymėkite kiekvienoje eilutėje)						
	Nuolatos	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada	Nežinau tokio kanalo
4. Angela Merkel	1	2	3	4	5	9
6. Vladimiras Putinas	1	2	3	4	5	9
8. Donaldas Trumpas	1	2	3	4	5	9

Tyrimo siūlymus pagrindžiantys anketos klausimai:

Socialinių tinklų naudojimas. Klausimas nr. 31. „Ar šie socialiniai tinklai Jums svarbūs naujienų, komentarų apie Lietuvos arba užsienio įvykius šaltiniai?

- „V kontakte“ ir „Odnoklosniki“ priskiriami prorusiškų nuostatų propagavimui

31. Ar šie socialiniai tinklai Jums svarbūs naujienų, komentarų apie Lietuvos arba užsienio įvykius šaltiniai?

	Labai svarbus	Svarbus	Nei svarbus, nei nesvarbus	Nesvarbus	Visiškai nesvarbus	Nesinaudoju
1. Facebook	1	2	3	4	5	9
2. V kontakte	1	2	3	4	5	9
3. Instagram	1	2	3	4	5	9
4. Youtube	1	2	3	4	5	9
5. Odnoklasniki	1	2	3	4	5	9
6. Twitter	1	2	3	4	5	9

Medijų naudojimas lenkų kalba

Televizija

26. Kaip dažnai iki tarnybos Jūs žiūrėjote televiziją: naujienų, kitas laidas ar filmus šiomis kalbomis?
(Žymėkite kiekvienoje eilutėje)

	Nuolatos	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
3. Lenkų	1	2	3	4	5

Internetiniai naujienų puslapiai.

28. Kaip dažnai Jūs skaitėte interneto naujienų puslapius, norėdami sužinoti naujienas, komentarus apie Lietuvos arba užsienio įvykius šiomis kalbomis? (Žymėkite kiekvienoje eilutėje)

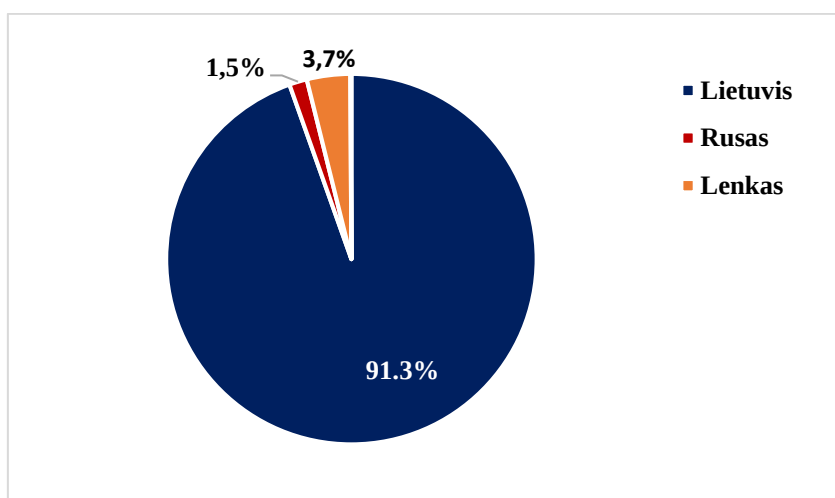
	Nuolatos	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
3. Lenkų	1	2	3	4	5

Demografiniai rodikliai:

Šauktinių pasiskirstymas pagal tautybę.

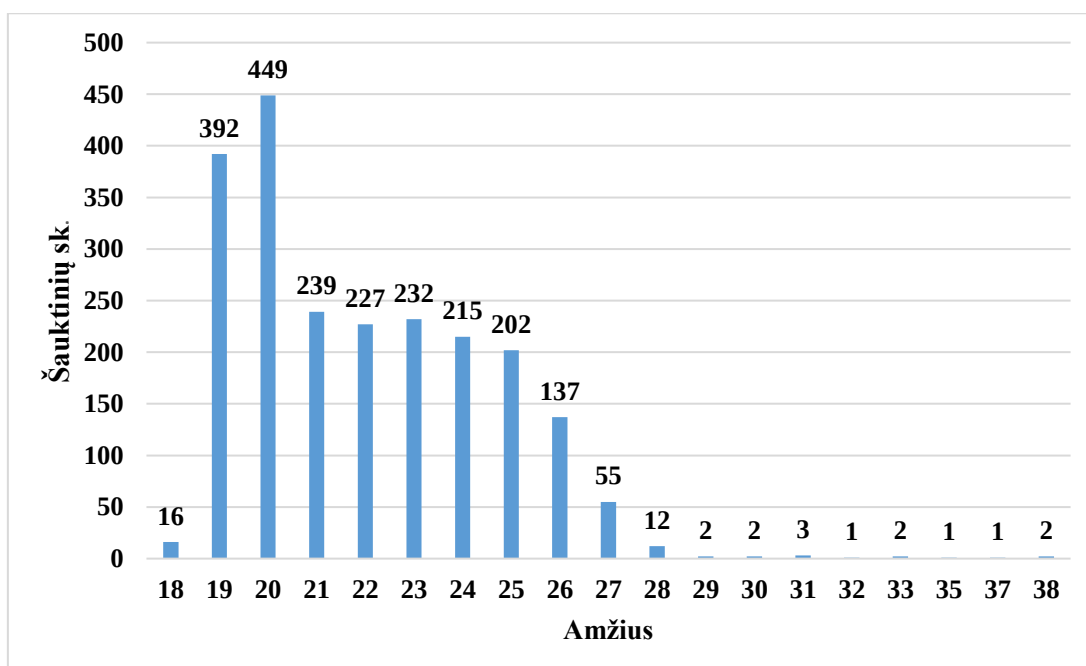
Klausimas D 4. Jūsų tautybė:

1. Lietuvis (-ė)
2. Rusas (-ė)
3. Lenkas (-ė)
4. Kita (Įrašykite)

Šauktinių pasiskirstymas pagal amžių.

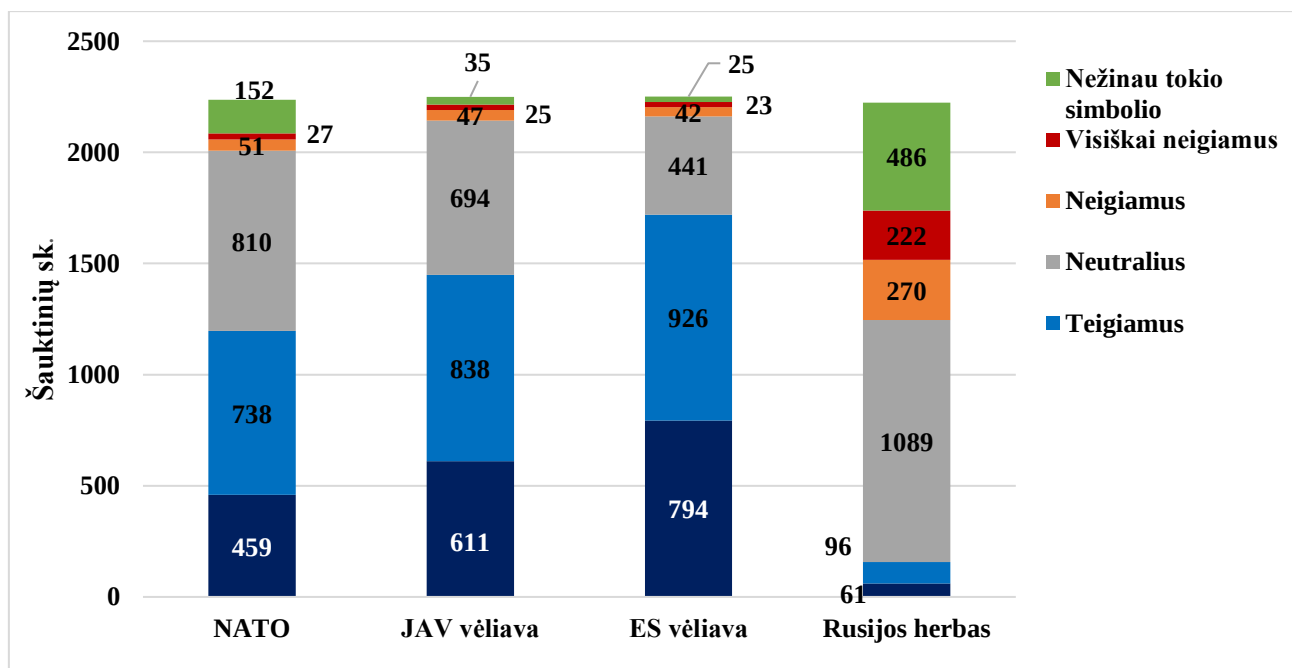
Klausimas D 2. Kiek Jums metų? (Parašykite)

Geopolitinių nuostatų identifikacijos duomenys

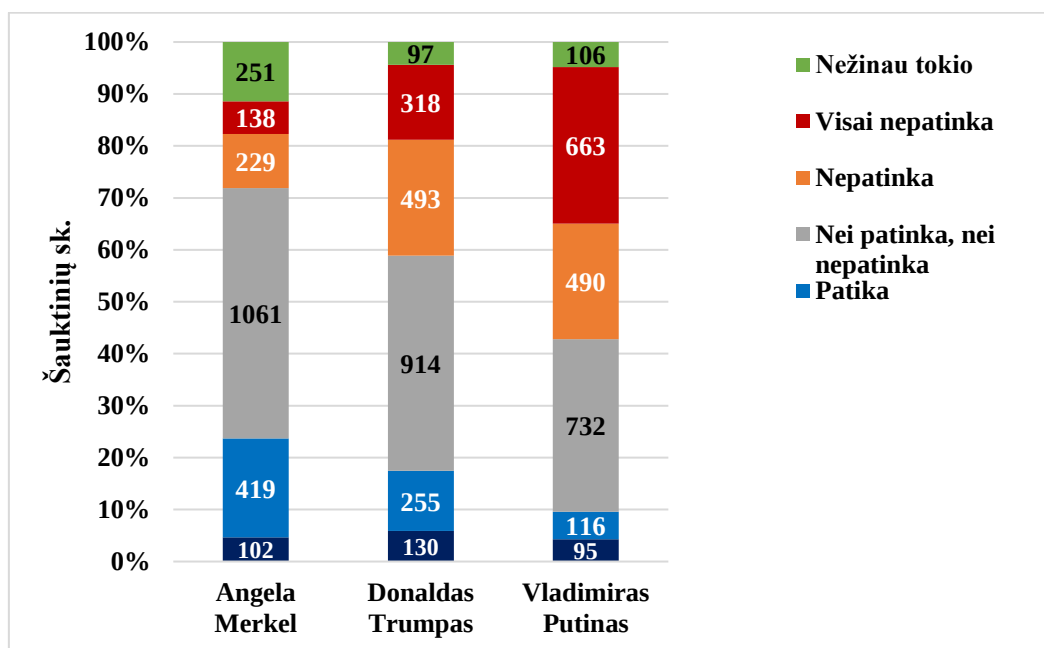
Prorusiškų ir vakarietiško simbolių vertinimas

Pateikti originalūs, nesugrupuoti pagal pozityvius ir neigatyvius jausmus duomenys (šauktinių sk.).

Prorusiškų ir vakarietiško politinių lyderių vertinimas

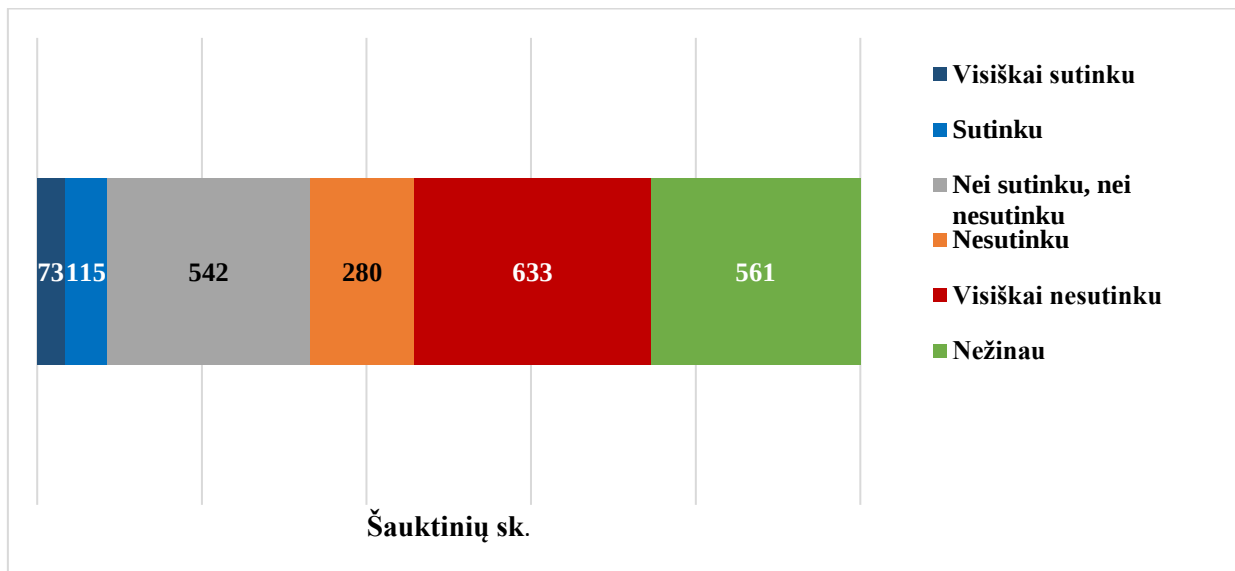
Pateikti originalūs, nesugrupuoti pagal teigiamus ir neigiamus vertinimus politinių lyderių rezultatai (šauktinių sk.).

Sovietmečio vertinimas

Klausimas nr. 36 Kiek Jūs sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais?

36.5. Sovietiniais laikais buvo geriau gyventi nei dabar Lietuvoje.

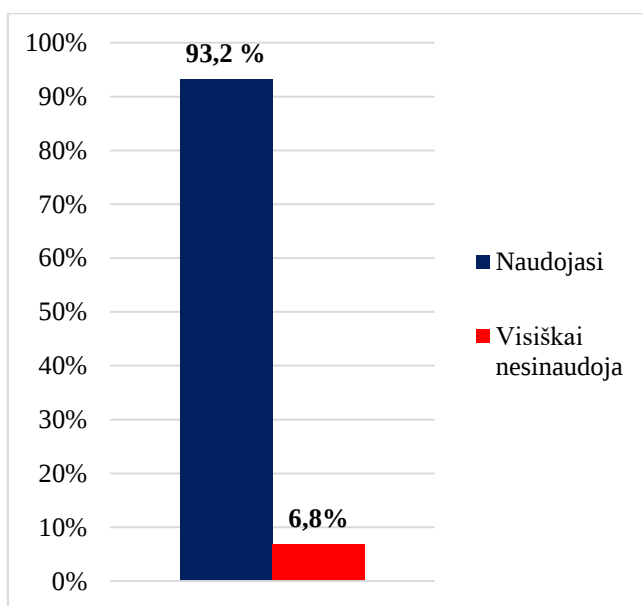

Žiniasklaidos naudojimo įpročių duomenys

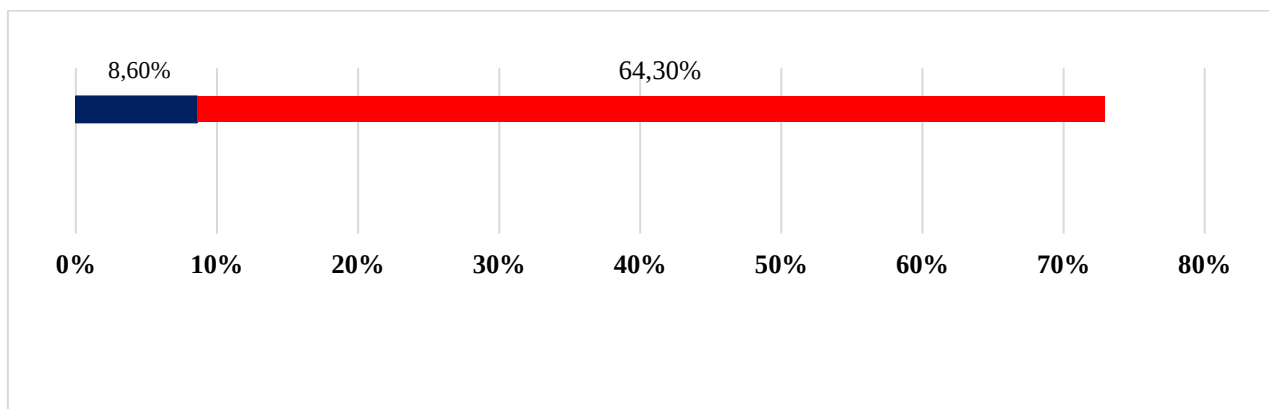
Medijų naudojimas

Naudojimasis medijomis (televizija, internetiniais naujienų portalais, radiju, spauda) pagal klausimą nr. 25. Kaip dažnai Jūs naudojotės šiais informacijos šaltiniais iki tarnybos LK? (25.1, 25.3, 25.4, 25.5)

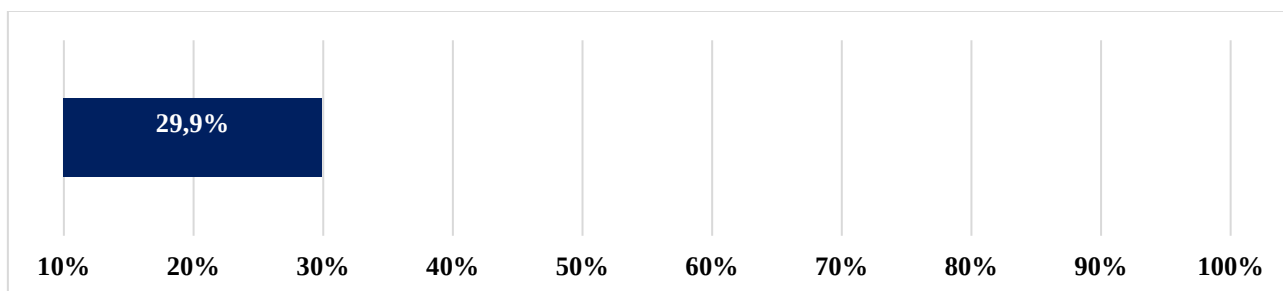
- Pateikti šauktinių visumos duomenys, naudojančių paminėtas medijos priemones (proc.).

- Pateikti šauktinių visumos duomenys, aktyviai (nuolat ir dažnai) besinaudojančių visomis paminėtomis medijų priemonėmis (proc.) (27,1 proc. – „missing“)

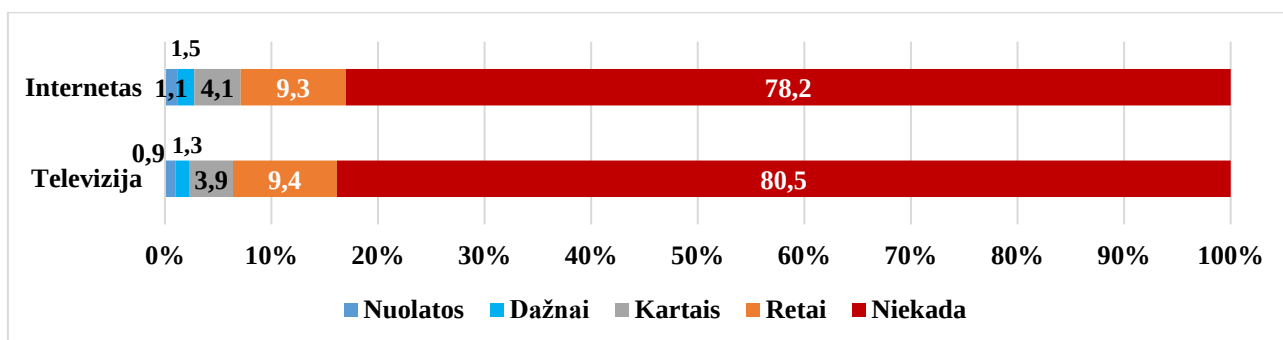

- Pateikti šauktinių visumos duomenys Aktyviai besinaudojantys (nuolat ir dažnai) tiek televizija, tiek internetiniais naujienų portalais (proc.)

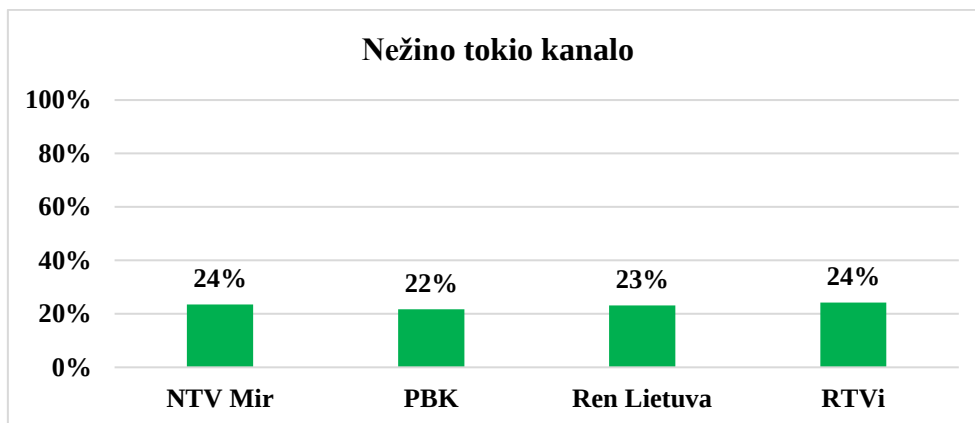
Žiniasklaidos naudojimas užsienio kalbomis

Televizijos ir interneto naujienų puslapių naudojimas lenkų kalba pagal klausimus nr. 26.3 ir 28.3 (žr. priedą 1).

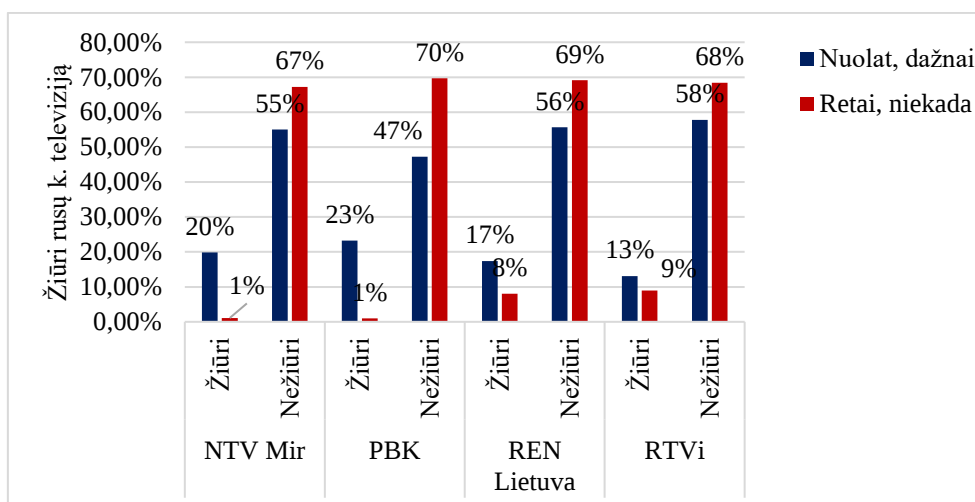

Rusiškų kanalų žinojimas ir naudojimas. Klausimas nr. 27. Per kokius televizijos kanalus ir kaip dažnai Jūs žiūrėjote naujienų laidas iki tarnybos Lietuvos kariuomenėje? (Iš klausimo išskirti tik populiariausi rusiški kanalai (27.7, 27.8, 27.9, 27.10)

- Pateikiamas tik šių kanalų nežinojimas (proc.)

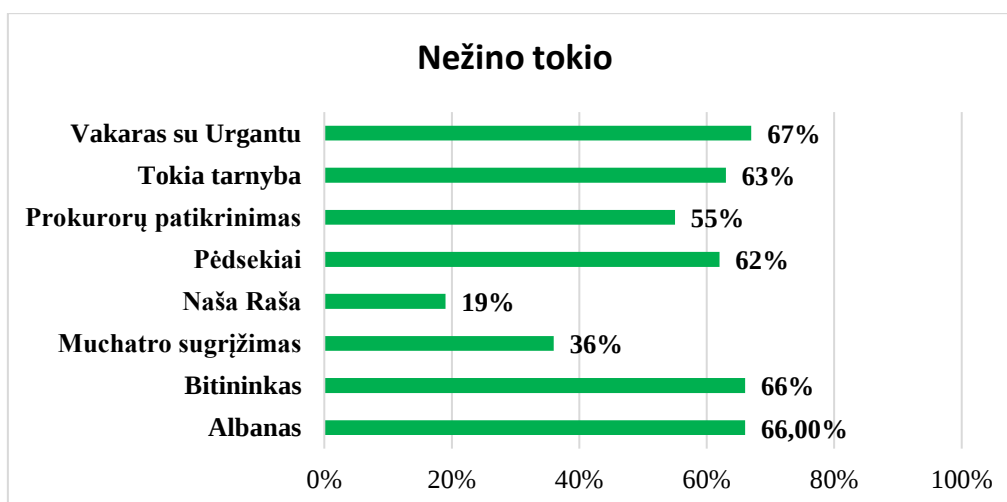
Pateikiamas rusiškų kanalų (NTV Mir, PBK, REN Lietuva ir RTVi) žiūrėjimas pagal televizijos rusų kalba naudojimo dažnumą (proc.)

Rusiškos produkcijos ir prorusiškas nuostatas skatinančių informacijos šaltinių žinojimas

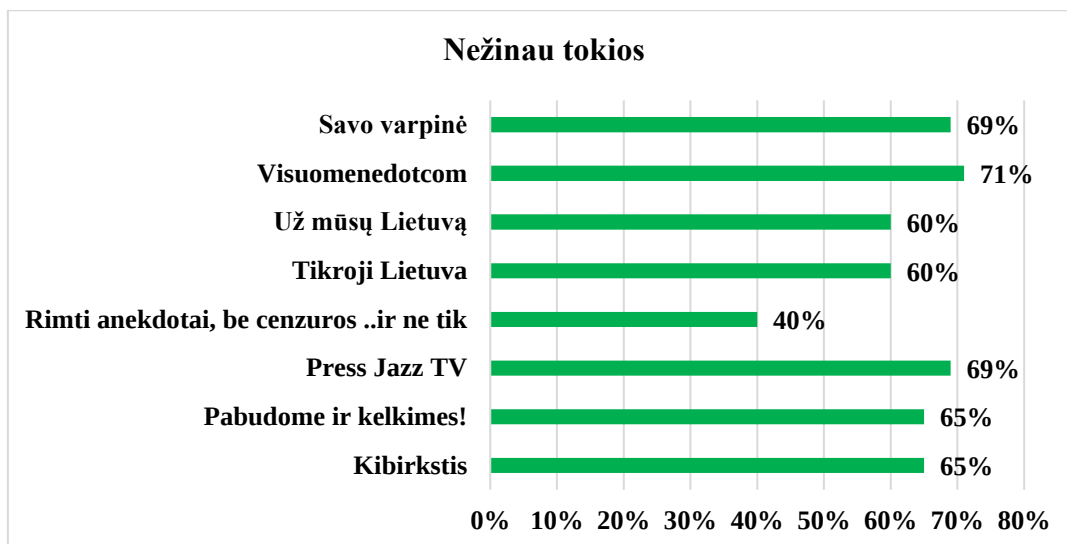
Rusiškos produkcijos serialų žinojimas. Klausimas nr. 33. Ar Jūs žiūrite šiuos televizijos serialus ir ar jie Jums patinka? (Iš klausimo išskirti tik 33.1, 33.3, 33.5, 33.7, 33.8, 33.9, 33.11, 33.12)

- Pateikiamas tik šių serialų nežinojimas (proc.)

Antilietuviškas (prorusiškas) nuostatas skatinančių „Facebook“ grupių žinojimas. Klausimas nr. 32. Ar Jums patinka šios Facebook grupės? (32.4, 32.6, 32.7, 32.8, 32.9, 32.10, 32.11, 32.12).

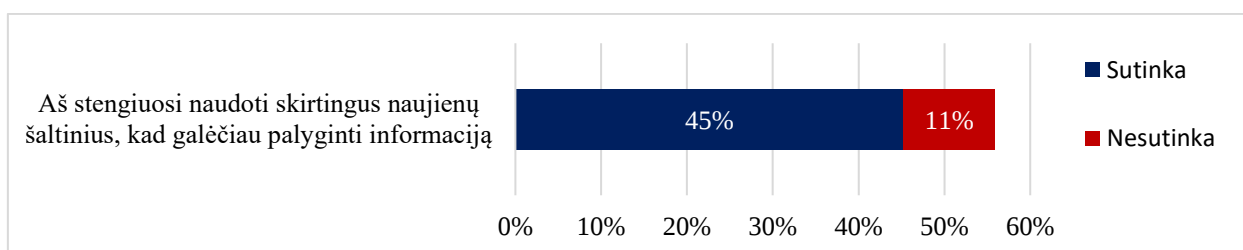
- Pateikiamas tik prorusiškų Facebook grupių nežinojimas (proc.)

Skirtingų informacijos šaltinių naudojimas

Klausimas nr. 36. Žemiau pateikti teiginiai apie Lietuvos žiniasklaidos vaidmenį, apžvelgiant Ukrainos įvykius bei Lietuvos ir Rusijos santykius. Kiek Jūs sutinkate su kiekvienu iš jų? (35.4. Aš stengiuosi naudoti skirtingus naujienų šaltinius, kad galėčiau palyginti informaciją.)

- Pateikti šauktinių duomenys, kurie atspindi tik pritarimą, kai 1 – visiškai sutinku, sutinku ir nepritarimą, kai 2 – nesutinku, visiškai nesutinku. Nepateikti atsakymų rezultatai: „nei sutinku, nei nesutinku“ bei „nežinau“.

Prorusiškų geopolitinių nuostatų ir žiniasklaidos naudojimo rusų kalba ryšio nustatymas

Rusijos herbo ir televizijos žiūrėjimo rusų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (televizija rusų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2- kartais; 3 – retai, niekada;
- Kai priklausomo kintamojo (Rusijos herbo) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1- labai teigiamus, teigiamus; 2- neutralius; 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9- nežinau tokio simbolio.

		Televizija rusų k.	Rusijos herbas
Televizija rusų k.	Pearson Correlation	1	,119**
	Sig. (2 tailed)		,000
	N	2197	2151
Rusijos herbas	Pearson Correlation	,119**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	2151	2224

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rusijos herbo ir internetinių naujienų puslapių skaitymo rusų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (interneto naujienų portalai rusų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (Rusijos herbo) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai teigiamus, teigiamus; 2 – neutralius; 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9 – nežinau tokio simbolio.

		Rusijos herbas	Internete naujienų skaitymas rusų k.
Rusijos herbas	Pearson Correlation	1	,148**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	2224	2109
Internete naujienų skaitymas rusų k.	Pearson Correlation	,148**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	2109	2151

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vladimir'o Putin'o ir televizijos žiūrėjimo rusų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (televizija rusų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (Vladimir'o Putin'o) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1- labai patinka, patinka ; 2- nei patinka, nei nepatinka; 3 – nepatinka, visiškai nepatinka; 9- nežinau tokio.

		Vladimiras Putinas	Televizija rusų k.
Vladimiras Putinas	Pearson	1	,166**
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)		
	N		
Televizija rusų k.	Pearson	,166**	1
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)		
	N		

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vladimir'o Putin'o ir internetinių naujienų puslapių skaitymo rusų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (internetinių naujienų puslapių skaitymo rusų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (Vladimir'o Putin'o) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai patinka patinka; 2 – nei patinka, nei nepatinka; 3 – nepatinka, visiškai nepatinka; 9 – nežinau tokio.

		Vladimiras Putinas	Internetu naujienų skaitymas rusų k.
Vladimiras Putinas	Pearson	1	,169**
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)		
	N		
Internetu naujienų skaitymas rusų k.	Pearson	,169**	1
	Correlation		
	Sig. (2-tailed)		
	N		

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vakarietišku geopolitinių nuostatų ir žiniasklaidos naudojimo anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis ryšio nustatymas

ES vėliavos ir televizijos žiūrėjimo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (televizijos žiūrėjimo anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (ES vėliavos) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai teigiamus, teigiamus; 2 – neutralius; 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9 – nežinau tokio simbolio.

		Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k.	ES vėliava
Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k.	Pearson Correlation	1	,053*
	Sig. (2-tailed)		,013
	N	2235	2217
ES vėliava	Pearson Correlation	,053*	1
	Sig. (2-tailed)	,013	
	N	2217	2251

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

JAV vėliavos ir televizijos žiūrėjimo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (televizijos žiūrėjimo anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (JAV vėliavos) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai teigiamus, teigiamus; 2 – neutralius 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9 – nežinau tokio simbolio.

		JAV vėliava	Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k
JAV vėliava	Pearson Correlation	1	,085**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	2250	2216
Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k	Pearson Correlation	,085**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	2216	2235

**.. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

NATO simbolio televizijos žiūrėjimo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (televizijos žiūrėjimo anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (NATO simbolio) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai teigiamus, teigiamus; 2 – neutralius 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9 – nežinau tokio simbolio.

		NATO simbolis	Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k
NATO simbolis	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 2237	,096** 2203
Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,096** 2203	1 2235

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ES vėliavos ir internetinių naujienų puslapių skaitymo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (ES vėliavos) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai teigiamus, teigiamus; 2 – neutralius 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9 – nežinau tokio simbolio.

		ES vėliava	Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k
ES vėliava	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 2251	,071** 2192
Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,071** 2192	1 2207

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

JAV vėliavos ir internetinių naujienų puslapių skaitymo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (JAV vėliavos) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai teigiamus, teigiamus; 2 – neutralius 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9 – nežinau tokio simbolio.

		JAV vėliava	Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k
JAV vėliava	Pearson Correlation	1	,073**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	2250	2191
Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k	Pearson Correlation	,073**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	2191	2207

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

NATO simbolio ir internetinių naujienų puslapių skaitymo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (NATO simbolio) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai teigiamus, teigiamus; 2 – neutralius 3 – neigiamus, visiškai neigiamus; 9 – nežinau tokio simbolio.

		Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k	NATO simbolis
Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k	Pearson Correlation	1	,130**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	2207	2176
NATO simbolis	Pearson Correlation	,130**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	2176	2237

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Angela'os Merkel ir televizijos žiūrėjimo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (televizija anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.

Kai priklausomo kintamojo (Merkel) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – labai patinka, patinka ; 2 – nei patinka, nei nepatinka; 3 – nepatinka, visiškai nepatinka; 9 – nežinau tokio.

		Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k.	Angela Merkel
Televizija anglų, vokiečių, prancūzų k.	Pearson Correlation	1	,057**
	Sig. (2-tailed)		,008
	N	2235	2169
Angela Merkel	Pearson Correlation	,057**	1
	Sig. (2-tailed)	,008	
	N	2169	2200

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Angela'os Merkel ir internetinių naujienų puslapių skaitymo anglų, vokiečių, prancūzų k. koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k.) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – nuolat, dažnai, 2 – kartais; 3 – retai, niekada.
- Kai priklausomo kintamojo (Angela'os Merkel) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1- labai patinka, patinka ; 2 – nei patinka, nei nepatinka; 3 – nepatinka, visiškai nepatinka; 9 – nežinau tokio.

		Angela Merkel	Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k.
Angela Merkel	Pearson Correlation	1	,104**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	2200	2149
Internete naujienų skaitymas anglų, vokiečių, prancūzų k.	Pearson Correlation	,104**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	2149	2207

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rusijos grėsmės laikymo ir Rusijos sugrėsminimo žiniasklaidoje vertinimo ryšio nustatymas

Tiesioginės Rusijos grėsmės ir Rusijos sugrėsminimo žiniasklaidoje nuomonių koreliacija

- Kai nepriklausomo kintamojo (žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – visiškai sutinku, sutinku, 2 – nei sutinku, nei nesutinku; 3 – nesutinku, visiškai nesutinku; 9 – nežinau.
- Kai priklausomo kintamojo (Rusijos politika kelia tiesioginį pavojų Lietuvai) rezultatai yra sugrupuoti į reikšmes 1 – visiškai sutinku, sutinku; 2 – nei sutinku, nei nesutinku; 3 – nesutinku, visiškai nesutinku; 9 – nežinau.

		Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos	Rusijos politika kelia tiesioginį pavojų Lietuvai
Žiniasklaidoje keliama panika dėl Rusijos	Pearson Correlation	1	,272**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	2203	2199
Rusijos politika kelia tiesioginį pavojų Lietuvai	Pearson Correlation	,272**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	2199	2262

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).